

La det bli liv!

Vitskapsjournalistikk i nye fargar

Silje Pileberg

Praktisk masteroppgåve i journalistikk ved Institutt for
medier og kommunikasjon

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2014

La det bli liv!

Vitskapsjournalistikk i nye fargar

Silje Pileberg
Praktisk masteroppgåve i journalistikk
Institutt for medier og kommunikasjon
Universitetet i Oslo
Våren 2014

© Silje Pileberg

2014

La det bli liv! Vitskapsjournalistikk i nye fargar

Silje Pileberg

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

SAMANDRAG

Utviklinga dei siste åra kan tyde på ei stigande interesse for forteljande journalistikk i norske aviser og magasin. Denne masteroppgåva gjev ei drøfting av kva forteljande journalistikk kan tilføre i dekninga av miljøforskning og kva utfordringar bruk av ein slik sjanger kan innebære for journalisten. Drøftinga baserer seg på praktisk reportasjearbeid og teori. Det argumenterast for at det narrative formatet kan tilføre forskingsjournalistikken spenning og innleving, menneskeleggjering og meir kontekst. Dette kan opne opp for at lesarar får ei djupare innsikt i forskingstema og -prosessar og for at banda mellom forskingsmiljø og lesarar styrkast, noko som kan gje positive ringverknader. Det argumenterast også for at forteljande journalistikk kan eigne seg spesielt godt til dekning av risikorelaterte tema. Samtidig er det klare utfordringar ved å nytte forteljande journalistikk i dekninga av miljøforskning. Sjangeren pressar forskinga inn i eit format som ho ikkje nødvendigvis er tilpassa.

Abstract

The last years' development may indicate a rising interest in narrative journalism in Norwegian newspapers and magazines. This master thesis offers a discussion of what narrative journalism can add to the media coverage of environmental research, and which challenges the use of narrative genre can imply for the journalist. The discussion is based on practical work and theory. It is argued that the narrative genre can add suspense, empathy, humanization and context. This can open up for a deeper insight in research topics and processes. It may also contribute to a tighter relationship between the scientific field and readers, which may have positive effects for society. It is argued that narrative journalism may be particularly suitable for covering risk related topics. At the same time there are clear challenges in using narrative journalism in the coverage of environmental research. The genre pushes science into a format where it not necessarily fits.

FORORD

Denne masteroppgåva ville aldri blitt å finne i ei hylle på biblioteket om det ikkje var for eit kurs i Litterær journalistikk ved Høgskolen i Oslo og Akershus hausten 2011. Tusen takk til gode forelesarar og kursleiarar Harald Hornmoen og Elisabeth Eide, som ga meg både lese- og skrivelyst.

Eg har også vore så heldig å vere del av, og få støtte frå, forskingsprosjektet Climate Crossroads. Det har vore inspirerende å vere med på seminar og få fagleg påfyll, og å føle at nokon har ei interesse av mitt prosjekt.

Takk også til alle som har sagt ja til å bli med i denne oppgåva sine reportasjar: Takk til forskingsprosjektet MAREANO, som ville ha meg med på tokt, og til mannskapet og forskarane på G.O. Sars, som tok så godt imot meg. Takk til Giulio Selvaggi, Ingrid Hunstad og Vincenzo Vittorini, som let meg få innsyn i deira inste tankar. Takk til familien Tjodal/Høyland i Odda for at de opna opp dørene for meg, og til tolmodige Eirik Lia i Odda kommune. Og tusen takk til alle som let seg intervjuje i reportasjen om Yu Juan, både i Noreg og i Kina. De gjorde det muleg for meg å skrive ein levande reportasje om ein død person.

I arbeidet med reportasjane har eg hatt uvurderleg hjelp av gode venner, til idémyldring og innspel. Tusen takk Lisbet Jære, Amalie Kvame Holm, Line Gundersen, Anne Tibballs og Danijel Simeunovic. Takk også til alle forskarar og forskingskommunikatørar som har tatt seg tid til å drodle idear med meg, spesielt Steinar Taubøll ved Universitetet for miljø- og biovitenskap.

Til sist: Takk til mine gode og hjelpsame studieveninner Anja Aaheim Naper og Laila Borge, til vegleiar Harald Hornmoen, som har vore der med lyttande interesse og gode råd gjennom heile prosessen, og til mamma og pappa, som aldri har slutta å spørje korleis det går med masteroppgåva mi.

INNHALD

1.	Å GJERE DET VIKTIGE VESENTLEG – ein introduksjon.....	s. 1
1.1.	Ny forskingsjournalistikk: eit personleg spørsmål.....	s. 2
1.2.	Forteljingar til alle tider.....	s. 3
1.3.	Kjært barn, mange namn – og om å velje eitt.....	s. 5
2.	EIT PRAKTISK VAL – metodisk og teoretisk rammeverk for prosjektet	s. 7
2.1.	Å velje praktisk.....	s. 7
2.2.	Valet av teoretisk fundament.....	s. 8
3.	RESULTATORIENTERT OG ÆRBØDIG – forskingsjournalistikk i Noreg og internasjonalt.....	s. 10
3.1.	Lite kritisk journalistikk.....	s. 10
3.2.	Nyheiter dominerer.....	s. 11
3.3.	Nye resultat stadig viktigare.....	s. 11
3.4.	Internasjonal dekning av forskingsstoff.....	s. 11
3.5.	Den forteljande forskingsjournalistikken.....	s. 13
3.6.	Oppsummering.....	s. 14
4.	PRAKTISK DEL: FIRE FORTELJANDE REPORTASJAR – eit utforskande medieprodukt frå ei verd der hovudet står i sentrum	s. 15
5.	FRÅ TANKE TIL PRODUKT – utfordringar i arbeidet.....	s. 47
5. 1.	Å finne gode tema.....	s. 47
5.1.1.	Når gode idear ikkje lenger er fullt like gode.....	s. 49
5.1.2.	«Hjelp – eg er langt til havs, og her er det jo ganske keisamt!».....	s. 50
5.2.	Den profesjonelle forskaren kan gøyme mennesket.....	s. 51
5.2.1	Å måtte «trengje seg på».....	s. 53
5.3.	Å komme inn i etterkant.....	s. 53
5.3.1.	Å skrive om ein død person.....	s. 55
5.4.	Å fortelje ei komplisert historie.....	s. 56
5.5.	Å føle empati med hovudpersonen.....	s. 56

5.6.	Å våge å velje det menneskelege.....	s. 58
5.7.	Å skrive ei forteljing frå eit land langt borte.....	s. 59
5.8.	Å klare å vere uavhengig når folk bruker tid, og pengar, på meg.....	s. 59
5.9.	Oppsummerande refleksjonar rundt utfordringane.....	s. 62
6.	FORSKING I NYE FARGAR – potensialet i forteljingar frå vitskapsverda	s. 66
6.1.	Forteljingar kan auke leselysta.....	s. 66
6.1.1.	Spenning og p-respons.....	s. 66
6.1.2.	Intense opplevingar i trygge rammer.....	s. 67
6.1.3.	Spenning og innleving i eigne reportasjar.....	s. 68
6.2.	Forteljingar kan menneskeleggjere forskinga.....	s. 70
6.2.1.	Karakterane i forskingsjournalistikken.....	s. 73
6.2.2.	Menneska i mine reportasjar.....	s. 75
6.3.	Forteljingar kan gje rom for meir kontekst.....	s. 79
6.3.1.	Kontekst i mine reportasjar.....	s. 81
7.	FORTELJINGA: EIT MEKTIG VÅPEN – diskusjon og avsluttande refleksjonar.....	s. 84
7.1.	Å lmenta sitt forhold til forskning.....	s. 84
7.1.1.	Konsekvensar av auka kunnskap om forskning og betre kunnskapsflyt.....	s. 87
7.2.	Den forteljande journalistikken sitt bidrag.....	s. 90
7.2.1.	Eit fantastisk, men problematisk potensiale.....	s. 90
7.2.2.	Om forteljinga som ramme.....	s. 93
7.3	Avsluttande refleksjonar.....	s. 97
	KJELDER	s. 100

1. Å GJERE DET VIKTIGE VESENTLEG

- ein introduksjon

- Farvel, sa reven. – Nå skal du få høre min hemmelighet. Den er ganske enkel: En kan bare se riktig med hjertet. Det vesentlige er usynlig for øyet.
- Det vesentlige er usynlig for øyet, gjentok den lille prinsen for at han skulle huske det bedre.

Frå boka *Den lille prinsen* av Antoine de Saint-Exupéry (1962)

Bakgrunnen for denne masteroppgåva er at eg i fem år arbeidde med formidling i eit klimaforskningsinstitutt. Der brukte eg mykje av tida på å leite etter små korn av ny kunnskap som kunne eigne seg til ein plass i ei avis eller i eit tv- eller radioprogram. Eg plukka ut, forenkla, oppsummerte og tipsa journalistar. Sjølv om eg var opptatt av miljø, var det sjeldan eg levde meg inn i sakene eg skreiv; det var sjeldan dei fekk meg til å føle noko.

Eg opplevde også å stå på sidelinja til ein spesiell mediedebatt, som i hovudsak gjekk føre seg i debattspaltar på nett og i papiraviser: Mine kollegaer, og eg sjølv, vart skulda for å tene oss rike på konspirasjonsteoriar. Som mange andre forskingskommunikatørar innan klimafeltet lurte eg på kva i all verda vi gjorde feil.

Då eg tok eit kurs i litterær journalistikk hausten 2011, vart det eit hjarteleg møte med det som for meg var ein heilt ny sjanger. Forelesarane traff meg i magen med det dei fortalte. Eg las journalistiske tekstar som engasjerte meg og ga meg lyst til å lese vidare. Tekstane skilte seg frå dei tekstane eg sjølv hadde produsert dei siste åra ved at dei lot meg bli kjent med andre menneske. Eg følte noko.

Dette er ei praktisk-teoretisk masteroppgåve der eg vil prøve å sjå vitskapen på ein ny måte. I staden for å sjå han som tørre fakta og statistiske forskingsresultat, vil eg forsøke å sjå med hjartet. Eg vil leite etter menneska bak, verdiane som ligg til grunn og drivkreftene som dyttar han framover. Eg vil leite etter forteljingane som treff meg i magen. Samtidig vil eg drøfte kva slike forteljingar kan tilføre dagens forskingsjournalistikk: Om dei kan ha konsekvensar, for menneska som les, for demokratiet og for forskinga sjølv.

Opgåva er strukturert på følgjande måte: I kapittel 1 gjer eg reie for masteroppgåva si problemstilling og introduserer omgrepet forteljande journalistikk. I kapittel 2 legg eg fram det teoretiske rammeverket. I kapittel 3 går eg gjennom kva som kjenneteiknar forskingsjournalistikken i Noreg og internasjonalt, samt at eg gjev ein introduksjon til det eg skal gå nærare inn på i denne oppgåva, nemleg den forteljande forskingsjournalistikken. Etter

dette følger oppgåvas praktiske del, fire reportasjar der eg utforskar forteljande forskingsjournalistikk i eige arbeid. I kapittel 5 og 6 drøftar eg mulege svar på dei to spørsmåla i problemstillinga, og i kapittel 7 forsøker eg å løfte funna mine opp på eit høgare nivå gjennom ein utvida diskusjon og avsluttande refleksjonar.

1.1. Ny forskingsjournalistikk: eit personleg spørsmål

Frå min ståstad som informasjonsrådgjevar opplevde eg forskingsjournalistikken som ein resultatorientert journalistikk som i liten grad opna opp for at lesaren kunne leve seg inn i det som vart formidla. Unntaket var enkelte kjenslelada fotografi av isbjørnar som klamra seg til krympande isflak, eller bilete av ein «klimaflyktning», dog alltid med spørsmålsteikn bak. Eg vil i kapittel 3 komme tilbake til kva som kjenneteiknar dagens forskingsjournalistikk. På det første stadiet i idéfasen til denne oppgåva undra eg meg berre over om dei eksisterande prioriteringane, slik eg opplevde dei, kunne bety noko for måten publikum tok til seg stoffet på. Kunne det tenkast å tilføre noko dersom ein i større grad opna opp for *kjensler* i forskingsjournalistikken? For draumar, for håp, for skam, for anger, for kjærleik? Inne i meg utvikla det seg eit ønske om å trekkje forskingsjournalistikken nærare livet, og alt som følger med det.

Eg var ikkje den første til å tenke slik. Ifølgje den amerikanske journalisten Jon Franklin (1986) var det på 1980-talet i USA ei utvikling i retning av forteljande journalistikk blant forskningsskribentar. Dette ser ein fleire eksempel på i boka *The New Science Journalists*, redigert av Ted Anton og Rick McCourt i 1995, som samlar forteljingar om forskning frå nasjonale og lokale aviser i USA. Jon Franklin (1978) vann sjølv Pulitzer-prisen med «Mrs. Kelley's Monster», ei forteljing om eit kirurgisk inngrep som stod publisert i avisa The Baltimore Sun. Franklin meiner at bruk av litterære virkemiddel opnar opp for nye mulegheiter i journalistikken: «The new literary technology allows us not only to educate the reader but also to touch him and, yes, even to *change* him» (Franklin 1986 s. 144).

Her var det altså ein som skreiv akkurat det eg hadde lurt på. For der eg sat i min gamle jobb, klemnt inne mellom iherdige ekspertar og med eit mandat om å formidle det dei kom fram til, følte eg at trass all informasjonen eg spydde ut på nettsider og til journalistar, så forandra eg ikkje noko som helst. Kurset i litterær journalistikk fekk meg til å tenkje som Jon Franklin: Kunne det virkeleg vere slik at ved å fortelje andre historier, og ved å bruke andre virkemiddel, kunne eg få lesarar til å *føle* noko?

I denne masteroppgåva vil eg utforske den forteljande journalistikken. For, ulikt Franklin sin tanke, sluttar min tanke med eit spørsmålsteikn. Er det verkeleg slik at gjennom bruk av dei litterære grepa i den forteljande journalistikken kan skribentar røre ved lesaren, og også forandre henne?

Problemstillinga i denne oppgåva er som følgjer:

Kva kan forteljande journalistikk tilføre i dekninga av forskingsstoff, og kva utfordringar møter eg som journalist når eg skriv om forskning ved bruk av ein slik sjanger?

Eg vil søkje svar på denne problemstillinga gjennom praktisk reportasjeskriving og ei praktisk-teoretisk drøfting. Den praktiske delen av oppgåva er fire reportasjar, alle eksempel på forteljande journalistikk. Den teoretiske delen av oppgåva er ei drøfting av kva bruk av forteljargrep kan tilføre, samt ei reiegjering av dei utfordringane eg møtte. Drøftinga vil byggje både på teori og egne erfaringar. For å snevre inn studiefeltet, har eg valt å konsentrere meg om det forskingsfeltet som eg sjølv har mest erfaring med, nemleg klima, natur og miljø. Dette gjer eg også fordi masteroppgåva er tilknytt forskingsprosjektet Climate Crossroads.

Eg vil understreke dette er ei *personleg* masteroppgåve. Problemstillinga har sitt utspring i egne opplevingar, og ho baserer seg i tillegg på ei personleg oppfatning av at eit samfunn har mykje å tene på borgarar som føler ein nærleik til den kunnskapsproduksjonen som skjer på alle nivå i samfunnet. Også den praktiske tilnærminga denne oppgåva har vil bere preg av ei rekke personlege val og eigenskapar. Ein annan masterstudent kunne ha nærma seg problemstillinga på ein heilt annan måte og fått resultat som skil seg frå mine.

Samtidig er dette personlege utgangspunktet kanskje ikkje så ulikt andre studentar og forskarar sine utgangspunkt når dei bestemmer seg for kva dei vil bruke tida si på. For å sitere den avdøde klimaforskaren Stephen Schneider (sitert i Boffey, Rodgers og Schneider 1999 s. 89): «Values creep into virtually everything».

1.2. Forteljingar til alle tider

Eg har skrive at eg vil utforske den forteljande journalistikken, og eg vil bruke resten av dette første kapitlet til kort å introdusere denne typen journalistikk.

Ein enkel definisjon av ei forteljing er ein tekst som skildrar ein sekvens av hendingar (Bech-Karlsen 2007). Ofte har forteljinga ei begyning, ein midte og ein slutt, der ho byggjer

seg opp mot eit vendepunkt, og ho blir fortalt av ei *forteljarstemme* som er mindre nøytral enn det som er vanleg i nyheitsjournalistikken (Bech-Karlsen 2007).

Historieforteljing er blitt praktisert av menneske i hundretusenvis av år, og i journalistikken finst det ein lang forteljartradisjon. Bech-Karlsen skriv om grekaren Herodot, «verdas første reporter», som laga reiseskildringar for over 2500 år sidan. Herodot bygde forteljingane sine på eigne observasjonar og rapportar frå augevitne, som han gjekk etter i saumane for å danne seg si eiga oppfatning.

I nyare tid blir Daniel Defoe, skribent på 1700-talet, rekna som den første som nytta forteljande journalistikk (Kramer 2011). Han vart etterfølgt av mellom anna Mark Twain og Ernest Hemingway. Med skribentar som Truman Capote og Tom Wolfe kom «nyjournalistikken» i siste halvdel av 1900-talet. Wolfe skreiv i 1973 at han ikkje visste kven som hadde kome opp nemninga nyjournalistikk, og at han heller ikkje likte nemninga særleg godt. Men han let seg fascinere av formen enkelte av hans samtidige skreiv journalistisk på:

[The form] consumes devices that happen to have originated with the novel and mixes them with every other device known to prose. And all the while, quite beyond matters of technique, it enjoys an advantage so obvious, so built-in, one almost forgets what a power it has: the simple fact that the reader knows *all this actually happened*.

(Wolfe 1973 s. 49)

Wolfe gjekk nærare inn i samtidas tekstar og fann at skribentane – han skulle sjølv bli ein av dei – nytta eit knippe litterære teknikkar som gjorde forteljingane levande for lesaren (Wolfe 1973, s. 46-47, mi oversetting og omskriving):

Scene-på-scene-konstruksjon. Skribenten flyttar seg frå scene til scene, og handlinga innanfor kvar enkelt scene driv historia framover.

Fullstendige dialogar. Ordveksling blir referert slik ho fann stad.

Karakteristiske detaljar. Symbolske detaljar brukast til å skildre menneske sin levestandard og posisjon.

Tredje-person synsvinkel. Hendingar og scener blir presenterte gjennom augo til ein person i teksten. Dette gjer det muleg å skildre sinnstilstandar frå innsida.

I tiåra etter at Wolfe let seg fascinere av nyjournalistikken, har det blitt påpeika at sjølv om denne journalistikken representerte ei nytenking på 1970-talet, var han likevel ikkje nytenkande i eit større perspektiv. Gjennom heile pressehistoria har det vore tette band

mellom litteratur og journalistikk (Dalviken 2003). I ettertid har også nye nemningar kome på banen. Men sjølv om terminologiane endrar seg, lever teknikkane Wolfe skreiv om, vidare.

1.3. Kjært barn, mange namn – og om å velje eitt

Mange nemningar har blitt brukte for å namngje den forteljande journalistikken. Det engelske «creative non-fiction», litterær journalistikk, nyjournalistikk og til og med omgrepet ny-ny-journalistikk som vart lansert på 2000-talet (Bech-Karlsen 2007) er alle nemningar som skildrar journalistikk som opnar opp for litterære virkemiddel. Eg vil i denne oppgåva ikkje gje rom til å gå inn i historikken bak kvar enkelt av desse og fleire nemningar, men eg må velje den nemninga eg opplever som mest aktuell for denne oppgåva.

Ifølgje Bech-Karlsen (2007) har nyjournalistikken aldri slått an i dei nordiske landa. Derimot finst det mange eksempel på at norske og nordiske journalistar gjennom tidene har brukt forteljande journalistikk, ein av dei første var kanskje Aasmund Olavsson Vinje, som reiste rundt i dalføre og fjelloverganger og skreiv om det karakteristiske ved folk han møtte. Reportasjeboka *Ferdaminni fraa Sumaren 1860* kom 25 år før den moderne reportasjen fekk gjennombrøtet sitt i Norden (Bech-Karlsen 2007). Forteljande journalistikk har mykje til felles med nyjournalistikken frå 1970-talet. Han byggjer på fakta, men forteljast ved hjelp av dei virkemidla vi kjenner frå fiksjonen, han har gjerne ein struktur som ei klassisk forteljing (skildra under 1.2), eit plot, scenisk dialog og sanselege skildringar. Journalisten rekonstruerer hendingar og går tett på historier med «menneskelege element» (Sønnichsen og Kramer 2002 s. 14-16, mi oversetting).

I 2007 fann vi forteljande reportasjeyournalistikk først og fremst i helgemagasina til aviser som Aftenposten og Dagens Næringsliv (Bech-Karlsen 2007), men dei siste åra har også nye satsingar kome til, noko magasinet *Josimar* og *Magasinet Plot* er eksempel på. Norske avisredaktørar melder også ei stigande interesse for feltet: I BI sine norske mediehusrapportar frå 2007 til 2010 er forteljande journalistikk eitt av dei kompetanseområda redaktørane etterlyser (Bech-Karlsen 2011). Til dømes satsar avisa VG stort på reportasjemagasinet VG Helg, der dei gode forteljingane er «bærebjelkene», ifølgje tidlegare magasinredaktør Jane Thronsen (e-post, 4. desember 2013). Magasinet auka omsetnaden med 43 prosent frå 2012 til 2013 (Maaland 2013).

Forteljande journalistikk er altså ei nemning som er godt kjent i norske avishus i dag. Det er også den nemninga som i størst grad pregar den nordiske faglitteraturen. Både Bech-Karlsen (2007), Linda Dalviken (2005) og Kramer (2011) held seg i stor grad til omgrepet

«forteljande journalistikk» når dei skriv om den utviklinga vi har sett i nordiske aviser gjennom tidene. Ifølgje Kramer (2011) er litterær journalistikk i dag blitt nemninga for sjangeren i bokform, medan avisene brukar nemninga forteljande journalistikk.

På bakgrunn av det eg her har skrive, vel eg hovudsakeleg å halde meg til nemninga forteljande journalistikk når eg går vidare i denne oppgåva. Eg vil likevel understreke at dette er ei avklaring av omgrepsbruk og ikkje ei ekskludering av mulegheita for å bruke Wolfe sine teknikkar i eige praktisk arbeid.

2. EIT PRAKTISK VAL

- metodisk og teoretisk rammeverk for prosjektet

I denne oppgåva utforskar eg ei problemstilling både gjennom teori og praksis. Dette stiller meg i ein situasjon der eg er forskar og praktikar på same tid, og eigne refleksjonar vil utgjere ein vesentleg del av oppgåva. I tillegg krever problemstillinga at eg kombinerer ulike teoriar, og denne masteroppgåva er derfor i eit teoretisk kryssingsfelt som eg sjølv har skapt. Eg har valt å legge stor vekt på den internasjonale litteraturen om narrativar fordi eg meiner denne gjev eit viktig bidrag til å svare på spørsmålet om kva forteljingar kan tilføre forskingsjournalistikken.

Eg er ikkje den første som bruker forteljargrep på forskingsstoff, men i ein litteraturgjennomgang har eg funne svært få som har drøfta kva utfordringar dette inneber, slik eg vil gjere. Harald Hornmoen ved Høgskolen i Oslo og Akershus, som også er vegleiar for denne oppgåva, er eit unntak. På grunn av den relativt låge tilgangen på litteratur innan dette stoffområdet er det vanskeleg å unngå bruk av eigen vegleiar sine publikasjonar.

I mine litteratursøk har eg også funne få som har studert kva auka bruk av narrative virkemiddel kan tilføre forskingsjournalistikken. Mangelen på denne typen litteratur er sjølv sagt eit minus for ein masterstudent, men det inneber også mulegheiter: Ved at eg får sjansen til å kombinere teoriar som ikkje har blitt kombinert tidlegare, i tillegg til å sjå denne teorimiksen opp mot eigne erfaringar, har eg sjansen til å komme fram til ein konklusjon som ingen har funne før meg. Eg får tenke nytt, og eg får høgst sannsynleg også konkludere nytt.

2.1. Å velje praktisk

Bakgrunnen for valet av ei praktisk tilnærming, er at eg ønska å utforske utfordringar ved denne – i Noreg – nokså utradisjonelle metoden å skrive om miljøforskningsrelaterte tema på. For å finne svar på spørsmålet om utfordringar, måtte eg anten basere meg på svært få skriftlege kjelder, intervjuje andre journalistar som har prøvd seg på det same eller utføre eit eige, praktisk arbeid. Eg valde å gjennomføre eit eige praktisk arbeid, og å supplere med dei skriftlege kjeldene som finst.

Å la subjektiv erfaring bli gyldig kunnskap er i tråd med korleis fenomenologien forstår kunnskap. Fenomenologien er studiet av menneskeleg erfaring og av korleis vi forstår ting rundt oss (Sokolowski 2000). Ifølgje Gentikow (2005 s. 11) har erfaring «med vår konkrete, kroppslige tilstedeværelse i verden å gjøre. Vi samler erfaringer, primært gjennom sansene og praksis, bearbeider informasjonen og lærer av den ved å tilegne oss ferdigheter og

kunnskap». Vi samlar erfaring individuelt, men det oppstår også ei historisk og kollektiv akkumulering av kunnskap.

Det er heilt klart utfordringar ved å nytte praktisk reportasjefjournalistikk som metode i utforskinga av ei problemstilling. Reportasjeideane er personlege, og erfaringane mine er personlege. Vegen frå personlege erfaringar til allmenngyldig kunnskap kan vere lang. *Kravet om å skulle generalisere* er eit velkjent problem blant forskarar som nyttar kvalitativ metode (Gentikow 2005). Kvalitativ metode omfattar som regel intervju eller samtalar med informantar, og fordi utvalet av informantar i slike studiar ikkje er representativt, blir det problematisk å skulle generalisere (Gentikow 2005). I denne masteroppgåva baserer eg meg ikkje på ei gruppe informantar, eg er derimot min eigen informant. Akkurat som for forskarar med informantar – og kanskje i enda større grad – blir det problematisk for meg å generalisere. Andre journalistar kunne ha valt heilt andre tema, heilt andre forteljingar og heilt andre framgangsmåtar – og kanskje enda opp med ei liste med utfordringar som skil seg frå mine. Denne oppgåva er difor langt unna å tilby svar med to strekar under. Det ho kan tilby, er *mine* erfaringar, kobla opp mot den litteraturen som fins på feltet. Likevel vel eg å tru at denne oppgåva kan vere nyttig lesnad for andre som skal prøve å skape forteljingar frå ei verd full av usikre sannsyn og langtekkelege referanselister.

2.2. Valet av teoretisk fundament

Medan praktisk reportasjearbeid eignar seg godt for å finne svar på problemstillinga sitt spørsmål om utfordringar, er det ikkje tilstrekkeleg når eg skal finne svar på kva forteljingane kan tilføre forskingsjournalistikken. Her er eg interessert i mottakarsida; korleis forteljingane blir mottekne hos publikum og kva effektar dei kan ha, på lesarar og samfunn. Min opphavlege idé var her å gjennomføre ein publikumsstudie, der eg lot personar få lese mine egne tekstar. Dette slo eg frå meg, hovudsakleg på grunn av dei store utfordringane det ville innebære, både i å gjennomføre publikumsstudiar på egne reportasjar og i å drøfte mediepåverknad på grunnlag av det som ville bli svært få og usikre observasjonar. Ifølgje Waldahl (1999) er mediepåverknad eit komplekst felt der det er vanskeleg å trekkje konklusjonar; delvis fordi det er så mykje som påverkar oss. Eg konkluderte med at det innanfor rammene av denne masteroppgåva ville bli svært vanskeleg å skilje effektar frå mine reportasjar og andre faktorar. I tillegg kunne det bli vanskeleg å ha ein profesjonell distanse til dei tilbagemeldingane eg ville få.

Eg har i staden valt å drøfte andre del av problemstillinga med grunnlag i internasjonal litteratur om narrativar, forteljande journalistikk og forskingsjournalistikk, og å kombinere dette med egne erfaringar og refleksjonar. Den internasjonale litteraturen om narrativar blir tillagt stor vekt. Melanie C. Green, Timothy C. Brock, Dolf Zillmann og Michael D. Slater er døme på viktige namn her. Denne litteraturen tar ofte utgangspunkt i skjønnlitteratur, filmar og oppdikta forteljingar, og eg har registrert få peikarar inn til journalistikken – og ingen peikarar inn til vitskapsjournalistikken. Likevel, det finst studiar som har samanlikna oppdikta og sanne narrativar sine effektar på lesarar og ikkje funne skilnader på dette (t.d. Green og Brock 2000, Slater 2002). Snarare ser påverknadseffektane ut til å vere avhengige av heilt andre faktorar, som til dømes kor godt handverket til skribenten er. Eg vurderer det derfor slik at denne litteraturen eignar seg godt som grunnlag for ein analyse av den forteljande journalistikken sine effektar.

Eg meiner til og med at litteraturen ikkje berre eignar seg godt, men at det også er eit behov for at dette blir gjort. Som nemnt i innleiinga satsar fleire norske aviser og magasin i dag på forteljande journalistikk. Hornmoen (1999) etterlyser auka bruk av forteljingar i forskingsjournalistikken, og Bech-Karlsen (2007) etterlyser auka bruk av forteljingar i journalistikken generelt. Skal vi bruke forteljingane journalistisk i større grad, må vi også vere bevisste på kva effektar dette kan ha. Forteljingane inneheld svært sterke virkemiddel ved at dei kan skape identifikasjon, innleving og overtyding. Dei kan gjere oss mindre kritiske til informasjonen vi tar inn, men dei kan også auke leselysta. For å lære om desse effektane måtte eg altså søkje meg til teoriar som går utanom det reint journalistiske og trekkje desse over i det feltet eg sjølv fokuserer på. Slik har eg skapt det «kryssingsfeltet» som eg nemner over. For å feste narrativlitteraturen i ei journalistisk røynd, har eg trekt inn litteratur om journalistikk, herunder forteljande journalistikk og forskingsjournalistikk, samt litteratur om forholdet mellom vitskap og resten av samfunnet.

3. RESULTATORIENTERT OG ÆRBØDIG

- forskingsjournalistikk i Noreg og internasjonalt

Kva kjenneteiknar dagens forskingsjournalistikk? Få, men nokre studiar gir eit bilete av den norske forskingsjournalistikken, og eg vil her gje ein kort gjennomgang. Eg vil også trekke inn kjenneteikn på forskingsjournalistikken internasjonalt, for seinare å kunne drøfte kva den forteljande journalistikken eventuelt vil kunne tilføre.

La oss aller først slå fast at interessa for forskning er til stades i det norske folk: Då forskar Inge Ramberg i 2004 undersøkte nordmenns haldning til forskning for NIFU STEP, oppga 77 prosent av respondentane at dei er generelt interesserte i forskings- og teknologistoff. Dette overgjeikk interessa for politikk, kultur, sport og økonomi. Av den same undersøkinga går det fram at dagsaviser, tv og radio er folks viktigaste kjelder til informasjon om forskning og teknologi, i tillegg til Internett (Ramberg 2004). Internasjonale undersøkingar har likevel tyda på at sjølv om mange rapporterer ei stor interesse for forskning, er kunnskapen om dette ofte låg (Gregory og Miller 1998).

3.1. Lite kritisk journalistikk

Tilbake i 1994 peika Eide og Ottosen på at forskningssakene i norske aviser ofte har få kjelder og at journalistikken er lite kritisk. Både Eide og Ottosen og Hornmoen (1999, 2003) skildrar forholdet mellom norske journalistar og forskarar som harmonisk og prega av gjensidig interesse. Ifølgje Hornmoen ser både journalistar og forskarar på forskingsjournalistikken som einvegskommunikasjon frå forskar og til publikum, i tråd med «the deficit model» (Gregory og Miller 1998 s. 17). Denne modellen skildrar forskingskommunikasjon og -journalistikk som einvegsformidling til eit publikum som manglar, og treng, kunnskapen, slik at dei kan gjere rasjonelle val i eit demokrati. Eg vil kome tilbake til denne modellen seinare i oppgåva.

Etter ein gjennomgang av mediedekninga i 1966, 1986 og 2006 meiner Andersen og Hornmoen (2011) at forskingsjournalistikken er blitt meir profesjonalisert, noko eg vil gå nærare inn på under. Men det er lite som tyder på at norske aviser si dekning av forskning er blitt meir kritisk. Mange journalistar nyttar eit «glorifiserende språk», eksemplifisert ved uttrykk som «sensasjonelt gjennombrudd» eller «ny forskning viser...» (Andersen og Hornmoen 2011 s. 102). Ifølgje forskarane kan ein slik ordbruk medverke til ein større avstand mellom forskarar og lesarar. Einkjeldejournalistikken er også utbreitt, i alle tre periodar.

3.2. Nyheiter dominerer

Thore Roksvold (1997) deler avisjournalistikken inn i tre hovudtypar: Nyheitsjournalistikk, kommentarjournalistikk og featurejournalistikk. I 2006 var 89 prosent av forskingsstoffet i store norske aviser nyheitssaker, ifølgje Andersen og Hornmoen (2011). 5,6 prosent var kommentar, 5 prosent var feature. Sidan 1966 hadde delen featurestoff auka noko, frå 2,8 prosent i 1966, og delen nyheitsstoff var noko redusert (93,2 prosent i 1966). Dette kan tyde på at forskingsstoffet held på å finne vegen inn i featuresakene, men nyheitssjangeren er framleis dominerande.

3.3. Nye resultat stadig viktigare

Andersen og Hornmoen (2011) peikar også på ei stadig meir resultatorientert forskingsdekning. Medan over ein fjerdedel av sakene handla om planlagt eller pågåande forskning i 1966, var denne typen stoff redusert til 7 prosent i 2006. Heile 39 prosent av sakene handla då om nye forskingsresultat. I tillegg vart forskarar i større grad enn tidlegare brukt som ekspertkommentatorar til aktuelle hendingar eller aktuell forskning. Sakene i 1966 kunne likne på den vitskapelege diskursen, for eksempel ved at ein del saker var bygd opp med ein introduksjonsdel følgt av metode, resultat og diskusjon. I 2006 hadde forskinga i større grad blitt putta inn i journalistikkens eigne rammer, med vinklingar og saker som skulle tiltrekke seg lesarar. Slik spegla avisene i 2006 færre prosessar og færre spørsmål, men fleire resultat, og det vart no lagt meir vekt på nytten av forskinga. Forsking vart ikkje lenger presentert som «modifisering av teoriar», men derimot som ein aktivitet som avslører samanhengar og utviklar samfunnet.

Samtidig som dette kan tyde på at mediedekninga av forskning er meir profesjonalisert og tilpassa eit journalistisk normsett, ser Hornmoen (2010) på dei hyppige resultatorienterte nyheitssakene som uheldig. Han meiner at kommentar- og featurestoff gir større rom for diskusjon, perspektiv, djupn, kontekst og engasjerande forteljingar.

3.4. Internasjonal dekning av forskingsstoff

Dei norske studiane har mykje til felles med utanlandske studiar av forskingsjournalistikk. For eksempel fann Weiss og Singer i 1988 at langt dei fleste journalistar som skreiv om forskingsfunn såg ut til å tru forskarane på deira ord. Andre kjelder vart brukte berre i liten grad. Kommunikasjonsforskar Cristopher Dornan (referert i Gregory og Miller 1998 s. 107)

peikar på at det har oppstått eit tett band mellom journalistar og forskarar fordi journalistar er avhengige av at det dei skriv blir rett. Dornan meiner at dette har ført til ei dekning av forskning som er meir «deferential», norsk «ærbødig», enn kva som ville ha vore akseptabelt innan andre felt.

Stocking (1999) har peika på at mediesaker omtalar forskning med mindre usikkerheit enn det forskarane sjølve gjer. Ofte ser ein også at forskning ikkje blir sett inn i ein større samanheng. Fleire perspektiv og kontekst til sakene er altså ikkje berre ein mangelvare i norsk forskingsjournalistikk:

Multiple studies (...) support the view that journalistic accounts of science tend to contain fewer caveats than scientific accounts. Other studies suggest that science news contains less in the way of other kinds of information that might temper the extravagances of individual research claims, including information about related research and about the process by which findings were developed. Studies also suggest that journalistic accounts of science convey considerable, and many would argue unwarranted, certainty with respect to the potential outcomes of ongoing research efforts.

(Stocking 1999 s. 24)

Ifølgje Stocking tar altså journalistane færre atterhald enn forskarane sjølve, dei presenterer mindre kontekst og dei framstiller ofte også pågåande forskning på ein måte som indikerer at forskinga vil gje store resultat: Forskarane *vil* finne svaret, dei vil finne nøkkelen til svaret på dei store spørsmåla.

Svenske Bjørn Fjæstad gjer reie for journalistar sine prioriteringar og bakgrunnen for at desse skil seg frå forskarane sine:

The task of criticizing the establishment is taken seriously by news journalists, leading to a special media interest in scandals and conflict. For this reason, the picture painted by the media is by no means a mirror image of reality (...), but a dramatisation of a negative selection of events and situations. And a particular event has even higher news value than others if it is: surprising, topical, consequential, or critical of people in power; about people in conflict or distress; offering an opportunity for personal identification, close geographically or psychologically, easy to comprehend, and entertaining.

(Fjæstad 2007 s. 127)

Vi kjenner igjen fleire av dei typiske *nyheitskriteria* i det Fjæstad her skriv, vi ser fleire likskapsteikn for eksempel med dei verdiane Galtung og Ruge (1965) løfta fram frå utanriksjournalistikken. Og det er kanskje ikkje så rart: Når forskning skal passe inn i spaltane

eller sendingane til nyheitsmedia, må budskapane tilpassast nyheitsmedia sine rammer. Det inneber ei spissing, og det inneber ein søken etter sensasjon og konflikt. Det inneber også ei forenkling – som nokre gonger kanskje kan føre til ei lite sannferdig framstilling av kva som føregår.

3.5. Den forteljande forskingsjournalistikken

Denne oppgåva utforskar kva *forteljinga* kan tilføre forskingsjournalistikken. Som nemnt i innleiinga er ikkje forteljingar frå forskingsverda eit nytt fenomen. Sjølv om resultatorienterte nyheitssaker dominerer i norske aviser, finst det fleire eksempel på at forskning blir omtala i lengre reportasjar og forteljingar, både i Noreg og i USA.

Ted Anton og Rick McCourt (1995) skriv om dei nye *forskingsjournalistane*. Desse journalistane tar i bruk reportasjetechnikkar frå amerikansk nyjournalistikk på 1960-talet. Men den nye forskingsjournalistikken skil seg samtidig frå den journalistikken Tom Wolfe skreiv om. Den nye forskingsjournalistikken er svært politisert. Forfattarane meiner at fleire av journalistane har ei kritisk tilnærming til forskingsaktiviteten, og dei kan snu opp-ned på karrierar og forskning.

Anton og McCourt (1995 s. 4) meiner dei nye forskingsjournalistane tilhøyrer tre kategoriar: «Those who write in original style, those who investigate with new zeal, and those who pull together the data of specialized studies to identify important new trends». Den første gruppa møter verda med ei nysgjerrigheit, og dei fangar «the childlike wonder of the universe with the passion of the lyric poet» (Anton og McCourt 1995 s. 5). Den andre gruppa er dei meir undersøkende journalistane som avdekkjer løgn og forskingsbedrag. Den tredje gruppa er dei journalistane som grev seg ned i nye data for å gjere funn som forskarane sjølve har gått glipp av.

Hornmoen argumenterer for at også norske forskingsjournalistar bør bruke forteljande journalistikk og litterære virkemiddel:

I Norge har denne journalistikken mye å vinne ved det leserengasjementet som slike virkemidler skaper. Ved å anvende disse metodene og teknikkene vil man ikke bare gjenspeile forskningens sannhetssøkende ideal, men la leseren komme nærmere inn på stoffområder, forskningsfellesskap og enkeltindivider som uten bruk av slike metoder vil ha en tendens til å framstå som distanserte, abstrakte og uoppnåelige for de uinnvidde.

(Hornmoen 1999 s. 196)

Felles for mange av forteljingane om forskning er at dei er strukturerte som ein jakt på kunnskap og innsikt. Innanfor dette finst det ulike forteljarformer, ei av desse er detektivhistoria, der forskaren jaktar på eit svar på ei gåte (Anton og McCourt 1995). Ein annan type forteljarstruktur er det Hornmoen (1999 s. 209) kallar ein «poetisk kontemplativ stil». Denne stilen er meir dvelande. Journalisten reflekterer over ulike sider ved fenomenet ho skriv om og gjev mykje rom for undring. Ein tredje type forteljarform er ifølgje Anton og McCourt (1995 s. 17) «a race against time», eller på norsk: eit kappløp mot tida. Her kretsar forteljinga rundt eit spørsmål om kor vidt forskaren vil rekke å finne svar på det han lurar på.

Hornmoen (1999) peikar også på at dialogisk struktur er utbreitt i lengre saker. Dette er ei veksling mellom intervjuaren sine spørsmål og forskaren sine svar. Formen kan blottlegge mykje som andre forteljarformer skjuler, og slike intervju kan opplevast meir spontane enn forteljarformer med ein allvitande forteljar.

3.6. Oppsummering

Eg har til no i masteroppgåva introdusert problemstillinga, omgrepet forteljande journalistikk og det metodisk-teoretiske rammeverket. I kapittel 3 har eg gitt eit innblikk i dagens forskingsjournalistikk i Noreg og internasjonalt. Her har eg referert til studiar som tydar på at den norske journalistikken har mykje til felles med den vi finn internasjonalt, særleg i USA: Forskingsstoffet i aviser er gjerne nyheitsorientert, resultat får mykje merksemd og journalistikken ber ofte preg av å vere lite kritisk til forskning. Internasjonalt har det likevel vore ein ny trend å spore dei siste tiåra: Særleg amerikanske journalistar har skrive om forskning i eit narrativt format. Slike reportasjar har ofte vore strukturerte som ein jakt på kunnskap og innsikt.

Eg vil no gå over til den praktiske delen av masteroppgåva. Denne delen er samansett av fire reportasjar i forteljande form, som alle har sitt opphav i natur- og miljøforskning.

4. PRAKTISK DEL: FIRE FORTELJANDE REPORTASJAR

- eit utforskande medieprodukt frå ei verd der hovudet står i sentrum

Reportasje 1: Ein godt skjult gøymestad

Reportasje 2: Livet etter skjelvet

Reportasje 3: Det gjekk eit ras på Tveitahaugen

Reportasje 4: Ei kinesisk kjærleikshistorie

Reportasje 1:

Ein godt skjult gøymestad

Dei er eldre enn Sokrates og gjev liv til millionar av dyr. Men framleis kjenner vi berre ein brøkdel av dei blomstrande byggverka, fleire hundre meter under havoverflata.

Valerie Bellec var fjorten år då ho fortalde mor og far sin at ho ville sjå under havet og ut i verdsrommet. No sit ho i eit mørkt, lite filmrom på andre dekk, vindauga er dekte av svarte søppelsekkar, og fem forskarar, ein tekniskar, ein kunstnar og ein journalist sit tett saman slik at alle skal få sjå dataskjermene. Det dei skal sjå, har ingen sett før dei.

Valerie er den som veit mest om kva som er i vente. Entusiasmen er utan filter. Ho spring ut av rommet og kjem tilbake med ein pose franske sjokoladekarameller, stiller seg opp i døropninga og strekkjer ut arma med karamellposen, og ler. Ta, ta! Det er nok til alle! Så set ho seg på benken inntil veggen, med pc-en på fanget, og tenker: «Eg håper eg ikkje tar feil.»

Filmkameraet er på veg nedover, nedover. Det skal ut på eventyr, 263 meter under havoverflata.

Heilt fram til midten av 1800-talet trudde mange at botnen i dei store havdjupa var ørken, der ingen kunne bu. I dag veit vi at 99 prosent av klodens buareal er i havet, og at det finst ein enorm artsrikkdom på botnen. Vi veit også at det under havet finst fjell, dalar, vulkanar, skrentar og skred. Men det er mykje vi ikkje veit. Faktisk er havbotnen så ukjent for oss at William Anders, ein av dei tre første astronautane som runda månen, har sagt at vi *veit meir om månens baksida enn om livet på botnen av havet*. Lene Buhl-Mortensen sat i konferansesalen og lytta til han. Og denne dagen sit også ho i eit mørkt, lite filmrom på andre dekk, spent på kva som er i vente.

Det er september 2012, og forskningsskipet G.O. Sars er på tokt utanfor Mørkekysten. I løpet av tolv dagar blir havbotnen kartlagt, bit for bit. 75 botnområde, *stasjonar* på fagspråket, skal undersøkast med videokamera og prøvetaking. Det vesle filmrommet er blant dei mest folkerike romma i båten. I dagar og netter har biologar og geologar sett live-sendingar frå havbotnen. Filmkameraet har vandra meter etter meter, slept i ein lang, grå vaier. Stasjon etter stasjon er blitt kryssa av på kartet. Stasjonane er omhyggelig valt ut av Valerie Bellec.

Til no har dei sett *Axinella*. *Stichastrella*. *Pollachius*. *Echinus* juv. *Cidaris*. Eller på norsk: Svamp. Sjøstjerne. Sei. Små kråkeballar. Tjukkpiggete kråkebolle. Dei har sett spor i sanden som liknar avanserte labryntar, dei har latt seg fascinere av at det truleg er den vesle *Spatangus purpureus* – ein purpurfarga kråkebolle – som lagar dette kunstneriske, undersjøiske vegsambandet. Dei har sett sand, sand og atter sand. Dei har registrert og notert. Og Valerie Bellec har sete bakerst på benken mot veggen, med pc-en på fanget, og ropt engelske ord med sin franske aksent:

«Gravel!»

«Cobbles!»

«Boulders!»

(Småstein! Mellomstore steinar! Store steinar!)

Ho har ropt det i seks år. Registrert og notert. Framleis elsker ho det.

Denne haustdagen senkar filmkameraet seg ned på eit nytt botnområde, *stasjon R 1027*. Eigentleg skulle denne stasjonen ha vore ein annan stad. Valerie hadde planlagt det så nøye. Men så hadde Aave Lepland, ein av kollegaene hennar, jobba heile helga med data slik at botnkarta skulle komme på plass, karta som viser strukturane på havbotnen med berre fem meter mellom målepunkta. Og då dei var klare, hadde Valerie sett det. To mørke ryggar som stod opp, åleine. Ho bad toktleiaren om å få flytte stasjonen; til staden der undervasskameraet no seglar over havbotnen.

Der – dunk, ville det sagt, om det var på land. Men det er stille i havet. Kameraet har landa. Dei tre lange føtene virvlar opp sand frå botnen som gjer alt uklart aller først. Vi zoomar inn. Skal sjå på dei pittesmå dyra aller først. Hallo, hallo? Bur det nokon her? Jada. Det bur nokon her. Alt vi ser, blir fotografert. Notert. Alle steinar. Alle mønster i sanden. Alle dyr. Så begynner kameraet vandringa si, bortover havbotnen.

Utan å vite kva som er der, er det umuleg å verne. Det er så mange som vil bruke havet, slik at vi skal få breiflabb på middagstallerkenen og bensin på bilen. I tillegg får havet også merke det når jordkloden endrast. Når CO₂-konsentrasjonen stig, blir havet surare. Og når det blir varmare i lufta, blir det varmare i havet.

Mange har høyrte om torsken som sym nordover for å finne temperaturane han er van med. Men kva med tangloppa *Metopa glacialis*, som bur inni eit skjel på botnen av havet, ilag med same partnar heile livet, og får tjue ungar i slengen, opptil tre gonger i løpet av livet? Kva med alle dei andre om lag 10.000 artane av tanglopper som bur på botnen av verdas hav, som vi veit langt, langt mindre om? Og kva med dei 900 artane av sjøpølser, dei 2.000 artane av sjøstjerner, dei 950 artane av kråkebollar, dei 10.000 artane av svamp? Utan å vite kvar dei bur, korleis dei har kome dit, korleis dei flyttar på seg, kva dei lever av og korleis dei formerer seg er det vanskeleg å seie kvifor dei ein dag ikkje er der lenger – eller kvifor dei plutseleg dukkar opp ein annan stad. Og difor seier forskarane nesten alltid: «Vi er usikre.» Og difor kartleggjer forskarar no heile Norskehavet – for kanskje å kunne vere litegrann sikrare om hundre år. For kvar einaste vesle organisme har si rolle i eit stort system; og når noko fell bort, kan alt bli endra.

«**Trålspor**», seier Lene Buhl-Mortensen.

«Boulders», seier Valerie. Fingrane klapprar på tastaturet.

263 meter under dei klatrar ein trollhummar rundt ein stein. Dei store rosa framklørne er langt skumlare enn armane til sjøstjerna bortanfor, som tar seg ein middagslur oppå sanden og grusen. Skyggen av ein fisk glir lynraskt forbi kamera.

Så ser dei det. Nokre underlege kvite bitar i sanden. Dei ser ut som små beinrestar eller skjelbitar. Botnen liknar ei badestrand som ikkje er blitt klargjort for sommaren.

«Men kvar kjem dei frå», undrar Lene Buhl-Mortensen. «Dei ser knuste ut».

Hjartet til Valerie bankar raskare og raskare.

Valerie Bellec tenkte ikkje på at ho skulle bli forskar. Men ho var veldig nysgjerrig. Ho såg filmar om verdsrommet og om havet, ho såg fantastiske bilete av korallrev. Ho hugsar alle fargane. Ho hadde lyst til å vere der og sjå på det. Ho vaks opp, og skjønnte at det faktisk var muleg.

Draumen tok henne frå Frankrike til Noreg. Frå ein liten stad mellom Bordeaux og Toulouse, der det er varmt om sommaren, lyst om vinteren, der tomatane og gulrøtene veks opp i solskin

og blir smaksrike og søte, og til ein stad der det ifølgje henne berre er tre årstider: Haust, vinter og vår. Der lyset er klart og blått, ikkje varmt og gult som i Frankrike. Der folk smiler og ler når dei går på gata. Dei ser så lykkelege ut, synest ho.

For Valerie Bellec er jobben hennar som ei etterforsking. Du må forstå alt, for alt heng saman. Frå det minste sandkornet til den største kvalen, og til og med menneska.

Sanden på botnen av havet formar seg i toppar og dalar, som sanddyner i Sahara. I Sahara formast dei av vinden, i havet formast dei av straumane. Valerie ser på sandformasjonane for å forstå kvar havstraumane går. Viss ein forstår kvar havstraumane går, kan ein forstå korleis dyra flyttar seg. Kvar dei får maten sin frå.

Og full av entusiasme ropar ho

«Gravel!»

«Cobbles!»

«Boulders!»

igjen og igjen, medan fingrane klapprar på tastaturet, ikkje fordi ho er galen, men fordi det er ein del av etterforskinga.

For ein stein er så mykje meir enn ein stein. Ein stein er ein gøymestad. Ein plass å feste seg. Eit vere eller ikkje vere for tusenvis av små skapningar som ønskjer å få mest muleg ut av tida dei har blitt tildelt, i dette stille, mørke samfunnet der ingen menneske kan sjå dei. Nokon treng ein stor stein, andre klarer seg med ein liten. Og den raude, elegante fisken som minner om ein gullfisk og sym forbi og flørtar med kamera, 263 meter under havoverflata, han vil ha enda meir. Ueren vil ha eit byggverk med tallause krok og tårn, der gøymestadene er mange og menyen mangfaldig. Ueren liker seg best når han har eit korallrev.

Eit korallrev er som eit Taj Mahal under vatn. Eller som Nidarosdomen. Det er eit tredimensjonalt byggverk, bygd over lang, lang tid, der ein kan søkje ly, ete mat og la seg fascinere. Her er det rom for alle. For svampar, sjøtre og fiskar, for slangestjerner, kreps, tanglopper og reker, om du er raud, blå eller kvit, fem millimeter eller to meter.

Då Carl von Linné i 1758 fekk sjå steinkorallen *Lophelia pertusa* plasserte han han i gruppa «blomsterdyr». Ikkje så rart, for dei kvite, kvistliknande formasjonane, som slyngjer seg saman tett i tett, minner mest om eit buskas omhyggeleg dekkja av rein, kvit snø. Men kaldtvasskorallane tilhøyrrer så visst dyreriket. Ned til 200 meters djup slepp ikkje ein gong ei ørlita stripe sollys. Ingen fotosyntese er muleg, så alt som lever her må livnære seg av det dei kan finne. Inne i det skjøre, porselensliknande skalet lever det dyr som et zooplankton og restar av planteplankton. Dei veks svært sakte, berre eit par millimeter i året. Og når dei døyr, blir restane liggande att i formasjonar som minner om størkna lava, og som etter hundrevis og tusenvis av år kan danne ruvande høgder i eit landskap der det elles er sand, sand, små steinar, mellomstore steinar, store steinar, mørke – og stille. Oppe på høgdene slår nye *Lophelia* rot, og nye oppå der igjen, som levande gravstøtter over 8.000 år gamle koloniar. Dei er dei mest artsrike delane av havet vårt.

Etter at Statoil oppdaga mengder av korallar på Sularevet tidleg på 1990-talet, skaut forskinga på kaldtvasskorallar fart over heile verda. Ein hadde kjent til denne typen korallar lenge, men dei var langt mindre utforska enn dei tropiske korallane. Kaldtvasskorallane lever langt under havoverflata. Ein treng avansert utstyr for å finne dei.

Like utanfor vår eigen kyst ligg dei to største kaldtvassreva som er blitt oppdaga til no: Sularevet, ved kysten av Møre og Romsdal, og Røstrevet, utanfor Lofoten.

Denne dagen, i eit mørkt, lite filmrom i verdas mest avanserte forskingsskip – men som berre er ein ørliten kvit prikk på eit stort, svart, hav – skal dei som sit i rommet få sjå noko vakkert. Men ved enden av dagen er det ingen av dei som kjem til å vite om det var noko sørgjeleg over det heile, eller om det var ei einaste stor glede.

Lene Buhl-Mortensen ante det, heilt frå ho såg dei kvite, skjelliknande bitane som var strødde omkring på havbotnen. Valerie Bellec fekk mistanken då ho såg botnkarta. Ho flytta Stasjon R 1027 til dei mørke ryggane, fordi ho var nysgjerrig. Og fordi ho synest det er viktig.

Dei kvite, skjelliknande bitane er restar. Av korallar. Nokre stader ligg dei tett i tett i sanden, andre stader mindre tett. Den kvite fargen fortel at dei var levande inntil heilt nyleg; eldre korallrestar får ein gråtone.

Men kvar kjem dei frå?

Meter etter meter, minutt etter minutt, openberrer kameraet ei verd som ingen menneske i heile verda kjenner betre enn dei som akkurat desse minutta sit i filmrommet på andre dekk.

Innimellom sanden begynner skrukkete, lavaliknande steinar å stikke opp. Men dei er ikkje steinar. Dei er døde koloniar. Her var det ein gong eit yrande liv.

Dei lavaliknande restane blir fleire. Tettare. Høgare. Ein uer sym forbi. To til. Ein til. Mange uer. Kråkeballar. Sjøpølse. Ein trollhummar med kvasse, rosa klør.

Og medan styrmannen sjekkar horisonten, stuerten lagar potetball og instrumentsjefen gnir søvnen ut av augene etter ei lang natt på jobb, så dukkar dei opp, heilt til høgre i biletet: Tre kvite, reine, optimistiske bukettar lophelia.

«Levande Lophelia!»

Det klaprast, på alle tastatura i rommet. Der var dei. Dei var der.

Valerie Bellec er glad. Ho tok ikkje feil. Ho trudde der ville vere korallrev, ho smitta alle i rommet med entusiasmen sin, og ho tok ikkje feil. Det kjennest godt. Ho ville ikkje skuffe nokon.

Men ho er også litt lei seg. For der var så få. Det var ikkje den store, overveldande blomsterhagen på botnen av havet som ho hugsar så godt frå då ho såg han første gong; full av fargar, full av liv. Finst han nokon annan stad i nærleiken? Eller er han borte?

«Vi kryssa det ikkje frå rett side,» seier Valerie.

«Kan vi ikkje gå tilbake?»

«Vi har ikkje tid til å gå tilbake.»

«**At vi fekk med** dette revet, er tusen gonger betre enn at vi ikkje veit at det er der,» seier Aave Lepland. «Korallrev er spektakulære, men andre dyr er også viktige».

Eit nytt korallrev kan setjast på kartet. Men ingen menneske veit kor mykje av det som er levande. Kor mykje som er dødt. Eller kvifor det er dødt. Var det botntrålen til ein fiskebåt som i løpet av nokre minutt har øydelagt eit byggverk det har tatt fleire tusen år å byggje opp? Eller hadde nokon sleppt ein ankerkjetting ned på havbotnen – og berre knust ein ørliten del av noko veldig stort?

Er det levande, eller dødt? Er det ei glede – eller ei sorg?

Nokre av svara finst kanskje på filmen. Han må undersøkast nærmare. Men først må reisa halde fram. Korallrevet er eitt av om lag tusen som ein har funne til no, rundt om i Norskehavet. Truleg finst der om lag 5.000 til.

Det heng eit stort kart over Mørebankane på veggen utanfor filmrommet. Dei merkar det av med svart sprittusj: Stasjon R 1027 er gjennomført. Ferdig. For denne gongen. No ventar sand, små steinar, mellomstore steinar, store steinar. Sanddyner og trålspor. Sjøpølser og tanglopper. Bittesmå, kjempestore, ukjende og kjende dyr på botnen av eit stort, mørkt hav, der ingen skulle tru at nokon kunne bu, men der det bur så uendeleg mange.

Reportasje 2:

Livet etter skjelvet

Ein italiensk domstol har dømt seismologen Giulio Selvaggi for uaktsomt drap. Sjølv meiner han at han berre gjorde jobben sin.

Når han tar fly til Bodø, liker Giulio Selvaggi å sjå ut vindaug. Ned på u-dalane, som vart forma av isen. Ned på v-dalane, som vart forma av elvane. Ned på dei underleg kvite sandstrendene, så langt oppe mot nord.

Men sjølv ein naturens mann må ha tak over hovudet. Difor står han ein augustdag i 2013 i toppen av ein stige, lent inn mot veggen til eit gammalt trehus utanfor Bodø. I handa har han ein malekost. Gulfargen skal bli akkurat slik han har vore tidlegare. Å ja, Selvaggi skal gjere ein skikkeleg jobb. Han vart oppdregen til å føle ansvar, far hans brukte å seie at han hadde eit namn å leve opp til. Bestefaren kjempa både mot fascistane og mot mafiaen.

Denne sommardagen er heile familien i sving med maling og hagearbeid: to born, ei norsk-italiensk mor og ein italiensk far. Dei tilbringer kvar sommar her på Hunstad utanfor Bodø. Men alt er forandra no. Det er ikkje lenger eit feriehus dei malar på. Det gule trehuset kan bli familien sin nye heim. Ein dag håper dei å pakke sakene sine i Italia og reise nordover for godt: to born, ei mor og ein far som er dømt for uaktsomt drap på 29 menneske.

Italia, 31. mars 2009

Ein bil frå instituttet INGV køyrer oppover motorvegen frå Roma mot fjellbyen L'Aquila. Bak rutene sit tre av verdas fremste jordskjelvekspertar. To er medlemmer av *Commissione Grandi Rischi*, ei nemnd som skal gje italienske styresmakter råd om risikosituasjonar. Den tredje i bilen er Giulio Selvaggi, direktør ved INGV, Italias institutt for geofysikk og vulkanologi.

L'Aquila er ein vakker middelalderby i fjellkjeda Apeninnane. Her serverer baristaene sin espresso som i alle andre italienske byar, klede heng til tørk utanfor vindauga og byens studentar skaper ei livleg stemning i gatene. Men dei siste månadene har innbyggjarane vore urolege. Byen har blitt ramma av ei rekke små jordskjelv, og det går rykter om at eit stort skjelv er i vente. No håper mange at ekspertane og styresmaktene skal fortelje om dei bør

forlate heimane sine. Det statlege sivilvernkontoret, Protezione Civile, har invitert ekspertane til eit møte.

Når Giulio Selvaggi entrar møtelokalet saman med kollegaene, ser han at rommet er fullt av folk. Slik ei interesse! Her er det kommunerepresentantar, tilsette i Protezione Civile og ein skare av journalistar. Journalistane må forlate lokalet like før møtet begynner.

Selvaggi ser fram til å gjere det som er hans ansvar denne dagen. Han skal informere beslutningstakararane om alle småskjelva som har ramma området. Han skal forklare at det tidlegare *har* hendt at ein serie med skjelv har kome i førekant av eit stort skjelv, men at dei fleste slike seriar har avslutta utan eit stort jordskjelv som punktum.

Han skal fortelje det han veit – om fortida. Han skal ikkje gjere evalueringar om framtida. Det er ikkje hans oppgåve.

På dette tidspunktet anar Selvaggi ingenting om alt som skal komme. Han anar heller ingenting om tv-intervjuet som vart gjort utanfor møtelokalet få minutt tidlegare, der ein statleg representant, med bestefarsaktig sinnsro, ba innbyggjarane om å ta det med ro.

Han anar ikkje at 31. mars 2009 skal bli ein skjebnedag for Italia. Ingen kan ane slikt, før dagen er blitt historie. Og difor skjer ting slik dei så ofte skjer på denne typen møte. Data blir lagde fram, rapportar sendast rundt og forskarar understrekar det eine dei kan vite sikkert, nemleg at den einaste måten å minske jordskjelvrisiko på, er å byggje hus som toler å bli rista.

Først fleire år seinare har Giuilio Selvaggi forstått at all denne informasjonen var bortkasta. 31. mars 2009 ville menneska i L'Aquila berre ha svar på eitt einaste spørsmål. Dei ville vite *når det store skjelvet skulle komme*. Og det kunne ikkje Italias fremste jordskjelveksperatar fortelje dei. Gjennom fleire tiår med forsking, har det ikkje lukkast vitskapen å komme opp med ein einaste godkjent metode for å føreseie morgondagens kjempeskjelv.

L'Aquila, natt til 6. april 2009

Kirurgen og familiefaren Vincenzo Vittorini vaknar først av at han har falle på golvet.

«Kvifor ligg eg her,» tenker han og reiser seg opp. Medan han står der på føtene snur han seg

mot kona Claudia og dottera Fabrizia – dei sov i same seng alle tre den natta – og seier at dei skal ta det med ro, det er nok over no.

Han får ingen respons. Det ser ut til at dei framleis søv.

I den vesle byen Albano Laziale, tretten mil sørvest for L'Aquila, vaknar seismologparet Giulio Selvaggi og Ingrid Hunstad av at senga deira har flytta på seg.

Selvaggi sin første tanke er at frekvensen er lav. Skjelvet kjem frå ein stad langt borte. Han slår umiddelbart nummeret til overvakingsrommet på jobben, får vite kvar, og kor sterkt, og tenker «Takk, Gud. Det var ikkje 7». Eit jordskjelv på 7 kan gjere enorme skadar, men er det 5,9 på Richters skala er det fleire tusen gonger svakare. Likevel veit han at skjelvet har ramma den folkerike byen L'Aquila.

Giulio Selvaggi gjer alt riktig denne morgonen. Han skrur av alle kjensler. Kledd i pysjamas ringjer han sjefen i Protezione Civile og informerer om styrken og staden. Så dreg han på seg buksene, spring ned til bilen og er på jobb etter ein halvtime.

Når eit jordskjelv med styrke 5,9 rammar eit betonghus med vesentlege byggefeil, har mennesket lite å stille opp med. Veggane beveger seg. Taket beveger seg. Golvet beveger seg. Rørslene er ekstremt raske, og dei går alle vegar; opp og ned og til sidene.

Rundt Vincenzo Vittorini er det eit mørke som han aldri har sett tidlegare. Og huset dansar. Veggane, golvet, møblane – alt dansar. Det kjennest som om han er i ei smoothie-maskin.

Og så er det lyden. Den forferdelege lyden! Det er ikkje som ein «boooooooooah» slik dei gjerne seier at det er. Det er meir som eit skrik. Så høgt er skriket at når Vincenzo Vittorini sjølv skrik av full kraft, høyrer han ingenting.

Fem dagar etter at jordskjelveksptane besøkte byen, dør 309 menneske i L'Aquila. Som ved eit absurd mirakel skal Vincenzo Vittorini overleve. I seks timar skal han ligge nedgravd i betongmassar og møblar, samankrøka ved sidan av hans og Claudias dobbelseng. Der ligg han og lyttar til dei stadig svakare lydane som kona og dottera lagar. Han prøver å snakke til dei, men lyden når ikkje fram.

L'Aquila, 24. september 2012

Bak tiltalebenken i ein rettssal sit ei høgrest, blond kvinne. Ho sit bak ektemannen sin, Giulio Selvaggi. Første gongen ho var i ein rettssal, var då mannen hennar avla forklaring 30. mai 2012. Men då var ho så nervøs for han at ho ikkje klarte å skrive. Denne dagen skal ho gjere det. Ho har fått låne ei notatblokk av dottera Liv. For Ingrid Hunstad er å skrive ein måte å unngå å tenke på.

Det kjennest så flaut å sitte der. *Og så dei!* Dei, som heile sitt vaksne liv har jobba for det rette; for å prøve å forstå korleis jordskjelv rammar. Denne dagen skulle dei ha vore på den andre sida, saman med dei pårørande. Det kjennest så inderleg feil at dei pårørande i staden sit der og skular bort på henne; at dei ser på henne som kona til ein drapsmann.

Det er aktor som snakkar i dag, på sin høge og saktmodige måte, som for å understreke kvart einaste ord. Han er ikledd ei lang, svart kappe med kvite duskar på ermane. Han skuldar dei tiltalte for å ha halde tilbake forskingsfunn då dei var på møtet i L'Aquila. Kvifor var det ingen som fortalte om studien frå 1995, der det stod at det var 100 prosent sannsynleg at det ville komme eit stort skjelv dei neste tjue åra? Og kvifor var det ingen som fortalte om boka der det står at ein serie småskjelv ofte betyr at det vil komme eit stort skjelv? «Her ser de lettheita, uaktsomheita og den ueigna oppførselen til Commissione Grandi Rischi,» slår han fast.

Hunstad noterer flittig, men ho trur knapt det ho høyrer. «Det er absurd,» tenkjer ho. Ho meiner at aktor har sopt til seg gamle forskingsresultat og plukka ut akkurat det han vil, for så å presentere det som den heile, fulle sanninga, og ikkje som det det faktisk er: små korn av midlertidig kunnskap som seinare skulle bli tilbakeviste.

Det er over tretti grader inne i rettslokalet, og ingen ventilasjon. Etter fire timar kjenner Hunstad det som om ho kan besvime. Ho forlèt lokalet og ruslar bort til det vesle trehuset like ved, der tre kvinner driv ein kafe. Dei smiler til henne når ho kjem. Åh, så godt det er å sleppe unna dei sinte blikka.

Vincenzo Vittorini er ein middelaldrande mann med bestemte, brune auge. Han er ikkje lykkeleg lenger.

Om berre Claudia og han hadde latt vere å kjøpe leilegheita i betongbygget frå 1962. Leilegheita i tredje etasje, med den deilige balkongen med utsikt over den grønne dalen, der dei brukte å sitje utover dei lange sommarkveldane... Han skulle gjerne vore forutan desse herlege kveldane, om han berre hadde fått bevare Claudia og Fabrizia.

Om dei berre hadde valt annleis den natta skjelvet kom. Om dei berre hadde overnatta utandørs. *Om dei berre ikkje hadde høyrte på ekspertane.*

Dei hadde jo sagt at det var trygt! Like før møtet med ekspertane begynte, hadde visedirektøren i Protezione Civile, med ei bestefarsaktig sinnsro, sagt på lokalnyheitene at folk kunne ta det med ro: «Forskarsamfunnet held fram med å forsikre meg om at det er ein fordelaktig situasjon. Småskjelva *slepper ut* energien (...).»

Så da det først kom eit nokså sterkt skjelv klokka 23, palmesøndagen 5. april 2009, og så eit mindre skjelv klokka 00.40, sa Vittorini og kona hans til kvarandre at det var nok rett, det som var blitt sagt; dess meir energi som sleppast ut, dess betre er det.

Kva skjedde egentleg i L'Aquila? Same kor mange ein snakkar med, same kor mange aviser ein les, det er som om spørsmålet aldri får eit fullgodt svar. Men sikkert er det at pårørande av 29 av dei omkomne gjekk til rettssak i etterkant. Dei meinte at om deira kjære ikkje var blitt beroliga av styresmakter og ekspertar, ville dei ha forlete husa som seinare skulle ramle ned over dei. Giulio Selvaggi, dei fem andre forskarane på møtet og visedirektøren i Protezione Civile vart tiltala for å ha gitt «ukomplett, upresis og sjølvmotseiande informasjon» i førekant av det store skjelvet.

Både forskarane og visedirektøren meinte at dei var uskuldige. «Eg har aldri beroliga nokon,» seier Giulio Selvaggi. Møtereferatet gjev han støtte. E-postane han sende til urolige innbyggjarar som kontakta han før møtet, gjev han også støtte.

Massimo Mazzotti, direktør ved ved University of California, Berkely, skriv i ein kommentar at ein av feila ekspertane gjorde, var at dei ikkje retta på det politkarane sa. Både tv-intervjuet med visedirektøren før møtet og pressekonferansen som vart halden i etterkant av møtet ga folk ei forståing av at dei kunne ta det med ro. Ingen ekspertar var til stades då desse bodskapane vart lagde fram.

Det har også blitt spekulert i om styresmaktene arrangerte møtet berre med eitt føremål for auge, nemleg å roe ned innbyggjarane. Eit telefonopptak frå dagane før møtet, der leiaren i Protezione Civile snakkar med ein lokal tenesteperson i L'Aquila, støttar desse spekulasjonane.

Rettsaka trekte til seg merksemd frå heile verda. Saka hadde få historiske parallellar. Dette er eitt av svært få tilfelle der forskarar er blitt stilte til ansvar i ei naturkatastrofe.

Giulio Selvaggi opplevde rettsaka som om han var utanfor seg sjølv, som om det var fjernsynsbilete som flaut forbi han. Han var overtydd om uskylda si og tenkte heile tida at han ville bli frikjent. Det var det alle rundt han sa; alle kollegaene, alle stjerneadvokatane – alle rundt han, unntatt éi. Ingrid Hunstad tenkte sine eigne tankar, og ho åtvara han, igjen og igjen: «Advokatane tar for lett på det. Dei forstår ikkje alvoret.»

L'Aquila, 22. oktober 2012

Det er ein perfekt dag for å bli frikjent. Utanfor rettslokalet skin sola ned på dei blå fjella. Vinteren nærmar seg, men det er nesten 30 grader.

Rettsalen er altfor liten til å romme merksemda denne saka har fått. Folk trenger seg fram innimellom stolane. Ei lang rad av fotografar har stilt seg opp langs eine veggen. Kameraa kjem frå Japan, Tyskland, Storbritannia... Italienske Rai Uno sender direkte. Giulio Selvaggi tenkjer på mor si som sit heime og følgjer med. Han trur framleis at han skal bli frikjent, men djupt inne i han ulmar det ei kjensle av urettferd.

Bakerst i rommet sit dei pårørande. Midt blant dei er det ein middelaldrande mann med bestemte, brune auge. Vincenzo Vittorini ønskjer berre éin ting denne dagen: rettferd.

Dommaren kjem inn i rommet ikledd ei svart kappe. Han stiller seg fremst i rommet og bøyer ansiktet ned mot dommen, som skal bli lik for alle dei tiltalte. Etter få minutt snur Selvaggi seg mot ho som har vore kona hans i 18 år. Han har skjønt det før henne: Alt vil bli forandra no.

Albano Laziale, desember 2012

Giulio Selvaggi og Ingrid Hunstad byr på eit par tøflar i villaen i åssidene utanfor Roma. Det er desember, Selvaggi fyrer i peisen og dei serverer te med ei keramikkanne frå Noreg.

Utanfor huset har den grønne hagen kledd seg for vinter. Kiwitreet står utan frukt og campingbilen er parkert på sin faste plass. Bilen har fleire tusen mil bak seg. Kvar sommar køyrer han frå Albano Laziale i sør til Bodø i nord, med Hunstads foreldre bak rattet. Og nokre veker seinare, kvar sommar, returnerer han frå Bodø i nord til Albano Laziale i sør, denne gongen med Hunstad og Selvaggi bak rattet.

Medan ettermiddagssola speglar seg i Middelhavet nokre kilometer nedanfor stovevindauget, fortel ekteparet om korleis dei siste månadene, og åra, har vore – åra då livet deira har gått frå å vere livet til ein heilt vanleg familie, til å bli livet til ein familie med drapsdømt far. Dei fortel om dei to mennene på fiskebutikken som begynte å kviskre då Selvaggi kom inn. Om alle blikka – på supermarknaden, i banken. Om skyld, om uskyld. Om rettferd, om urettferd. Om sjokket etter dommen, om depresjonen, og om korleis tida jobbar, «på ein perfekt måte», og får menneske til å takle ting ein aldri trudde ein skulle måtte takle.

Og dei fortel om all hjelpa dei har fått, først og fremst frå utlandet, deriblant Noreg. Der har dei kollegaer, slekt og venner. Der slappar dei av. Mellom fjord og fjell på Hunstad ved Bodø finn dei den roa som det er blitt så altfor vanskeleg å finne heime i Italia.

Gjennom alt som har skjedd, er det tanken på Noreg som har halde familien oppe.

Bodø, august 2013

Det meste av Noreg er ukjent for Giulio Selvaggi. Men ikkje Bodø. Han føler seg så vel her. Det er som å finne det perfekte paret med sko.

Når han står nede i fjøra med fiskestonga si, saman med ho som har vore kona hans i 19 år, kan dei kjenne korleis veret skiftar. Lufta frå land tar med seg kulden frå isbreane, lufta frå havet tar med seg saltet, mildveret, regnet. På to minutt kan alt vere forandra. Å, så raskt alt kan forandre seg.

Korleis vil det bli å vere her om hausten? Om vinteren, når det er kaldt og mørkt? Korleis blir det for borna, vil dei få venner her? «Uansett blir det betre enn å vere i Italia no,» seier Ingrid Hunstad. Var det opp til henne, ville dei flytte i morgon. Men Giulio Selvaggi vil vente. Han kjempar ein kamp i Italia, ein kamp for fridomen sin, og i oktober 2014 startar

ankesaka. For det som har hendt, er ikkje rettferdig. Han gjorde ein skikkeleg jobb, og vart dømt for det han gjorde.

Men det er godt å få puste. Å sleppe å sjekke nyheitene med det same ein vaknar. Det er godt berre å kunne speide etter nise på fjorden eller lure på kva fisk som vil bite på kroken. Her oppe, 67 grader mot nord, kjenner Giulio Selvaggi seg kun som ein del av den ville naturen. Ingenting meir, og ingenting mindre. Her er han fri.

Om reportasjen:

Denne reportasjen er basert på samtalar med Giulio Selvaggi, Ingrid Hunstad og Vincenzo Vittorini i 2012/2013, samt på observasjonar i L'Aquila og Albano Laziale i desember 2012 og samtalar med innbyggjarar i L'Aquila. Andre kjelder er fotograf Tina Alnes Jørgensen, advokat Marcello Melandri, seismolog Gaetano De Luca busett i L'Aquila, forskar Eivind Junker ved Juridisk fakultet, UiO, organisasjonen L'Aquila che vogliamo, ei lang rekke aviser og magasin, møtereferat frå 31. mars 2009, Ingrid Hunstads dagboknotatar frå rettssaka samt tilgjengelig foto- og videomateriale.

Fakta:

DOMMEN I L'AQUILA

309 menneske døydd i jordskjelvet i italienske L'Aquila natt til 6. april 2009.

Pårørande til 29 av jordskjelvofra gjekk til rettssak fordi dei meinte at deira kjære hadde døydd fordi dei vart beroliga av styresmakter og ekspertar. Utan desse beroligande meldingane, ville dei reist bort eller overnatta utandørs.

I 2012 vart sju personar dømde for uaktsomt drap på 29 av dei døde. Seks av dei dømde er blant Italias mest anerkjende seismologar og geologar, den sjuande representerer sivilvernkontoret Protezione Civile.

Dei vart dømde for å ha analysert jordskjelvriskoen på ein «overflatisk, omtrentleg og generisk» måte og for å ha tatt del i ein medieoperasjon for å roe ned innbyggjarane.

Dommarens grunngjeving var på 950 sider.

Dommen er blant dei einaste i verda der forskarar er blitt stilte til ansvar i ei naturkatastrofe.

Alle fekk same dom: seks års fengsel, seks års rettsleg forbod, erstatningskrav på to millionar euro og tap av retten til å motta lønn frå den italienske staten.

Ingen vedkjende seg straffeskuld. Dommen er blitt anka, og ankesaka startar i oktober 2014.

Etter denne rettsaka er det også blitt reist tiltale mot fleire representantar for L'Aquila kommune og sivilvernkontoret Protezione Civile, men førebels har alle blitt frikjent.

INTERNASJONALT ENGASJEMENT

Rettsaka vart følgt av forskarar globalt. I 2010 sende verdas største forskarforeining, The American Association for the Advancement of Science, eit ope brev til den italienske presidenten der dei oppmoda han om å gripe inn. Dei kalla tiltalen «urettferdig og naiv».

Tidsskriftet Nature kalla dommen «pervers og latterleg», og mana til protest.

Reportasje 3:

Det gjekk eit ras på Tveitahaugen

Å få vite at ein lever med ein risiko, kan forandre alt. Eller alt kan bli som det alltid var.

Det hadde gått eit ras der ein gong før. Men det var det få som visste. Det var tidleg på 1900-talet, og to unge jenter vart drepne den gongen.

No var Tveitahaugen kjent som ein av dei finaste plassane å leike i heile Tyssedal. Her kunne ungane klatre og gli. Dei kunne leike cowboy og indianar og gøyme seg bak alle steinane. Dei kunne snekre på den vesle trehytta som stod oppå fire pålar innimellom trea og buskaset.

29. mai 2012 tok to lærarar ved Tyssedal skule med seg tjue elevar opp i skogen til den vesle trehytta. Dei hadde med seg sag, hammar og spiker og skulle bruke gymnastikktimen til å snekre. Sander, som hadde feira niårsdagen sin eit par dagar før, sat i eit rom i hytta og såg på at nokre andre born fiksa taket. Plutselig høyrde han born utanfor rope.

Eirik Lia, avdelingsingeniør i Odda kommune, var på eit møte i Stord då han observerte ei rad tapte anrop på telefonen sin. I ein pause svarte han den neste som ringde. Det var NRK.

Spørsmåla hagla: «Korleis har det gått med skuleelevane?» «Kva gjer de no?» Eirik Lia ante først ikkje kva kvinna i andre enden snakka om. Så fekk han gåsehud.

Dei heiv seg i bilen. Kollegaen køyrde, medan Lia ringde til alle saman: Politi, brannvesen, ambulanse, helikopter, Norges geotekniske institutt.

Denne maidagen sprang tjue ungar i Tyssedal for livet. Ni år gamle Sander hugsar berre eitt ord som var i hovudet hans, og det var: «Løp!» Men det var kø for å komme seg ned frå trehytta, for ein kunne ikkje hoppe ned alle stader.

Inger Marie Tjodal hadde aldri ant at huset ho budde i ikkje stod trygt. Den gamle, ærverdige direktørbustaden i kvitmåla tre stod på toppen av Tveitahaugen med utsikt ned til det som tidlegare var arbeidarbustader. Plenen utanfor var stor, grøn og velstelt med eit lite

symjebasseng i eine hjørnet, blomane var i glade vårfargar, dei hadde sprunge ut no heilt i det siste.

Tilfeldigvis hadde ho møtt ein mann som hadde vakse opp i dette huset. No budde dei her ilag med den vesle sonen sin, Noah, på eitt og eit halvt år, og far til mannen hennar budde i underetasjen.

Tjodal stod på badet med Noah på stellebordet då ho høyrde buldringa. Speglane tok til å riste. Det rente vatn ut av dei to dusjane.

«Jordskjelv», tenkte ho. Ho tok guten under armen og sprang ned trappa. Ho måtte ut.

Viss ein stod langt unna denne dagen, og viss ein ikkje visste at det var to skuleklasser midt i røyken eller at det budde menneske like nedanfor, ville raset vore eit fantastisk skode.

Fjellveggen var dekkja av tjukk røyk, og det var som om steinar vart skotne ut frå han. Spjong, spjong. Ja, det var som ein Star Wars-film, midt i vesle, bortgøymde Tyssedal.

Eirik Lia sit bak rattet i ein velbrukt svart Volvo ein junidag i 2013. Han skal vise fram nokre av dei stadene der det har gått ras i det siste. Sjå her, sjå her. Her gravde eit jordras ut ein ti meter brei halvsylinder, ein halvmeter bortanfor denne låven og bustadhuset. Ekteparet bur der framleis. Familien litt lenger borte opplevde eit anna ras same veke. Dei flytta.

Det har alltid gått ras i Odda. Dei kjem som oftast etter store nedbørsmengder, om hausten og om våren.

Folk ringjer han og er bekymra for heimane sine. Og Lia har sett dei nye faresonekarta, der fleire titals bustadhus ligg i soner med risiko 1/1000: eitt skred kvart tusnande år. Nokre av husa som ligg innanfor dei sonene burde nok undersøkast nærmare, ja, det burde dei nok.

Han kjenner ansvaret tyngje. Marerittet er at eit av dei husa han kjenner til, og som ventar på detaljkartlegging eller skredsikring, skal bli tatt, før han rekk å gjere noko, eller utan at han har fått gjort noko. For vegen til ein voll bak huset kan vere lang og tung, og det er usikkert om ein i det heile tatt kjem fram.

Det var som om tjukk tåke hadde lagt ned rundt trehytta på Tveitahaugen. Det var stein overalt, nokre låg på bakken, andre var flygande over bakken. Nokre stader hadde bjørketre falle ned.

Folk i nabolaget hørde ungar hyle og skrike, men Sander hugsar ingen som skreik. Dei ropte berre: «Løp!»

Og Sander sprang og sprang. Ein gut frå klassa over han datt ned bak ein stein. Sander strekte ut armen for å hjelpe han opp. Saman sprang dei vidare, opp og ned over steinane, mellom bjørketrea og over graset, medan steinar frå fjellet flagra rundt dei. Nokre var store som bowlingkuler, andre var små og kvasse.

Inger Marie Tjodal var andpusten då ho kom ned trappa. Ho møtte svigerfar sin, Kåre Høyland. Dei såg røykskya dekke Tveitahaugen og steinar som flaug i lufta.

Høyland sendte Tjodal og sonen inn att i huset. Orda han brukte var ikkje fine. Sjølv steig han i selskinnsskoa sine og tok beina fatt.

Han sprang så fort han kunne opp til gjerdet tjue meter ovanfor, like over det vesle symjebassenget. Der stod det nemleg born og stampa, dei kom seg ikkje vidare, og dei hylte og skreik.

29. mai 2012 fekk Tyssedal ein helt. Helten var Kåre Høyland. Med steinar flagrande rundt seg, og utan ein tanke i hovudet anna enn det som var her og no, løfta han borna over gjerdet, eitt etter eitt. Sander var ein av dei siste som kom.

1/1000. Det betyr 0,001 prosent sjanse for skred, eller eitt skred per tusnande år. Ikkje så stor sjanse, kanskje.

Men stor nok til at det ikkje er lov til å byggje nye hus der.

Stor nok til at eit hus som brenn ned, aldri kan byggjast opp att der det stod.

Stor nok til at barnehagar må sikrast – eller flyttast.

Eirik Lia er opptatt av ikkje å skape panikk. At det er ein ørliten sjanse for ei dødsulykke, skal ikkje gjere at vi går rundt og engstar oss. Tenk på alle dei andre farane vi omgir oss med!

Naturen er berre éin blant mange. Og det forunderlege er at vi er ikkje så redd han, heller. Dei fleste av oss fryktar menneskeskapte farar langt meir enn dei naturlege.

Men alt kan endre seg den dagen vi ser det skje.

Den vesle familien til Inger Marie Tjodal var evakuert i nesten to månader medan det akutte sikringsarbeidet pågjekk. Dei budde i ei leilegheit som tilhørde kommunen. Her sat dei på grå plaststolar eller i ein gammal sofa som dei hadde fått låne. Medan mannen var på arbeid var Inger Marie Tjodal mykje åleine, berre ho og vesle Noah.

Ho var veldig stille i denne perioden. Folk rundt henne trudde at ho var sur. Ho kunne komme med spydige kommentarar, ho kjefta på mannen sin. Ho før opp for ingenting.

Eigentleg var ho lei seg. Om att og om att kverna tankane i hovudet hennar: «Må vi selje huset? Men kven vil kjøpe det? Og kvar skal vi bu? Vil alt vi har bygd opp, forsvinne?»

Om att og om att, om att og om att.

Under sikringsarbeidet skulle 300 kubikkmeter stein sprengast ned. Det kom 3000. Steinar spratt i lynfart fleire kilometer av garde, trefte tak på hus og øydela varmepumper. Eit eldre ektepar fekk ein stein i hagen som rota til i blomsterbedet, og dei lurte på om kommunen kunne komme og ordne det.

Naturen kan demonstrere si makt på eit ærbødig vis.

106. 110. 93. 125. 91. 173. 308. 159. Det er dei årlege tala på søknader om skredsikring som Noregs vassdrags- og energidirektorat (NVE) har mottatt frå 2005 til 2012. I 2013 kom søknaden om fire rassikringsprosjekt i Odda kommune. Eitt av dei var på Tveitahaugen.

Å, du vakre, ville, våte Noreg. Dess våtare du blir, dess meir aukar risikoen for den naturulykka som drep flest av oss: Skred, i alle variantar.

Korleis lever vi med risikoen? Og kva skjer eigentleg med oss, den dagen eit snøskred nesten tar livet av oss, den dagen eit jordskred lagar ein ti meter brei halvsylinder like bortanfor låven, eller den dagen det regnar steinar i alle variantar utanfor verandadøra vår – som i ein Star Wars-film?

Dei fekk flytte heim til slutt.

Kvar kveld når dei la seg, vart dei liggande og lytte til lydane utanfor. Soverommet til Inger Marie Tjoland og Frode Høyland vendte ut mot fjellveggen, og når vindaugget var ope, kunne dei høyre lyden av raslande stein altfor godt. Første tida spurte Inger Marie Tjoland seg sjølv, kvar einaste kveld, kva ho skulle gjere om det gjekk eit ras.

«Eg er ikkje trygg her før skredvollen kjem,» tenkte ho.

Rett som det var, gjekk tanken heim til Sauda. Til mamma, pappa og dei tre søskena. Ho hadde lenge hatt eit ønske om å flytte heim, og no, etter raset, var ønsket blitt enda sterkare. Men når mannen din har eit arbeid som vanskeleg lar seg erstatte, og når ein har investert ein stor sum pengar i ein bustad folk ser på som utrygg, då er det ikkje berre å pakke og reise.

Statistikken er eit underleg fenomen. Menneskesinnet likeså. Vel eit år etter raset sit Inger Marie Tjodal og Frode Høyland ved kjøkkenbenken heime på Tveitahaugen. Tjodal har laga ei stor gryte lapskaus, og dei nyt stilla nokre velsigna minutt medan to og eit halvt år gamle Noah tar ein middagskvil.

Ho har berre innfunne seg med ting, fortel ho. Det skjedde etter omtrent ei veke i huset. Ho berre skjønnte at dersom ho skulle gå og engste seg, ville ho bli gal. Ingenting vart betre om ho hylte og skreik.

Og statistisk sett – statistisk sett – er det minst like farleg å bu andre stader i Tyssedal.

«Forskjellen er at det *har gått* ras på Tveitahaugen. I folk sine hovud førast det ein eigen statistikk,» seier Frode Høyland.

Dei søv godt om natta no, begge to. Men når det regnar og blæs, ser dei litt ekstra opp på fjellet. Dei håper at skredvollen snart kjem. For sikkerheits skuld.

NVE har rekna på kostnadene i snart eit år. Kor vidt vollen blir bygd, er eit samfunnsøkonomisk casino. Er mange nok truga? Er konsekvensane ved eit skred store nok? Kvar kan flest liv reddast per krone?

I underetasjen i den ærverdige direktørbustaden søv Kåre Høyland tungt og godt. Det har han gjort kvar einaste natt, både før raset gjekk og etter at raset gjekk, med eitt unntak: natta då han var tvungen til å evakuere. Han kallar rommet der han vart plassert for eit «bøttekott». Ville heimatt til senga si, og katten.

Skredvoll? Ja, for alle andre sin del vil han ha det. Men for hans eigen del? Nei, han er så gamal no. Heile sitt liv har han blitt innprenta at her på Tveitahaugen, her går det ikkje ras.

Eitt skred kvart tusnande år... kva tenker han om det?

«Då tenker eg at *så lenge* lever eg ikkje. Og korleis dei kan komme på noko sånt, det fattar no ikkje eg.»

Det leikar ingen ungar oppe på Tveitahaugen lenger. Sander vil aldri tilbake. Men tenåringane har begynt å komme. I sommar kunne naboane høyre at det small og rasla oppe i skogen. Då leika ungdommane paintball, opp og ned over steinane, mellom bjørketrea og over graset.

Og om hundre år er det kanskje nokre få, få som hugsar at gjekk eit ras på Tveitahaugen, ein gong for lenge sidan. Det var tidleg på 2000-talet, og ingen vart drepne den gongen.

Fakta:**FLEIRE SKRED**

Skred er den typen naturulykke som tar flest liv i Noreg.

Eit varmare klima tar med seg meir nedbør, fleire jord- og sørpeskred og fleire snøskred. Om talet på steinskred vil auke på grunn av meir hyppige fryse-tine-periodar, er usikkert.

NASJONAL KARTLEGGING

Norges geotekniske institutt (NGI) begynte i 2012 ei omfattande nasjonal kartlegging av skredfare. Odda og Årdal var første kommunar ut, i 2013 vart Balestrand, Ullensvang og Loppa kartlagt.

Skredrisiko blir delt inn i 1/100, 1/333, 1/1000, 1/5000 og 1/10 000. Er risikoen 1/1000 eller høgare, er det ikkje lov å bygge nye bustadhus, ifølgje nye tekniske forskrifter til Plan- og bygningslova. Grensa for nye kommunale bygg, som skular og barnehagar, er 1/5000.

Er skredrisikoen 1/333 eller høgare, er skredsikring eller fråflytting av bustadhus påkrevd. Er risikoen 1/1000, vil skredsikring bli vurdert ved behov. Noregs vassdrags- og energidirektorat (NVE) betalar skredsikring i ein del tilfelle, i andre tilfelle er det opp til kommunane.

Ingen har rett på erstatning om dei får vite at dei bur utsett til, og ingen har rett på skredsikring.

Kjelder: NGI, Plan- og bygningslova, NVE, forskingsprosjektet GeoExtreme

Reportasje 4:

Ei kinesisk kjærleikshistorie

I Noreg var Yu Juan ein ung og ukjent masterstudent. Sju år seinare plantast det millionar av tre til minne om henne.

Dei kallar trea Den norske skogen i Kina.

Shanghai, Kina, april 2011

I 20. etasje på Zhongshan hospital i Shanghai står ei kinesisk mor ved senga til si einaste dotter. Dottera skal snart døy, mora skal leve vidare.

Dottera, 33 år gamle Yu Juan, er blitt kjent over heile Kina dei siste månadene. Bloggen hennar har blitt ein av landets mest populære. I bloggen har ho tatt for seg Kinas store miljøproblem, og ho har sette miljøproblema i samanheng med kreften som har ramma henne sjølv. Den unge forskaren har instendig oppmoda millionar av kinesarar til å jobbe for å bringe Kina tilbake i balanse: Til å ta vare på miljøet, til å ta vare på helsa si og til å bruke tid på menneska dei har rundt seg.

No har Yu Juan mista evna til å snakke. Nokre få, mjuke hårstrå omkransar det magre ansiktet på puta. Mora står ved senga hennar og veit at viss ho kunne redda livet til dottera ved å ofre sitt eige, ville ho gått bort til vindaugget og kasta seg ut. Men det finst inga slik rettferd. Det einaste ei mor kan gjere, er å love dottera det ho ønskjer aller mest. Derfor gjentar Su Ping, gong etter gong, tre lovnader for dottera si, der ho står rak ved sida av ei sjukehusseng i metall og ser på at det kjæraste ho har, døyfrå henne.

Provinsen Shandong, Kina, september 2013

Disen ligg lett over den vesle landsbyen. Bøndene, unge og gamle, er ute med hakker og spader. Mellom åsane i landsbyen Longwei dyrkast det salat, mais, bomull og søtpoteter. Frukttrea bringer eple og pærer, kastanjar og sharonfrukt. Lufta er varm og fuktig, og over åkrane flyt grashoppene sin summande melodi.

På eit lite jorde står ei sped kvinne i 50-åra. Su Ping har blå dongerikjole og hagesaks i handa. Lett, og med varsemd, klipper ho av dei nedste greinene på eit ungt, spinkelt tre med friske blad. Ved sida av henne står ei anna kvinne og grev ei grop rundt eit anna lite tre, for å gje det vatn.

Dei har sett mange unge tre døy dei siste to åra. No håper dei at stadig fleire skal få leve. *Den norske skogen i Kina* skal dekke åsar og fjell, sletter og vegkantar. Trea skal bli det første folk ser når dei besøker Longwei. Dei skal gje bøndene eit enklare liv, og eit rikare liv.

Su Ping administrerer eitt av fleire hundre treplantingsprosjekt som har sprunge ut i Kina dei siste femten åra. Men bak dei spirande trea i landsbyen Longwei ligg ei historie med få sidestykke.

Første gong økonomiprofessor Olav Bjerkholt møtte Yu Juan, var ved Fudan-universitetet i Shanghai. Han skulle intervju kinesiske studentar for å finne ut kven som mest fortente å få dekke ei masterutdanning i Noreg. Han var ikkje i tvil om den livlege, unge kvinna med langt svart hår og ei eksemplarisk karakterbok. Seinare same dag ringde Yu Juan heim til mor si og forkynte at professoren hadde likt henne, og at ho hadde likt professoren.

Elleve år etter sit Bjerkholt på kontoret sitt i 11. etasje ved Universitetet i Oslo. «Her må du skrive noko skikkeleg,» kommanderer han journalisten han har framfor seg. Han skulle bli så glad i Yu Juan. Til og med kona hans skulle bli det.

Yu Juan budde to år i Noreg. I løpet av denne tida tok Bjerkholt og kona henne ofte med ut til sommarhuset sitt, både sommar og vinter.

«Ho kunne vase gjennom tung snø for å hente ved, medan ho lo av fryd,» hugsar han.

«Ho elska slike opplevingar som gjorde livet rikare.»

Solveig Glomsrød, forskar ved CICERO Senter for klimaforskning, fortel om korleis Yu Juan i 2005 kasta seg ned under familiens tre meter høge juletre, for å finne ut kva som gjorde at treet kunne stå oppreist.

«Nysgjerrigheita følgde med henne overalt,» seier Glomsrød. «Yu Juan var ein ... strålende person, på ein måte.»

Glomsrød var bivegleiar på Yu Juan si masteroppgåve, ein jobb som skulle resultere i eit livslangt vennskap, og også i eit forskningssamarbeid. For eitt spørsmål opptok både Yu Juan og Solveig Glomsrød: Korleis kan rein energi bli ein del av fattige kinesiske bønder sin kvardag?

Oslo, august 2006

Ei sped kvinne i slutten av 40-åra sit på flytoget inn mot Oslo sentrum. Yu Juan kjøpte flybillett for pengar ho hadde tent som avisbod i Oslo, utan at mor hennar visste det. Su Ping hadde ikkje noko anna val enn å komme på besøk.

Allereie på flytoget merkar Su Ping den fredfulle stemninga som dottera har fortalt henne om. Her er det ingen tettpakka tog, ingen høglydte diskusjonar. Nordmenn sit på plassane sine og ser ut av vindauget, eller dei snakkar lågmælt og avslappa til kvarandre.

Det er denne observasjonen mor og dotter diskuterer ein av dei neste kveldane, der dei ruslar bortover stien langs Sognsvann i Oslo. Lufta er kjølig og frisk.

«Eg er heldig som får oppleve å bu i slikt eit roleg land,» seier Yu Juan.

Ho trur det er nærleiken til naturen som gjer nordmenn rolege. Sjølv midt i hovudstaden er skogen aldri langt unna.

«Kjem du til å bli her etter at du er ferdig med studiane,» spør Su Ping.

«Nei, eg vil dele denne roa med mitt eige folk. Ville det ikkje vere fantastisk om vi kunne ta med denne skogen attende til Kina?»

Ved eit stille vatn i Nordmarka i Oslo, fortel Yu Juan mor si om forskingsprosjektet ho har under planlegging, og om Solveig Glomsrød, som har ei sterk interesse for bioenergi – og for Kina.

Shanghai, Kina, vinteren 2010

Det begynte som smerter i ryggen. Så vart smertene så intense at Yu Juan ikkje klarte å gå. Legane forsøkte å finne ei forklaring. Kunne det vere bekkenplagar etter at ho fødde sonen sin?

Den dagen ektemannen til Yu Juan vidareformidlar budskapet om brystkreft, begynner ho og foreldra å le. Hahaha, brystkreft! Det var da enda godt at det ikkje var kreft i skjelettet eller lungene. Brysta skal ho klare seg utan, ho er jo allereie godt gift.

Ektemannen justerer brillene sine og står der heilt stille ei stund. Til slutt tar han ordet og ber kvinna han er så glad i om ikkje å undervurdere fienden. Seinare finn Yu Juan lappen der han har notert meldinga frå legane: Rundt fem år igjen. 20 prosent sjanse. Ikkje optimistisk. Verste sort.

I 20. etasje på Zhongshan hospital blir Yu Juan kjent som ho som bringer glede. Ho er den som går frå dør til dør og fortel spøkar til dei andre pasientane. «Der det finst latter, finst det Yu Juan,» seier legane og sjukepleiarane.

Og medan dei andre pasientane går kledde i grå og kvite sjukehusdrakter, insisterer Yu Juan på å få ha på seg raud kåpe. Raudt betyr lykke.

Dei stadig svekka kreftene sine bruker ho på dei ho har rundt seg: familien, dei andre pasientane og alle dei menneska som etter kvart følgjer med på bloggen hennar. Bloggen skal få over 18 millioner sidevisningar, og er delvis ein rasjonell gjennomgang av mulege årsaker til at akkurat ho har fått kreft. Forureina mat, luft og drikkevatt, giftgassar frå møblar og alt presset ho har lagt på seg sjølv for å prestere godt som student og forskar – ingen tema slepp unna den unge forskaren si kritiske drøfting.

Framfor alt skriv Yu Juan om å velje, og å velje vekk. Ho meiner at ho sjølv har undervurdert verdien av eit balansert liv, og ho ber lesarane om å tenkje over korleis dei lever. «Ikkje jobb så hardt at du må betale med livet ditt... Om du så bur i eit sneglehus: Å leve med nokon du elskar, er meir enn nok,» skriv ho hausten 2010.

I denne perioden tar Yu Juan også kontakt med bønder, styresmakter, forskingsinstitutt og mulege sponsorar til prosjektet ho har begynt på. Ettersom sjukdommen et seg innover kroppen hennar, får ho eit stadig sterkare ønske om at heimlandet hennar skal gjenvinne ein balanse med naturen. Ho drøymmer om at åsane rundt Longwei skal bli grønne og frodige, akkurat som åsane rundt byen langt der oppe mot nord, der ho tilbrakte to år av studietida si. Ho drøymmer om at bøndene i Longwei skal produsere energi som er berekraftig.

Kina, september 2013

På ein togstasjon sør i Beijing står hundrevis av kinesarar i forskjellige køar. Dei trippar, skal tydelegvis nå eit eller anna. Vi blir freista til å stige til side i køa for å sleppe forbi alle saman. I ein annan del av hallen flyt kinesisk harpemusikk ut av ein høgtalar, som eit vitne om ei svunnen tid.

Det året Yu Juan vart fødd, i 1978, vedtok Kina å modernisere den sentralstyrte planleggingsøkonomien. Etter dette har landet hatt ein av verdas høgaste vekstratar. Men alt har sin pris. Kinesarar må i dag leve med konsekvensar av overdyrking, industriell vekst og

klimaendringar. Maten er forureina, vatnet er forureina, lufta er forureina, avfallshaugane veks og ørkenen spreier seg. 27 prosent av landarealet var ørken i 2009, ifølgje FN.

Yin og yang, eit eldgammalt prinsipp i kinesisk filosofi, tilseier at verda rundt oss eksisterer i ein balanse: lys og mørke, dag og natt, eld og vatn, liv og død. Den eine kan endre seg til den andre, men det skjer ikkje før tida er mogen; våren kjem først når vinteren er over.

Vi stig inn i lyntoget, som fraktar oss 550 kilometer på to timar.

Vi skal til staden der det heile starta, og vi skal dit saman med Su Ping, Yu Juan si mor. Den vesle landsbyen Longwei ligg ein times køyretur frå togstasjonen i byen Qufu. Hit til Longwei reiste mor og dotter, kvart einaste år, når dei ville søkje tilflukt frå støyen og kaoset i heimbyen. Til fots vandra dei bortover ein smal kjerreveg, dei lytta til grashopper og fuglar og såg på dei ville buskane i vegkanten. I Longwei opplevde 15 år gamle Yu Juan for første gong dei fattige bøndene på den kinesiske landsbygda. Her bestemte ho seg for at ho, ein dag, ville bruke livet sitt til å hjelpe.

Fleire år etter Yu Juan sin død er vegen den same, men naturen er mindre vill no. Kjerrevegen er omkransa av store, grønne tre, bomullsplantar og små salatåkrar. Ein vasskanal ligg blank ved sida av vegen, han fraktar vatn ned frå fjella. «Velkomen til paradis,» helsar to kvinner vi passerer. Smila fyller heile ansikta deira.

Vi er på staden der det heile starta, og på staden der det heile skal ende. Når åsane, fjella, slettene og vegkantane i Longwei er dekkja av grønne pistasjtre, skal Su Ping ta med dottera si oske og gravleggje urnen under eit av trea. Slik skal Yu Juan få oppleve at draumen hennar vart verkeleg.

Litt oppe i åsen kjem vi til ein liten gard. Ein hund bjeffar utolmodig frå eit stort bur og brune høner trippar lett rundt på gardsplassen. Vi er ved hovudsetet til prosjektet *Den norske skogen i Kina*. Her møter Su Ping to andre som bruker pensjonisttilveret sitt til skogplanting. Saman går dei ut i ein liten åker og studerer spirande rekker med kinesisk pistasj. Dette er treslaget som ein av Konfusius sine elevar planta ved vismannen si grav, for så å vakte grava i tre år. Treet vart eit symbol på god moral og sterk karakter, men det har også andre eigenskapar: Etter fire år kan blada brukast til teproduksjon. Og etter sju år kjem fruktene som det kan produserast biodiesel av. Når skogen er blitt 200 kvadratkilometer stor, tilsvarande halve Nordmarka ved Oslo, har kinesiske styresmakter lova å byggje eit raffineringsanlegg.

Bønder er engasjerte til å passe trea og på sikt hauste blada og fruktene. I tillegg er fleire hundre med som frivillige; rett som det er kjem folk på besøk og vil hjelpe til. Nokre gonger kjem det også besøkande den lange vegen frå Noreg. Solveig Glomsrød og Wei Taoyuan ved CICERO Senter for klimaforskning følgjer opp skogplantinga, i samarbeid med Yu Juan sine kollegaer ved Fudan-universitetet. Saman vidarefører dei den forskinga som Yu Juan ønska skulle skje. Dei prøver å finne ut kva bøndene tenkjer om prosjektet; og om dei ser på treplantinga som ein måte å skaffe seg inntekter.

Då ho satt i sjukesenga og brukte sine siste krefter på å blogge om livet og miljøet, traff Yu Juan noko i dagens Kina.

«Ho skreiv det vi alle tenkte,» seier ei av dei frivillige i prosjektet.

Andre seier:

«Vi brukte å hogge skog for å byggje hus eller møblar. I dag forstår vi at viss vi hogger skog, må vi også plante ny.»

«Vi kan ikkje stå og sjå på at miljøet blir øydelagt.»

«Vi har det så travelt med å søke formue og materiell rikdom. Men ein dag innser vi at helse er det viktigaste.»

Kvar einaste dag kjenner kinesarar miljøproblema på kroppen. Dei veit ikkje om maten dei har på tallerkenen er trygg. Dei veit ikkje om lufta dei pustar inn vil gje dei helseskadar. Dei veit ikkje om jordsmonnet dei dyrkar på vil gje dei avlingar nokre år fram i tid. Kanskje er dette årsaka til at det i dag latar til å vere ei grøn oppvakning i Kina. Store menneskemengder går no saman i frivillig miljøinnsats, og regjeringa har lova 2100 milliardar kroner til grønne investeringar. Regjeringa finansierer også verdas største skogplantingsprosjekt. Aldri før, og ingen annan stad i verda, har skogane vakse raskare enn i dagens Kina. Den norske skogen i Longwei er berre ein liten del av eit stort, grønt lappeteppe.

Su Ping har halde det ho lova.

Den dagen ho stod ved dottera si sjukeseng for siste gong, ga ho henne tre lovnader: «Ja, eg skal passe på sonen din. Ja, eg skal gå vidare med livet mitt. Ja, eg skal plante tre, og eg kan gjere det betre enn du anar.»

I dag har ho selt huset sitt for å få pengar til skogplanting. Å eige eit hus betyr ingenting, ei seng er nok. I bil eller til fots vandrar ho rundt på dei humpete vegane i

Longwei, snakkar med bønder og klipper av greiner på tre som om ho aldri har gjort noko anna. I augo sine har ho eit fredeleg uttrykk.

«Prosjektet har blitt ein andre Yu Juan for meg,» fortel ho.

For når tørke rammar nye avlingar, eller når ho må streve for å overtyde nokon om at trea er viktige, då er det som om Yu Juan er der hos henne og ler for å muntre henne opp.

«Mamma,» seier ho. «Så mange folk har hjelpt oss. Eg er lykkeleg for å ha blitt elska av så mange. Å elske og å bli elska er det viktigaste av alt. Kjære mor mi, om det er muleg, må du gje denne kjærleiken tilbake til menneska rundt oss.»

Det er ei underleg kjensle som det ikkje er muleg å kontrollere. Men kvar enn ho går, er det som om Yu Juan er like bak henne.

Gjennom skogen har Su Ping fått dottera si tilbake.

Den vesle guten var på mormora sine skuldrar, med armane tett rundt nakken hennar og kinna nært inntil huda. Han kviskra: «Mormor! Eg vil at vi skal vere så nære kvarandre som dette, alltid!»

Mormor vart rørt av det den vesle guten sa og gjorde. Etter ein liten pause, sa ho kjærleg:

«Kjære vennen min, ja, det skal vi, vi skal vere nært kvarandre som dette, for alltid. Eg treng berre litt meir tid til å...»

«Eg veit!» sa den vesle guten. «Du plantar tre for mamma! Når eg blir stor, skal eg plante tre saman med deg.»

Omsetting av blogginnlegget «Å plante tre for mamma», skriven av Yu Zigeng (Yu Juans far) 15. september 2013

Om reportasjen:

Denne reportasjen er basert på intervju med Su Ping og ei lang rekke frivillige i prosjektet «Den norske skogen i Kina». Tolk: Tao Ma. Journalisten har også intervjuet fleire av Yu Juans norske venner, henta informasjon frå Yu Juans blogg samt gjort egne observasjonar under eit besøk i Kina i september 2013.

Fakta:

MILJØPROBLEM I KINA

Kina er verdas nest største økonomi. På grunn av manglande reguleringar slit landet

no med alvorlege forureiningsproblem:

‘Det reknast med at tre kvart million menneske døyr for tidleg kvart år pga luftforureining

‘90 prosent av grunnvatnet er forureina og rundt 300 millionar menneske på landsbygda er avhengige av forureina drikkevatt

‘Matsikkerheita er dårleg pga store mengder forureining og sprøytemiddel

‘27 prosent av landarealet var ørken i 2009, og store delar av landarealet står i fare for å tørke ut

TAR GRØNE GREP

Dei siste åra har kinesiske styresmakter tatt store grønne grep:

‘Kina sa i 2012 at dei ville bruke rundt 2100 milliardar kroner på grønne investeringar. Målet er å kutte CO2-utsleppa med 40-45 prosent per BNP-eining innan 2020, samanlikna med 2005

‘Skogplanting er ein viktig del av Kinas miljøtiltak. Kina nådde målet om 20 prosent skogdekke innan 2010. Innan 2050 er målet at skogen skal dekke over 42 prosent av landarealet

‘Ifølgje styresmaktene planta kinesiske frivillige 2,52 milliardar tre i 2013. Styresmaktene løyvde dette året rundt 8,8 milliardar kroner til føremålet. Tanken er å verne skog, oppretthalde ei økologisk sikkerheit og nedkjempe klimaendringar

‘Det pågår omfattande forskningssamarbeid mellom Norge og Kina innan miljøvenleg energiteknologi, klima og miljø

Kjelder: Asia Water Project, Verdensbanken, Science Magazine, FN, Reuters, The Guardian, China Daily, Utenriksdepartementet

5. FRÅ TANKE TIL PRODUKT

- utfordringar i arbeidet

Dei fire reportasjane i denne masteroppgåva er ulike, sjølv om alle på ein eller anna måte handlar om menneske sitt forhold til natur og miljø. Ulike reportasjar har til dels bydd på ulike utfordringar. Eg vil her gå gjennom dei utfordringane eg har møtt, desse er lista opp som titlar på avsnitta, i utheva skrift. Nokre gonger er utfordringar knytte tett opp mot kvarandre, dette har eg løyst ved å utheve slike tilknytte utfordringar som titlar på delavsnitt.

5. 1. Å finne gode tema

Å finne gode tema som eigna seg for forteljande journalistikk var den første, og kanskje største, utfordringa eg møtte på. Lane Degregory (2007 s. 20) gir følgjande grunnleggjande råd til korleis ein skribent finn gode tema til narrativar: Der må vere ei *handling* som kan drive historia framover, og skribenten må ha *tilgang*, menneska ho skriv om må kunne opne seg opp. Ho rår skribenten til å leite etter ei «universal truth», som seier noko om livet eller kulturen vår.

Mark Kramer (2007 s. 24) listar også opp råd til skribentar innan forteljande journalistikk. Det første rådet handlar om temaval og lyd slik: «Before selecting a topic, think carefully about what will intrigue readers.» Temaet må ha ein emosjonell temperatur, skriv han og trekkjer fram eksempelet med ein stolen bil med eit barn i baksetet. Viss temaet skribenten vel har låg emosjonell temperatur, må ho bruke andre virkemiddel, for eksempel må ho skrive veldig godt, meiner Kramer.

John Fanklin har også tankar om kva som skaper ei god historie. Desse tankane er viktige å ha med på vegen fordi dei, slik eg ser det, skildrar den djupna som forteljande journalistikk kan tilføre den meir kjappe og kvardagslege journalistikken:

All stories have three layers. The top layer is what actually happens - the narrative. The next layer is how those events make the main character feel. If the writer succeeds in getting the reader to suspend disbelief and see through the character's eyes, then the character's and the reader's feelings will be joined. There is another layer below the factual and the emotional. It is the rhythm of the piece and evokes the story's universal theme: love endures, wisdom prevails, children mature, war destroys, prejudice perverts.

(Franklin 2007 s. 110)

Ifølgje Franklin skal ei god forteljing altså ikkje berre innehalde ein sekvens av handlingar. Ei god forteljing inneheld også kjensler, og sist – men ikkje minst – eit universelt tema, akkurat slik Lane Degregory også etterlyser.

Å finne tema som både handla om miljøforskning og som eigna seg til gode forteljande reportasjar var ei stor utfordring. Særleg innanfor klimafeltet hadde eg ei nokså god oversikt over kva som skjer av forskning, og eg visste at mange tema i utgangspunktet har låg emosjonell temperatur. Kvotehandel, karbonfangst, næringsutvikling, atmosfærekjemi og fornybar energi er eksempel på tema som ville krevje noko meir dersom eg skulle klare å skrive ei historie med scener. Gregory og Miller (1998 s. 122) er inne på dette når dei skriv om å biletgjere forskingsjournalistikk i tv-mediet: «... very little of the science we experience in school looks and sounds like something you would want to sit with in your living room. And a lot of science does not look like anything at all...». Elisabeth Eide (2012) har skrive om utfordringane ved å visualisere og konkretisere klimaforskinga. Sjølv om ekstremvær er ein potensielt synleg konsekvens av klimaendringar, er heller ikkje dette lett å visualisere: «It is the unseen and thus seemingly not proven. Although serious extreme weather experiences are increasingly linked to climate change, the «connection of dots» is not always easy» (Eide 2012 s. 1). Både usikkerheita i klimaforskinga og den låge emosjonelle temperaturen i mange tema gjorde det vanskeleg å finne gode, konkrete historier. I tillegg skulle reportasjen ha eit tredje lag. Skulle eg få til dette, kunne ikkje temaet vere kvotehandel åleine.

Min første idé var å følgje forskarar i FN's klimapanel fram mot publiseringa av neste hovudrapport. Men denne ideen måtte snevrast inn, og trass mange samtalar med ulike forskarar klarte eg ikkje å finne tema eller personlege historier som eg opplevde eigna seg til forteljande journalistikk. Eg tvilar ikkje på at dette finnast, men å finne det som kunne bli gode historier, var krevjande. Eg gjekk etter kvart vekk frå denne ideen og flytta meg over til andre mulege reportasjetema.

Tidvis opplevde eg det både krevjande og frustrerande å leite etter tema med appell til kjensler innanfor den delen av forskingsverda som eg hadde bestemt meg for. Men etter kvart som ideane fall på plass, oppdaga eg at eg hadde ein stor fordel: *Eg leita etter saker der ingen andre leita. Og eg fann nokre historier som ingen andre fann.*

To av reportasjane, *Ei kinesisk kjærleikshistorie* og *Livet etter skjelvet*, var historier eg kom over utan å ha noko tema eg ville undersøke i førekant. Desse reportasjeideane såg dagens lys ved at eg deltok på konferansar og i tillegg spurte ein heil del personar i forskingsmiljø om tips. Vidare research førte meg fram til dei hovudpersonane og dei

handlingssekvensane eg enda opp med. Reportasjen *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen* var eit resultat av at eg ønskte å skrive om skred, fordi dette er ei klimarelatert problemstilling som går tett inn på menneske sine liv og som har potensielt høg emosjonell temperatur. Etter mange samtalar med skred- og risikoforskarar enda eg opp med ein idé om å undersøkje korleis det er å få vite at huset ein bur i står utsett til. Reportasjen *Ein godt skjult gøymestad* vart til fordi eg bestemte meg for å bli med Havforskningsinstituttet på tokt. Før avreise leita eg etter mulege hovudpersonar og gode historier om bord, men utan å finne noko som skilte seg ut. Då eg hadde vore om bord nesten ei veke, bestemte eg meg for å byggje historia rundt nokre få minutt inne i forskningsskipet sitt videorom.

5.1.1. Når gode idear ikkje lenger er fullt like gode

Eg skulle få erfare at det som verkar som ein god idé ikkje nødvendigvis betyr ei god forteljing. Utfordring nummer 2 heng tett saman med den første, og denne var at idear kunne vise seg ikkje å vere fullt så gode som eg hadde trudd.

Det gjekk eit ras på Tveitahaugen er etter mi meining ei forteljing som kunne vore betre om eg hadde spelt mine kort annleis undervegs. Men då ville det blitt ei heilt anna forteljing. Bakgrunnen for reportasjen nemner eg kort over. Eg vil her gå litt nærare inn på denne reportasjen og kva som ikkje gjekk heilt slik eg hadde tenkt.

I 2012 starta Noregs vassdrags- og energidirektorat (NVE) ei nasjonal skredfarekartlegging, der folk sine bustadhus og andre bygningar blir plassert i risikosoner. Fleire av metodane som nyttast i kartlegginga er forskingsbaserte, og eg ønska å undersøkje korleis dei faktisk gjeld, nemleg nordmenn i hus og hytter, reagerer når dei får kjennskap til den nye kunnskapen. Korleis er det å få vite at huset ein bur i står utsett til? Er det betre å vite, eller er det betre ikkje å vite? På det tidspunktet reportasjen skulle skrivast, var to norske kommunar kartlagde, Odda og Årdal. Eirik Lia i Teknisk etat i Odda fortalde at kommunen hadde kommunisert ope om skredkartlegginga på folkemøte og i lokalmedia. Årdal hadde valt ein mindre synleg profil. Eg fekk kontakt med ein av dei familiane som budde mest utsett til i Odda, og bestemte meg for å reise.

Det skulle vise seg at trass i at Odda kommune hadde kommunisert ope, var det ingen av dei eg møtte, utanom dei kommunalt tilsette, som hadde kjennskap til kartlegginga. Kanskje burde ikkje dette overraska meg, men det gjorde det likevel. Det eg skjønnte etter kvart, var at det er sjølve skredhendingane som skaper frykta i folk, ikkje å få servert eit sannsyn frå ein byråkrat i kommunen eller NVE. At folk ikkje kjende til eller brydde seg om

kartlegginga, er interessant i seg sjølv, men det ga meg ikkje nok å byggje ei engasjerande historie rundt. Slik vart denne forteljinga mindre vitskapeleg relatert enn eg hadde planlagt i utgangspunktet.

Eg måtte også tenkje nytt om ideen. Eg fornya han på den måten at eg tok vare på spørsmålet som var utgangspunktet; «korleis er det å få vite at huset ditt står utsett til?», men brukte ei konkret rashending som utgangspunkt. Det var denne hendinga som hadde gjort familien på Tveitahaugen merksame på rasfaren – ikkje kartlegginga. Likevel opplevde eg at hendinga i berre i liten grad prega familien sitt liv i dag. Livet deira hadde i stor grad gått attende til det normale, og eg måtte leggje mine ambisjonar om ei svært levande og dramatisk historie til side. I arbeidet med denne reportasjen var altså fleire ting annleis enn eg hadde sett for meg, sjølv om eg i ettertid ser det som heilt naturleg at det var slik.

At idear er mindre gode ein har sett for seg, er ei utfordring ein vil kunne møte på i arbeidet med mange slags reportasjar, ikkje berre når vitskap er involvert. Hadde eg følgd magekjensla mi i dette tilfellet, ville eg truleg snudd om undervegs i prosessen og valt eit anna reportasjetema eller eit anna spørsmål å undersøkje. Men sjølv om forteljinga vart mindre nær og dramatisk enn eg hadde håpa, vil eg meine at ho, slik ho står no, sannsynlegvis gjev lesaren eit nokså sannferdig bilete av korleis det er å leve med risiko. Kanskje *er* risiko nettopp noko vi venner oss til over tid, og som dermed pregar livet vårt i mindre grad enn ein utanforståande kunne tru.

5.1.2. «Hjelp – eg er langt til havs, og her er det jo ganske keisamt!»

Å leggje ut på tokt på havet utan ein klar ide i bagasjen, er både spennande og frustrerande. Også i arbeidet med *Ein godt skjult gøymestad* møtte eg ei røynd som var annleis enn eg hadde sett føre meg. Harald Hornmoen (1999) meiner at forteljande journalistar bør få lesaren til å *sjå*: Bileta skal gjere lesaren nysgjerrig, dei skal vere annleis, gjerne uventa. Eg skulle vere om bord i ti dagar og hadde venta at det ville bli rikeleg med slike potensielle bilete om bord. Eg trudde det skulle bli mykje å skildre i livet *rundt* forkinga; kanskje ville det sitje ein gjeng gamle sjøulkar og fortelje røvarhistorier langt ut i dei seine nattetimar? Eller kanskje ville det vere ein forskar om bord som hadde levd halve livet til havs, og som hadde eit heilt spesielt engasjement for ein fugl eller fisk, gjerne ein utryddingstruga art? Det sistnemnde kunne gje forteljinga ein emosjonell temperatur, og eg håpte i det lengste at eg ville møte ein slik person. Men det gjorde eg ikkje. Det viste seg også å vere eit nokså kvardagsleg liv rundt forkinga, der folk stort sett sov, åt eller trena når dei ikkje jobba.

Forskarane brukte den første veka all arbeidstida inne i eit mørkt videorom, der føremålet var å kartleggje havbotnen med eit videokamera. Hornmoen (1999 s. 201-202) skriv at «forskning er først og fremst et slit (...). Jakten på ny innsikt kan innebære arbeid til alle døgnets tider, og mye av arbeidet kan fortone seg som kjedelig og ensomt». Dette fekk eg til fulle erfare. Sjølv om det var fint og komfortabelt å vere om bord, og sjølv om alle var hyggelege og hjelpsame, stilte eg meg eit stort spørsmål om korleis i all verda eg skulle klare å skrive ei engasjerande forteljing ut av dette. Forsking kan fortone seg svært keisamt.

Til slutt enda opp med å la historia spinne rundt nokre få minutt inne i det mørke videorommet. Viktige årsaker til at eg enda med å skrive om besøket på Stasjon R 1027 og Valerie Bellec var at dette var første gongen i løpet av toktet at vi såg eit korallrev, og at Bellec hadde ein entusiasme som var synleg, og som kunne skildrast. Ho fortalde også svært ope, både om jobben sin og privatlivet sitt. Eg tok i tillegg fleire notatar desse minutta enn i mange andre minutt i videorommet. Eg hadde dermed ein del informasjon. Resten måtte eg «spore opp att» ved å spørje dei som var der kva dei hadde tenkt undervegs, kva dei synest om korallrev og så vidare.

Ein annan viktig grunn til at eg valde å skrive om dette, var at korallrev er noko mange har høyrte om. Olav Njaastad (2012) ser nærleik som det mest sentrale nyheitskriteriet og peikar på at nærleik kan vere både i tid, konsekvens, geografi samt kulturell og emosjonell nærleik. Dette skulle ikkje bli ei nyheitssak, men eg opplevde det likevel som viktig å finne eit emosjonelt møtepunkt mellom tekst og lesar, for slik å auke den emosjonelle temperaturen. Eg tenkte at korallrev kunne representere eit slikt emosjonelt møtepunkt fordi det kan skape ei gjenkjenning, og positive kjensler, hos lesaren. Også forskarane på båten likte korallrev, og dei håpte å få sjå dei. Derfor var det litt spenning i rommet og det gjekk an å byggje ei forteljing ut av denne hendinga. I tillegg er det ikkje til å kome vekk frå at korallreva er viktige for biomangfaldet, noko som gav meg nok ein grunn til å skrive om dette.

5.2. Den profesjonelle forskaren kan gøyme mennesket

Mark Kramer (2007 s. 26) skriv at «your narrative should center on your subject's life». Men eg fekk erfare at om bord på eit forskingsfartøy kan det vere vanskeleg å finne dei gode, personlege historiene. Den profesjonelle forskaren kan gøyme mennesket bak.

Hornmoen peikar på denne utfordringa i boka Vitenskapens vakthunder, når han skriv at det kan «være vanskelig å få dem på glid, vanskelig å «varme dem opp» slik at de utleverer

spesielle sider av seg selv. Forskere ønsker å framstå i offentligheten i kraft av sin forskning, og helst ikke noe annet» (Hornmoen 1999 s. 204). Han meiner at kunsten er å få fram *mennesket* i forskarane, og at dette kanskje kan gjerast ved å få dei til å vise andre og meir emosjonelle sider enn folk vanlegvis tenkjer på ved dei. Om bord i G.O. Sars opplevde eg det vanskeleg å finne slike sider. Eg merka dette hovudsakleg på tre måtar:

For det første opplevde eg det som om forskarar kan ha eit ønske om å framstå som smarte og profesjonelle framfor kollegaer. Då eg til dømes spurte gjengen på videorommet om dei ikkje av og til vart leie av å sitje der og følgje med på sand og stein i det uendelege, blei det nokså stille. Så lo dei og sa at ingen nok ville innrømme det framfor kollegaer. Eg opplevde også at forskarar i etterkant ikkje gjeikk med på å ha sagt ting dei hadde sagt i ein konkret situasjon, truleg fordi dei hadde vist seg å ta feil.

For det andre erfarte eg at mange ikkje viste eit djupt personleg engasjement for jobben sin. I min leit etter potensielle hovudpersonar i reportasjen, gjorde eg ein innsats for å få snakke ordentleg med folk på tomannshand. Folk fortalte villig om det dei heldt på med, men eg fekk inntrykk av at for mange var det rett og slett ein *jobb*. Kanskje hadde dei enda opp med forskingsfeltet sitt på grunn av ein vegleiar dei ein gong hadde, som sette dei inn på eit spor. Og så hadde nærmast tilfeldigheiter ført dei dit dei var i dag. Valerie Bellec var ein av dei som skilde seg ut, fordi ho heilt sidan ho var lita hadde vore fascinert av havet. Ho var også ein av dei som fortalde ope om livet utanfor jobben, og om personlege refleksjonar rundt det ho heldt på med.

Ein tredje måte denne «profesjonaliteten» kom til uttrykk på, var at forskarar om bord på G.O. Sars hadde ei svært opa tilnærming til kva dei skulle finne. Dei leita ikkje etter eitt spesielt dyr eller éin bestemt formasjon under havet. Dei skulle kartleggje havbotnen, og alt var like viktig. Eg klødde meg i hovudet mange gonger: Korleis i all verda er det muleg å byggje opp ei engasjerande forteljing når problemstillinga er så brei? Ifølgje Hornmoen (1999 s. 209) er mange forteljande forskingsreportasjar bygde opp som ei «detektivhistorie», der spenninga handlar om kor vidt forskarane vil finne svaret på det dei lurar på. I dette tilfellet kjendest ei detektivhistorie milevis unna. Detektivane ville jo her finne svaret på *alt*. Dei dreiv grunnforskning, og eit rutinearbeid. I ettertid ser eg at historia eg enda med å skrive, har visse likskapstrekk med detektivhistoria. Eg valde ut eit ørlite tidsrom, og ein forskar som i dette vesle tidsrommet berre hadde eitt spørsmål inni seg.

5.2.1 Å måtte «trengje seg på»

Denne utfordringa heng saman med forskaren si profesjonelle rolle, og handlar om at det kan vere utfordrande å komme så tett innpå forskaren som den forteljande journalistikken krev. Likevel fekk denne utfordringa eit litt anna uttrykk i arbeidet med *Livet etter skjelvet*. Historia hadde eit heilt anna utgangspunkt enn *Ein godt skjult gøymestad*, fordi det handla om forskarar som opplevde at jobben påverka livet deira i ein ekstrem grad. Her handla det om forskarar som vart dømde for drap. Då Giulio Selvaggi sa ja til å møte meg, visste han nok at det ville bli obligatorisk å gå bak den profesjonelle fasaden. Men kor personleg historia skulle bli, visste han lite om.

Min første intervjuavtale med Giulio Selvaggi var på kontoret hans. Eg hadde likevel eit sterkt ønske om å besøke han heime, både for å opne opp for fleire scener i teksten og for å vere i eit rom der det var naturleg å snakke om korleis dommen påverka livet hans. For å få til dette, måtte eg ta mot til meg. Som journalist opplevde eg det som eg kryssa ei grense då eg bar fram dette ønsket. Eg opplevde grensa som særleg merkbar fordi eg intervjuar eit menneske om ei hending som hadde utgangspunkt i dette mennesket si profesjonelle stilling.

Selvaggi tok sjølv initiativ til at eg skulle møte kona hans, Ingrid Hunstad. Etter mi meining var også dette ein faktor som medverka til å trekkje historia nærare livet. Ingrid Hunstad skulle få ei viktig rolle i forteljinga.

5.3. Å komme inn i etterkant

Fleire av reportasjane byggjer i stor grad på rekonstruksjon. Både *Livet etter skjelvet*, *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen* og *Ei kinesisk kjærleikshistorie* har store innslag avendingar som eg ikkje sjølv har vore til stades og erfart. Eg opplevde det som vanskeleg å fortelje desse historiene, og å skape eit driv, utan å rekonstruere. Men å rekonstruere er ein utfordrande geskjeft.

Når Tom Wolfe (1973) skriv om nyjournalistikken er rekonstruksjon ein sentral metode, men ifølgje Jo Bech-Karlsen (2000) er dette også ein omdiskutert metode. Rekonstruksjon kan vere ein lite sannferdig måte å konstruere scener på fordi det kan skape ein illusjon av røynd for lesaren, som ikkje får vite kva metodar og vurderingar som ligg bak. På grunn av dei openberre utfordringane må ein journalist jobbe grundig for å gjere konstruksjonen av scener så sannferdig som muleg. Adam Hochschild (2007, s. 132, mi oversetting) gjev fire råd om kva som er viktig å hugse på. Det første er *nøyaktigheit*. Alle detaljar må vere riktige. Du treng minst eitt augevitne som kan fortelje deg kva som skjedde.

Det andre er *atmosfære*. For at lesaren skal leve seg inn i teksten held det ikkje berre å skildre korleis ting såg ut. Lydar, lukter, temperatur og til og med teksturen til eit objekt kan vere viktige. Det tredje Hochschild peikar på er *dialog*. Folk i scenene ein skildrar må snakke saman og samhandle, eller så vil forteljinga virke livlaus. Til sist løftar Hochschild fram *kjensler*. Skribenten må vite kva folk følte når det skjedde ting med dei.

I *Livet etter skjelvet* rekonstruerer eg mellom anna scener frå rettssaka. Her brukte eg fleire kjelder: Ingrid Hunstad og Giulio Selvaggi sine gjenforteljingar, Ingrid Hunstads notatar, intervju med ein av advokatane og også filmsnuttar og bilete som eg fann på nett. Eit essensielt punkt i denne reportasjen er kva som egentleg skjedde på, og rundt, møtet 31. mars. Her sat eg inne med svært mykje informasjon, både frå møtetreferatet, ulike medieoppslag, filmar på Youtube og det Giulio Selvaggi fortalte. I skriveprosessen enda eg opp med å fjerne mykje av dette frå teksten fordi det vart for langtekkeleg. I tillegg vedkjente eg for meg sjølv at eg ikkje ville klare å finne det fulle svaret på kva som egentleg skjedde i L'Aquila denne dagen. Faktisk var heile denne historia så komplisert og kontroversiell at å finne det sanne, fulle svaret på kva som egentleg hadde skjedd, vil krevje ei full etterforsking. Eg valde å skrive dette rett ut i teksten: «Kva skjedde egentleg i L'Aquila? Same kor mange ein snakkar med, same kor mange aviser ein les, det er som om spørsmålet aldri får eit fullgodt svar.»

Roy Peter Clark (2007 s. 346) oppmodar journalistar til å vere audmjuke når han skriv at «sandhed – med stort S – er uopnåelig, at selv om du aldrig kan opnå den, så kan du med hårdt arbejde komme tæt på den – og vinde på det.» Eg meiner at eg i arbeidet med alle reportasjane har jobba hardt for å vere så sannferdig som muleg. Eg har vore open om kvar eg har henta informasjonen frå, delvis ved å skildre det som skjer ut frå enkeltpersonar sitt synspunkt, og også ved å leggje til ei faktarute under forteljinga der eg har skrive kvar eg har henta informasjonen frå. Eg har også kryssjekka ei lang rekke opplysningar med ulike kjelder. Har eg vore usikker på noko, har eg late vere å skrive det. Hovudpersonane har fått lese over tekstane i etterkant.

To av reportasjane er frå utlandet, den tredje er frå Odda og den fjerde er frå havet. Alle stadene hadde eg eit avgrensa tidsrom å jobbe på. Slik vil det som oftast vere i ei journalistisk røynd. Eg har fleire gonger følt at eg med fordel kunne brukt meir tid. Meir tid kunne betydd fleire kjelder, i Italia kunne eg til dømes snakka med fleire pårørande som var til stades under rettssaka, og med aktoratet. Likevel: Eg har opplevd at eg har fått nok

informasjon til å skrive historiene slik dei står. Eg har også halde tett kontakt med hovudpersonane i etterkant.

5.3.1. Å skrive om ein død person

Denne utfordringa er eit ledd av utfordringa med å rekonstruere, men eit såpass spesielt ledd at eg meiner det fortener eit eige avsnitt.

Mark Kramer (2007, s. 27) skriv «Pinpoint your subjects' emotional experience, not your own». Men hovudpersonen i reportasjen *Ei kinesisk kjærleikshistorie* var død. Korleis kunne eg skrive om kjenslene og tankane hennar når eg ikkje fekk anledning til å møte henne? Korleis skulle eg klare å skape ein nærleik til henne, men samstundes streve etter den sanninga som Clark (2007) etterlyser?

Eg møtte denne utfordringa på fleire måtar: For det første valde eg å gjere det klart heilt frå starten av at Yu Juan skulle døy. Eg ønska at lesaren skulle vite det som eg visste om nettopp dette, slik at lesaren kunne ha dette i bakhovudet når ho las reportasjen. For det andre let eg Olav Bjerkholt og Solveig Glomsrød tidleg få fortelje om korleis dei hugsa henne. Også her går det fram at Yu Juan ikkje lever lenger. For det tredje gjorde eg alt eg kunne for at rekonstruksjonane i historia skulle bli så sanne som muleg. Eg betalte for omsetting av femten blogginnlegg frå kinesisk til engelsk, der eg kunne lese Yu Juan sine eigne refleksjonar om livet og slik bli kjent med henne. I tillegg ga desse blogginnlegga meg verdifull informasjon i oppbygginga av scener, til dømes frå sjukehuset. For det fjerde gjennomførte eg ei lang rekke samtalar med mor hennar, via ein tolk som kjende prosjektet godt. I etterkant fekk tolken lese over ein engelsk versjon av reportasjen, og han omsette den til kinesisk slik at også Su Ping fekk sjanse til å rette opp feil og misforståingar. For det femte gjorde eg ei lang rekke intervju med folk som ikkje kjem fram i reportasjen, både i Kina og i Oslo. Også slik fekk eg danna meg eit bilete av Yu Juan. Samtidig må eg understreke at eg, på grunn av avgrensa tid i Kina og lange avstandar, ikkje fekk møtt ektemannen og far hennar, som begge bur i Shanghai. Eg har hatt noko kontakt med ektemannen på e-post.

Til sist er det ein liten risiko for at Yu Juan sitt ettermæle er meir glansfullt enn det som faktisk var personlegdomen hennar då ho levde. Men her vil eg påpeike at alle eg har intervjuet som har kjent henne, har gitt meg eit inntrykk av ein person med eigenskapar langt utover det ein kanskje tenkjer på som gjennomsnittleg. Dette inntrykket har blitt forsterka når eg har lese blogginnlegga hennar. Eg har altså stilt dei same krava til kryssjekking når eg skulle skildre mennesket Yu Juan som eg har gjort i andre rekonstruksjonar i denne oppgåva.

5.4. Å fortelje ei komplisert historie

Ei klar utfordring i arbeidet med *Livet etter skjelvet* var at historia var såpass komplisert og mangfaldig at ho måtte forklarast godt. Eg måtte finne ein balanse mellom å skape klare, levande bilete og å legge inn den faktainformasjonen som var nødvendig for at lesaren skulle forstå. Til dømes ser ein dette i avsnittet som også er referert over: «Kva skjedde egentleg i L'Aquila? Same kor mange ein snakkar med, same kor mange aviser ein les, det er som om spørsmålet aldri får eit fullgodt svar.»

Det sat langt inne å skrive ting så direkte som eg gjer i dette avsnittet, og eg opplevde at det braut med Tom Wolfe sin idé om scene-på-scene-konstruksjon, men det viste seg å vere nødvendig for at folk som ikkje kjende saka frå før, skulle forstå. Noko forklarande informasjon måtte eg også til slutt ta ut, for å ivareta flyten i historia.

Å skulle fortelje og forklare på same tid var ei utfordring som eg støtte på også i andre reportasjar i oppgåva, til dømes i *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen*, der eg ville skrive om menneske sitt forhold til statistikk. Forskingsstoff og vitskap kan vere komplisert, og når ein skriv om dette i ei forteljing, kan det påverke flyten i forteljinga. *Livet etter skjelvet* skilde seg likevel ut fordi historia ikkje berre handla om eit komplisert fagfelt, men også om ei komplisert rettssak. Grunngevinga for dommen var om lag 950 sider lang.

5.5. Å føle empati med hovudpersonen

Giulio Selvaggi, hovudpersonen i *Livet etter skjelvet*, var dømt for drap på 29 menneske. Heilt frå eg las om dommen første gong såg eg på han som merkeleg og nokså absurd. Etter at eg vart nærmare kjent med Giulio Selvaggi og Ingrid Hunstad, vart dette inntrykket forsterka. Å møte Vincenzo Vittorini, som hadde vore med på å starte rettssaka, forandra ikkje måten eg såg ting på. Tvert imot fekk eg inntrykk av ein mann som hadde brukt tid og krefter på å jobbe for «rettferd», i staden for å sørgje i ein situasjon der rettferd ikkje eksisterer. Eg opplevde Vittorini som ein bitter mann, og kven kan klandre han for det?

Som eg har vore inne på, innsåg eg at å finne sanninga om kva som hende i L'Aquila ville krevje større ressursar enn ein norsk masterstudent kunne tilby. Sjølv ville eg fokusere på dei personlege historiene, og eg valde å leggje hovudvekta på Giulio Selvaggi og hans norsk-italienske kone. Hovudspørsmålet i reportasjen vart korleis det opplevast å bli dømt for drap, og korleis eit tilsynelatande normalt ektepar lever med ein slik dom hengande over seg.

Å svare på denne typen spørsmål er, slik eg ser det, ein litterær journalist si oppgåve. John C. Hartsock skriv at:

...the emergence of objectified news style (...) created an epistemological gulf for readers between personal experience and information about experience (...). It is my position that literary journalism is an attempt to close that gulf, or what Trachtenberg elsewhere in an examination of Stephen Crane's New York City sketches characterizes as an attempt to engage in an «exchange of subjectivities» through the use of rhetorical «felt detail».

(Hartsock 1998 s. 62)

Hartsock meiner altså at den litterære journalistikken gjev plass til subjektiviteten og kjenslene. Gjennom dette, gjer sjangeren det muleg for lesaren å setje seg inn i korleis personane i teksten har det. Dette opnar opp for ei forståing som nyheitsjournalistikken i liten grad tilrettelegg for.

Når menneska og kjenslene skal få plass, blir valet av hovudperson også eit spørsmål om kven som skal få nyte godt av mest empati hos lesaren. Ved å gje mest plass til Selvaggi, dreiar eg empatien i hans retning. Når eg også sjølv føler empati med han, og i tillegg opplever dommen han har fått som urettferdig, skaper det ein risiko for at teksten gjev eit skeivt bilete av røynda. For å balansere, trekte eg i dette tilfellet inn ein representant for dei pårørande, nemleg Vittorini. I tillegg var eg nøye med å sjekke fakta og bruke fleire kjelder.

Fleire har peika på at det er ein styrke dersom journalistar set forskinga inn i ein kontekst. Dette har eg vore inne på tidlegare i denne oppgåva. I dette tilfellet var det ikkje sjølve forskinga som var kontroversiell, men heller forskingskommunikasjonen og dei politiske konsekvensane. Reportasjen kunne truleg ha blitt meir balansert om eg hadde trekt inn fleire «ekspert-kjelder» og deira tankar om dommen, ikkje berre Giulio Selvaggi. Her skal det nemnast at eg var i kontakt med fleire i Noreg om denne saka, først og fremst forskarar innan naturskade, jus og risiko. Tanken var å inkludere deira refleksjonar i teksten. Det er to grunnar til at dette ikkje vart gjort: For det første kjende desse i liten grad til saka og grunngjevinga for dommen, som var nokså kompleks. For det andre fekk eg ikkje slike kommentarar til å passe inn i forteljinga sin struktur – eg opplevde at det ville øydeleggje flyten. Eg valde i staden å trekkje inn noko informasjon om korleis det internasjonale forskarsamfunnet har reagert på dommen.

Når journalisten kjenner mest empati med éi side og fryktar å framstille saka på ein skeiv måte, inneber dette etiske spørsmål som ikkje er særeigne for forskingsjournalistikken. Eg kjem tilbake til dette i diskusjonen om subjektivitet og objektivitet seinare i oppgåva.

5.6. Å våge å velje det menneskelege

Eg har nettopp skissert utfordringar ved å føle empati, og korleis valet av hovudperson kan bety mykje for kven lesaren skal føle empati med. Valet av hovudperson, samt alle andre val om kva historie som skal forteljast og korleis dette skal gjerast, betyr også mykje for teksten sin emosjonelle temperatur.

I arbeidet med reportasjen *Ei kinesisk kjærleikshistorie* måtte eg velje kven eg skulle bruke tid hos. Viss eg hadde reist til Shanghai og snakka med Yu Juan sine kollegaer på Fudan-universitetet, kunne dette styrka forskingsdelen i reportasjen. Men eg hadde eit sterkt ønske om å sjå korleis dette prosjektet gjekk føre seg fysisk, ute der skogplantinga føregjekk. Eg hadde i tillegg lyst til å fokusere på det som ville gje reportasjen den høgaste emosjonelle temperaturen. Slik eg såg det, ville historia om ei mor som plantar tre for si døde dotter, vere den sterkaste historia. Prosjektet blir dessutan følgt av forskarar ved CICERO, og desse forskarane har eg gjennomført fleire intervju med. Å fokusere på norske fagfolk si rolle medverkar til å gjere reportasjen meir aktuell for norske media, sidan det kan føre stoffet nærare norske lesarar.

Den kanskje viktigaste forskingsjournalistiske utfordringa i arbeidet med denne reportasjen var å våge å gje plass til det menneskelege. Eg spurte meg sjølv: Kor stor plass må sjølve forskinga ta i reportasjen for at ein reportasje skal kunne kallast forskingsjournalistikk? Svaret eg skulle falle på, er svært bestemt: Om ikkje den litterære forskingsjournalistikken er svært raus med å gje plass til det menneskelege, vil dette skape hindringar for ein reportasje sin emosjonelle temperatur, og det vil skape hindringar for at forskingsjournalistikken og den forteljande journalistikken i det heile tatt skal kunne gå i hop. Reportasjen *Ei kinesisk kjærleikshistorie* handlar om ein ung forskar som døydd, og der sjølve drivkrafta bak forskinga hennar var eit sterkt engasjement for miljø og fattigdomsnedkjemping. I reportasjen er det denne drivkrafta, dei bakanforliggande verdiane, som kjem i sentrum. Viss vi zoomar enda meir inn på Yu Juan sitt engasjement, kan vi seie at den viktigaste drivkrafta i hennar liv og i hennar forsking var å vere til nytte for andre, eller, med eit enklare ord: *Kjærleik*. Dette kjem også til syne i bloggverksemda hennar mot slutten av livet. Når mor hennar no fører arven hennar vidare, skjer dette med den same kjærleiken som dottera bar i seg. Slik blir kjærleik det underliggande temaet i denne reportasjen, og det vi tradisjonelt tenkjer på som det forskingsfaglege må finne seg i å spele andrefiolin. Slik er det, og slik må det kunne vere, dersom forskingsjournalistikken skal kunne røre ved lesarane.

5.7. Å skrive ei forteljing frå eit land langt borte

To av reportasjane i denne masteroppgåva er frå utlandet. Den eine er frå Italia, eit land der eg sjølv har budd i lengre tid og forstår kulturen og språket. Den andre er frå Kina, eit land der eg aldri har budd og ikkje kjenner verken kulturen eller språket. Det var denne reportasjen som baud på dei største språklege og kulturelle utfordringane, og eg vil her kort skissere desse.

Ei openberr utfordring var at alle intervju som vart gjort i Kina måtte skje gjennom tolk. Mor til Yu Juan var mi viktigaste munnlege kjelde, og eg førte timelange samtalar med henne. Men fordi alt skjedde gjennom tolk, vart det vanskeleg å komme tett innpå henne. Det var også vanskeleg for meg å ta del i hennar daglege liv – for eksempel å følgje henne over ein lengre tidsperiode, fordi tolken heile tida måtte vere til stades.

Ei anna klar utfordring var kulturforskjellar: Folk i Shandong-provinsen er kjende for å vere svært gjestfrie. Dette fekk vi merke i ytste grad. Yu Juan si mor, Su Ping, insisterte på å spandere absolutt alt på meg og kjærasten min, som var med som fotograf. Både ho, tolken og sjåføren var del av skogplantingsprosjektet, og dei sette liva sine praktisk talt på vent medan vi var på besøk, opna bildører for oss og køyrde oss overalt. I tillegg insisterte dei på å betale både overnatting, måltid og ein del lokal transport. Forsøk på protestar vart blankt avviste. Då ville Su Ping tape ansikt. Problemstillinga sponing vil eg kome tilbake til i neste avsnitt. I dette avsnittet vil eg nøye meg med å slå fast at dei kulturrelaterte utfordringane eg møtte, samt det faktum at alt føregjekk i Kina, skapte visse grenser både for kor mykje tid eg kunne tillate meg å bruke med intervjuobjekta, korleis tida vart brukt og kva informasjon eg fekk tilgang på. Eg hadde éi mulegheit til å reise tilbake seinare for å få meir informasjon, og denne nytta eg, men lengre uti skriveprosessen måtte all korrespondanse skje på e-post gjennom tolken. Dette sette visse hindringar for å få tak i dei detaljane som er nødvendig for å kunne rekonstruere scener i fortida. Eg meiner likevel at eg har klart å skrive ein reportasje med sanne og levande scener, mykje på grunn av at eg også hadde tilgang på skriftlege kjelder.

5.8. Å klare å vere uavhengig når folk bruker tid, og pengar, på meg

Eg har i arbeidet med alle reportasjane opplevd at folk har brukt mykje tid på meg. I arbeidet med tre av reportasjane opplevde eg også at folk brukte pengar på mine reportasjar. Dette er så visst problematisk, og det er ei utfordring ikkje å la dette påverke tekst og innhald.

I Ver varsam-plakaten sitt punkt 2.2. står det at pressefolk «må verne om sin integritet og sitt truverde for å kunne opptre fritt og uavhengig i høve til personar eller grupper som av ideologiske, økonomiske eller andre grunnar vil øve innverknad på det redaksjonelle innhaldet». Seinare, i punkt 2.8, står det at «det er i strid med god presseskikk å la sponing påverke redaksjonell verksemd, innhald og presentasjon» (Norsk presseforbund 2013). Desse kriteria har eg jobba for å imøtekome, sjølv om både kulturforskjellar og eigeninteresser hos personane i tekstane har kome til syne.

I arbeidet med reportasjen *Ei kinesisk kjærleikshistorie* var kultur ei viktig årsak til at Su Ping, reportasjen si hovudkjelde, ville spandere opphaldet og også delar av dei lokale reiseutgiftene. Tolken forklarte at slik var den lokale skikken, og at Su Ping ville tape ansikt dersom vi insisterte på å betale sjølve. Eg følte at vi hadde lite val, anna enn å takke og ta imot. Samtidig visste eg at eg ikkje var i Longwei for å skrive ein reportasje av kritisk art. Eg ville fortelje historia om Yu Juan, og om mor hennar som bringer arven til Yu Juan vidare. Dette skulle bli ei fin historie, om håp og kjærleik. Derfor var eg ikkje så redd for at denne «sponsinga» ville endre vinklinga mi eller innhaldet i reportasjen.

I arbeidet med *Ein godt skjult gøymestad* ga eg forskingsprosjektet MAREANO lov til å dekkje sjømannslegekontroll og reiseutgiftene til Kristiansund, der skipet skulle leggje frå kai. Her måtte eg ha ein fleksibel flybillett på grunn av usikker avreisetid. Eg betalte heller ingenting for å vere om bord. Denne sponsinga ser eg som meir presseetisk problematisk enn det eg opplevde i Kina, både fordi eg vart sponsa av eit forskingsprosjekt med mulege fordelar av publisitet i Noreg, og fordi eg ikkje hadde bestemt meg for kva forteljinga skulle handle om då eg gjekk om bord. Gregory og Miller peikar på at forskingsmiljøa kan ha interesse av publisitet når dei skriv at

There is no doubt that many in the scientific community who want to further the public understanding of science are really concerned with increasing the public's appreciation of science, with a view to enhancing the status of themselves and their colleagues. Research funding organizations that rely on public money have clearly aimed at ensuring that their budgets are protected and, if possible, augmented.

(Gregory og Miller 1998 s. 9)

Sponsing er ei reell problemstilling også for andre norske journalistar som skal skrive forteljande journalistikk om forsking. Slik journalistikk vil ofte innebere å bli med på tokt eller feltarbeid, og eit forskingsprosjekt kan ha stor glede av å ha med ein journalist med hyggelege intensjonar. Hovudårsaka til at eg valde å ta imot reisestønad, er at eg ikkje var tilknytt nokon presseorganisasjon som kunne betale for meg, og at eg heller ikkje hadde

nokon avtale om å selje reportasjen. Eg risikerte derfor å tape ein del pengar dersom eg insisterte på å få betale sjølv. Skil reportasjen seljast, vil eg gjere magasinet eller avisa merksam på den stønaden eg fekk, og eg har også valt å vere open om dette i masteroppgåva. Det aller viktigaste er kanskje likevel at eg meiner at innhaldet i reportasjen ikkje ville vore annleis om eg ikkje hadde tatt imot desse midlane.

Generelt meiner eg at frilansjournalistar bør vurdere spørsmål om sponing frå situasjon til situasjon. Kanskje er det lett å vere mindre skeptisk til sponing når det gjeld forskingsprosjekt. Som nemnt i kapittel 3 er forholdet mellom norske journalistar og forskarar harmonisk og prega av gjensidig interesse, ifølgje Eide og Ottosen (1999) og Hornmoen (2003). Eventuelle marknadsføringsgevinstar kan verke mindre openberre for forskarar enn for eit selskap i næringslivet. I tillegg er det lett å tenkje at forskarar har gode intensjonar, og her bør vi journalistar kanskje gå ein ekstra runde med oss sjølve. Samtidig: Frilansjournalistar lever ofte med stramme økonomiske rammer. Mi eiga erfaring med å selje litterære forteljingar til media har vore at eg har fått langt ifrå tilstrekkeleg betalt for den jobben eg har lagt ned. I ei slik røynd kan det vere svært vanskeleg, og dyrt, å gjere det som kanskje ville vore det aller riktigaste, nemleg ikkje å ta imot. Ei muleg løysing, dersom ein tar imot midlar, kan vere å vere open om dette overfor lesaren, til dømes ved å nemne det i ei faktarute. Dette er noko journalisten kan drøfte med avisa eller magasinet der historia skal publiserast.

Til slutt vil eg nemne reportasjen *Livet etter skjelvet*, der hovudpersonen, Giulio Selvaggi, hadde ei personleg interesse av at eg følte empati med han, og at eg førte denne empatien vidare i forteljinga. Eg har tidlegare vore inne på dette spørsmålet, men vil spinne litt vidare på det her. I slutten av reportasjearbeidet, i november 2013, trong eg meir informasjon frå Selvaggi. Eg ville oppdatere reportasjen med det som hadde hendt siste året. Eg spurte Selvaggi på e-post om vi kunne få til ein Skype-samtale. Då foreslo Selvaggi sjølv at han kunne kome til Oslo og møte meg for eit intervju. Eg svarte at dette ikkje var nødvendig, at ein Skype-samtale ville vere tilstrekkeleg. Han skreiv at han gjerne tok ein tur nordover. Han liker seg i Noreg og hadde lyst på ein pause frå Italia. Eg sa at det var greitt – og strengt tatt; eg visste at eit personleg møte kunne tilføre reportasjen meir enn eit telefonintervju.

Eg opplevde det noko problematisk at Selvaggi ikkje berre skulle bruke tid, men også pengar, på å møte meg. Etter kvart forstod eg at jobben hans betalte, noko som gjorde det litt enklare. Likevel var eg opptatt av å forklare han at reportasjen var mitt produkt, at det var

viktig for meg å ivareta min journalistiske integritet. Eg forklarte at eg sjølv ville ta dei journalistiske vala om kva informasjon som skulle med, og kva som ikkje skulle med. Dette både forstod og aksepterte han. Ved eitt tilfelle bad han om at eg skulle ta ut eit sitat fordi det kunne misforståast og eventuelt falle tilbake på han i rettssaka. Dette aksepterte eg. Sitatet var ikkje nødvendig for historia.

Utfordringa med personlege interesser hos hovudpersonen kan journalistar kome over i mange slags saker, og ho er ikkje spesiell for forskingsjournalistikken. Samtidig som journalistar har, og skal passe på, råderetten over eige produkt, har vi også eit ansvar for å verne mot overgrep: «Pressa har til oppgåve å verne enkeltmenneske og grupper mot overgrep eller forsømming frå offentlege styresmakter og institusjonar, private føretak eller andre», står det i Ver varsam-plakatens punkt 1.5. Mitt inntrykk av dommen i L'Aquila er at det er sannsynleg at forskarane har blitt utsette for eit overgrep. Men sikker kan eg sjølv sagt ikkje vere. Å balansere mellom dei ulike omsyna i journalistisk etikk er ein stor kunst. Eg meiner at eg har klart å vere uavhengig og ta eigne, sjølvstendige val i arbeidet med *Livet etter skjelvet* – men det har vore ei utfordring.

5.9. Oppsummerande refleksjonar rundt utfordringane

Eg har skrive fire ulike historier, som alle på ein eller anna måte handlar om kunnskap og forskning og natur/miljø. Historiene har ulike utgangspunkt: *Ein godt skjult gøymestad* vart ei historie på grunn av noko eg, som journalist, opplevde om bord på eit forskningstokt. Eg hadde mange spørsmål med i bagasjen då eg reiste, men då eg var om bord, opplevde eg ikkje at nokon av desse eigna seg som utgangspunkt for ei historie. Difor valde eg å bygge ei historie rundt ei hending om bord. *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen* er ei historie som vart til fordi eg ville skrive om skred, og etter kvart fekk interesse for spørsmålet om korleis det er å leve med risiko. Dei to andre reportasjane, *Livet etter skjelvet* og *Den andre Yu Juan*, er begge reportasjar der eg tar utgangspunkt i noko som har hendt, og som eg har fått vite om. Det var likevel ikkje slik at eg fekk ferdige historier «servert»: Oppbyggnaden og prioriteringane er det eg som har stått for, og andre journalistar kunne ha valt å gjere dette på heilt andre måtar.

Tidlegare i oppgåva har eg skrive om Jon Franklin sine tankar om at alle historier har tre lag: det som faktisk skjer, karakterens kjensler og til sist reportasjen sitt universelle tema. At det øvste laget – handlinga – er ulikt i dei ulike historiene, går klart fram. Også det andre laget, kjenslene til karakterane og det som driv dei, varierer. Det tredje laget er, slik eg opplever det, alltid det mest vanskelege å setje fingeren på: I *Ein godt skjult gøymestad* er det

underliggende temaet vanskeleg å spore, men kanskje er det mennesket si kjærleik til naturen. Eg opplever at denne reportasjen er den som har mest «tradisjonell» forskning i seg, og det var også den reportasjen der eg sleit mest med å komme innpå folk og få kjennskap til det djupt menneskelege som låg bak det dei gjorde. I *Livet etter skjelvet* opplever eg at det underliggende temaet er *ansvar*. Ein viktig budskap er at menneskets mangel på aksept for det vonde kan gjere det vonde enda verre enn det er. I *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen* meiner eg det underliggende temaet er *sårbarheit*, og ein budskap i reportasjen er at menneske har ei tilpassingsevne som hjelper oss å leve. I den fjerde reportasjen, *Den andre Yu Juan*, meiner eg at det underliggende temaet er kjærleik. Og kjærleiken kan vere svært sterk: han kan til og med vere sterkare enn døden.

Til tider har eg i arbeidet med reportasjane gått rundt med ei frykt for at det eg driv med, eigentleg ikkje kvalifiserer til forskingsjournalistikk. I *Ei kinesisk kjærleikshistorie* blir drivkrafta bak Yu Juan sitt arbeid og forholdet mellom henne og mora berande element i reportasjen. Andre vinklingar kunne gjort forskingselementet tydelegare. Men eg ville ikkje ha forandra noko. Eg meiner derimot at reportasjen tydeleggjer korleis den forteljande forskingsjournalistikken kan vektleggje heilt andre sider ved forkinga og forskarar enn det som vanlegvis kjem fram i media. Dette kan ein anten like eller mislike – eg liker det.

Eg har tidlegare sitert Hartsock som skriv om korleis den objektive «nyheitsstilen» laga ei kløft mellom den informasjonen som blir presentert og lesarar sine personlege erfaringar. Han meiner at den forteljande journalistikken har til oppgåve å forsøke å fjerne denne kløfta ved å la subjektiviteten og kjenslene få plass. Når forskingsjournalistikk hamnar innanfor nyheitspaltane, kan dette medverke til å oppretthalde, kanskje til og med forsterke, ein avstand mellom lesarar og forskingsverda. Eg meiner at ved å løfte fram ein forskar sine menneskelege eigenskapar, og ved å fortelje ei historie som omfattar ulike delar av livet, ikkje berre arbeidet, kan forteljande journalistar medverke til å minske den kløfta som finst mellom folk og forskarar. Dette var noko av utgangspunktet for denne masteroppgåva, og eg vil i neste kapittel gå nærare inn på kva konsekvensar eg meiner at dette kan ha.

Samtidig er det slik at når journalisten skal løfte fram det menneskelege, risikerer ho å bevege seg utanfor forskingsjournalistikkens «komfortsone», og kanskje av og til vere usikker på om ho held seg innanfor rammene. Men om ho skulle hamne i eit grenseland – så kanskje er det nettopp dette som er nødvendig? Etik, verdiar og menneskelege val ligg til grunn for all forking (Boffey, Rodgers og Schneider 1999, Hornmoen 1999) og å sjå på denne typen arbeid som ein aktivitet nærmast lausriven frå resten av livet, vil kunne tenkast både å auke

kløfta mellom forskingsverda og lesarar og å gje eit lite sannferdig bilete av kva forskning egentleg inneber. Ei av oppgåvene til den forteljande journalisten er kanskje nettopp å trekkje forskinga tilbake til livet, og å vise at desse to ikkje berre heng tett saman, men at den eine avhenger av den andre.

I arbeidet med reportasjane har eg støtt på nokre utfordringar og eg vil her kort oppsummere desse:

1. Det er utfordrande å finne tema innanfor natur- og miljøforskning som eignar seg til forteljande journalistikk. Eg har opplevd at røynda kan vere annleis enn eg såg for meg. Eg har også opplevd at miljøforskning kan vere vanskeleg å visualisere og konkretisere, og at det kan fortone seg keisamt. Utan ein klar idé i bagasjen, kan det vere vanskeleg å finne ei god historie på eit tokt.
2. Den profesjonelle forskaren kan gøyme mennesket. Forskarar kan vere opptatt av å framstå som smarte framfor kollegaer, og ikkje alle viser eit tydeleg personleg engasjement eller ei personleg nysgjerrigheit i arbeidet. Dette kan gjere det vanskeleg å finne gode historier og veleigna hovudpersonar. Eg har også følt at eg «trengjer seg på» når eg ber om å få møte ein forskar på heimebane.
3. Å komme inn i etterkant har innebore ei stor utfordring fordi eg har måtte rekonstruere noko eg sjølv ikkje har opplevd. Særleg utfordrande har dette vore når hovudpersonen i forteljinga ikkje lenger finnast.
4. Forsking kan vere komplisert, og når forskning knytast opp mot politikk og rettssystemet kan det bli enda meir komplisert. Det er utfordrande å forklare det komplekse og samtidig ta vare på flyten i forteljinga.
5. Eg har opplevd å føle empati med personar i kontroversielle saker. Eg har måtte jobbe medvite og nøyaktig for å gje lesaren eit sannferdig bilete av det som har skjedd.
6. Det er utfordrande å våge å velje det menneskelege når ein skriv om forskning. Eg har tidvis lurt på om eg har flytta meg bort frå forskingsjournalistikken.

7. Å skrive ei forteljing frå eit land langt borte har innebore utfordringar, både kulturelle og språklege. Dette har gjort det vanskeleg å forstå kva som skjer og å kome tett innpå menneske.

8. Det er utfordrande å klare å vere uavhengig når folk brukar tid og pengar på å stille opp i ei historie. Det same har eg følt når forskingsprosjekt vil dekke utgifter for meg: Eg måtte velje om eg skulle ta imot eller ikkje, og sidan eg tok imot, måtte eg jobbe for at dette ikkje skulle påverke forteljinga.

6. FORSKING I NYE FARGAR

- potensialet i forteljingar frå vitskapsverda

Denne masteroppgåva har ei todelt problemstilling. Til no har eg gjort reie for mine erfaringar med å bruke forteljande journalistikk i dekninga av forskingsrelaterte saker, og kva utfordringar dette har innebore. Eg vil i dette kapittelet sjå nærare på den andre delen av problemstillinga: Kva kan den forteljande journalistikken tilføre forskingsjournalistikken, særleg innanfor temaa natur og miljø? Eg vil prøve å svare på dette spørsmålet ved hjelp av teori og egne erfaringar.

Det eg ser som hovudbidraga forteljingane kan gje forskingsjournalistikken er utheva som titlar på avsnitta (6.1., 6.2. osv.). Desse avsnitta har delavsnitt under seg som markerer naturlege og nødvendige inndelingar av stoffet.

6.1. Forteljingar kan auke leselysta

Eg har ikkje lukkast med å finne litteratur som tilseier at folk unnlèt å lese forskingsstoff i aviser og magasin fordi dei synest det er tungt, keisamt eller uinteressant. Likevel er det rimeleg å rekne med at det finst folk som kjenner seg fulle i hovudet etter ein lang dag på jobb, eller som ikkje har den faglege interessa det krev å setje seg ned med ein nyheitsartikkel om seismologi eller skogplanting i Kina.

Min første påstand i dette kapittelet, som eg her vil byggje opp under, er at forteljingar kan auke leselysta og slik nå ut til fleire. Forteljingar ser nemleg ut til å ha ei tiltrekkingskraft på oss menneske. Heilt frå Aristoteles si tid er det blitt stilt spørsmål ved kvifor. Aristoteles prøvde å forstå kvifor publikum stimla saman for å sjå på tragediar, som dei til og med vart triste av, og han lanserte teorien om at folk gjorde dette fordi dei etterpå kunne kjenne seg letta over kor godt dei hadde det sjølve. Dette vart kjent som Catharsis-doktrinen. Ertetida har likevel ikkje gitt doktrinen empirisk støtte (Vorderer og Knoblock 2000).

6.1.1. Spenning og p-respons

Ei muleg forklaring på kvifor vi søker oss til drama og forteljingar, kan ligge i forteljinga sin struktur. Som nemnt innleiingsvis i denne oppgåva, har ei forteljing ofte ei begyning, ein midte og ein slutt, og ho byggjer seg gradvis opp mot eit vendepunkt (Bech-Karlsen 2007). Dette er ein viktig skilnad frå den typiske nyheitsartikkelen, der det viktigaste står først. Forteljinga sin struktur opnar opp for ei framdrift, slik Hornmoen (1999) etterlyser, og ifølgje Oatley (1994) dannast det ei *ufullstendighet* som kan skape engasjement hos lesaren: Når

forteljaren utelèt informasjon om kva som vil skje, begynner lesaren å lage sine egne planar for kva retning historia kan ta.

Polichak og Gerrig (2002 s. 72) har sett nærare på desse planane som Oatley meiner at lesarar dannar. Dei meiner at vi brukar dei same grunnleggande kognitive systema når vi les ei forteljing som når vi lyttar aktivt til ein samtale. Lesaren involverer seg, gjennom anten konstruktivt å forsøke å løyse problem som karakteren møter, eller – der dette ikkje er muleg – å tenkje bakover i historia og lage alternative handlingsforløp. Polichak og Gerrig kallar dette for «participatory responses», p-responsar på kortform, og dei meiner at desse responsane betyr mykje for korleis ein lesar føler seg undervegs i teksten. Responsane kan også gjere at vi tar med oss konklusjonar ut i det verkelege livet: Dersom ei uskyldig ung jente vart drepen i forteljinga, kan dette få oss til å tenke at folk ikkje skulle ha lov til å bere våpen. Slik kan p-responsane påverke haldningane våre, ifølgje Polichak og Gerrig.

Opp gjennom tidene har forskarar leita med lys og lykte etter forklaringar på vår menneskelege søken etter spenning og ufullstendigheit. Carroll (referert i Vorderer og Knobloch 2000) meinte at *det at vi skal dø* er ein fellesnemnar som alle kan relatere til. Ideane vi har om det gode og det vonde fører til at vi får nokså like preferansar for utfallet av ei historie. Lesaren sitt ønske om kva som skal skje, kombinert med korleis han opplever sannsynet for at det skal skje, skaper ifølgje Carroll ei kjensle av spenning hos lesaren. Zillmann førte desse tankane vidare i empiriske undersøkingar på 1990-talet (referert i Vorderer og Knobloch 2000). Også han meinte at konflikt er essensielt i drama og at det i spennande forteljingar gjerne føregår ein kamp mellom det gode og det vonde.

Zillmann meinte i tillegg at lesaren sine kjensler for personane i teksten er essensielle for lesaren si oppleving av spenning. Han peika også på at forteljingane kan gje oss opplevingar og kjensler som vi ikkje lett opplever elles. Teorien hans om «excitation transfer» (referert i Vorderer og Knobloch 2000 s. 66-67) er blitt testa empirisk og går ut på at lesaren kjenner ei opphissing undervegs i teksten som aukar fram mot tekstens vendepunkt. Så, etter at det ein ønska, har skjedd, endrar forholda seg frå negative til å bli positive, og dei positive kjenslene blir svært intense. Zillmann reknar med at denne tilstanden, som særleg inntreir i historier der heltar vinn over fiendar og utfordringar, har ein eigen frigjerande effekt på menneske.

6.1.2. Intense opplevingar i trygge rammer

Om vi byggjer vidare på Zillmanns teoriar, kjem vi inn på ei anna muleg forklaring på at vi liker forteljingar: Når vi lever oss inn i ei anna verd, kan dette gje oss mulegheita til å få store

og intense opplevingar – frå godstolen. I ei narrativ verd kan vi oppleve simuleringar av alternative personlegdommar, verkelegheiter og handlingar utan at det kostar oss noko som helst. Slik treng vi ikkje bytte jobb eller ektefelle for å erfare korleis dette er; vi kan rett og slett berre lese ei historie (Green, Brock og Kaufman 2004).

Dette fordrar likevel at vi lever oss inn i historia, og dei siste tiåra har forskarar prøvd å setje ord på den prosessen vi då går igjennom. Tellegen (1982) var blant dei som først forklarte dette med omgrepet «absorpsjon»: «Absorption is (...) a tendency to «enter under conducive circumstances psychological states that are characterized by marked restructuring of the self and the phenomenal world»» (referert i Green og Brock 2002 s. 326). Absorpsjon handlar altså om å leve seg inn i ei historie. Men det fordrar ikkje at lesaren heilt gløymer seg sjølv og verda rundt seg, dette får berre ein annan form.

Nokre år seinare, tidleg på 2000-talet, gjekk Green, Brock og Kaufman enda lenger med teorien om *transport*. Ifølgje denne teorien, kan forteljingar ta oss ut av vår jordiske røynd og inn i ei historie. Når vi er blitt fullt engasjerte, er vi blitt transporterte (Green, Brock og Kaufman 2004). Ifølgje Green og Brock (2002) korrelerer transport moderat positivt med absorpsjon, men der er ein skilnad: «Specifically, during a transportation experience, the phenomenal field may become the story-world rather than the phsyical reality surrounding the individual» (Green og Brock 2002 s. 326). Når vi blir transporterte, går vi rett og slett inn i ei anna verd. Vi kan miste oversikta over kva klokka er eller unngå å legge merke til ting som skjer rundt oss. Vi fokuserer mindre på oss sjølve og eigne bekymringar, og dette kan opne oss opp for ny informasjon. Ifølgje Green, Brock og Kaufman (2004) kan transport føre til at lesaren sine haldningar og synspunkt blir målbart endra.

Det er ikkje slik at vi blir rivne med av alle forteljingar. Godt handverk av skribenten er ein av føresetnadene, og forskning har trekt fram at detaljrikdom i ein tekst kan auke sjansen (Green og Brock 2002). Detaljar kan bringe historia innanfor lesaren sine referanserammer og gjere at han kjenner seg att. Då kan han i større grad lære av historia og ta med seg denne lærdomen inn i sitt eige liv. Han vil også hugse det han har lese betre, fordi eigne opplevingar seinare kan minne han på det han har lese (Schank og Berman 2002).

6.1.3. Spenning og innleving i eigne reportasjar

I kva grad opnar mine reportasjar i denne oppgåva opp for ei innleving? Kan mine fire reportasjar gjere at fleire får lyst til å lese om havforsking, jordskjelv, skogplanting og skred?

Å dømme eige arbeid er alltid vanskeleg. Men ei oppgåve av denne typen krev at eg gjer eit forsøk.

Reportasjen *Ein godt skjult gøymestad* var den reportasjen der eg opplevde det mest vanskeleg å byggje opp ei spenningskurve. Ja visst var eg på tokt i mange dagar, men eg bestemte meg for å skrive ei nokså lang journalistisk forteljing om noko som i utgangspunktet gjekk veldig raskt – besøket på Stasjon R 1027 varte under ein time. Eg kan heller ikkje seie at eg, som journalist, opplevde ei enorm spenning i desse minutta. Noko av forklaringa på dette er nok at både temaet og settingen eg var i appellerte til kjenslene mine i liten grad, det hadde låg *emosjonell temperatur*. Her var det ingen tydeleg helt eller skurk, inga tydeleg konflikt, slik Carroll og Zillmann skreiv om. Ein del av årsaka til dette er at situasjonen rommar stor usikkerheit, og forskarane finn ikkje det fulle svaret på det dei lurar på. Er korallrevet levande eller dødt? Viss det er dødt – kva er då årsaka til det? Desse spørsmåla får verken forskarane eller lesarane svar på.

Som tidlegare nemnt ønskte eg å la lesaren bli kjent med ein person med eit spesielt engasjement eller ei spesiell historie. Dette ville gjere det lettare å byggje opp ei spenning i reportasjen, meinte eg, noko som stemmer overeins med Zillmann sin teori om kjensler for personar i teksten, nemnt i avsnitt 5.1.1. Slik eg ser det, handlar spenninga i historia mest om kva Valerie Bellec håper på, og om ho skal få oppleve det.

Med bakgrunn i at spenning er eit viktig element i ei forteljing, forstår eg svært godt at den tidlegare nemnde «detektivhistoria» er populær i den forteljande forskingsjournalistikken. Dersom min reportasje frå havet føyer seg inn i ein tradisjon, er det nok delvis ei slik detektivhistorie, og delvis det Hornmoen (1999 s. 209) kallar ein meir «poetisk kontemplativ stil». Denne stilen er meir dvelande og gjev rom for undring. Eg opplever sjølv at ein må ha ei viss interesse for feltet for å lese denne historia. Ein må halde ut nokså mange sidesprang før ein får svar på det ein forhåpentlegvis lurar på.

I dei andre reportasjane i oppgåva opplevde eg at spenninga var noko lettare å byggje, sjølv om eg til tider strevde med å finne ut kva problemstilling som skulle drive historiene framover. Eg trur det var lettare å byggje spenning i desse reportasjane fordi dei går tettare inn på *menneske* og har universelle tema med *høgare emosjonell temperatur*. Medan eg opplever at lesaren av *Ein godt skjult gøymestad* må ha ei viss interesse for havet for å kome seg gjennom historia, trur eg at ein lesar heilt fint kan lese *Livet etter skjelvet* utan å vere interessert i seismologi i utgangspunktet. Dette handlar til dels om spenninga i teksten, men også om forholdet til hovudpersonane, som eg snart skal kome inn på.

I kva grad opnar så mine reportasjar opp for at lesaren responderer og blir riven med? Polichak og Gerrig (2002) har ein hypotese om at p-responsar berre kan oppstå der teksten gir rom for det: Dersom ein tekst er svært komplisert, er det nokså sannsynleg at lesarar blir så overbelasta med dei prosessane som krevst for å forstå, at dei ikkje har ressursar til å engasjere seg i strategiske p-responsar. Dette meiner eg er ein fare ved forskingsstoff. Slikt stoff kan nemleg vere veldig komplisert. Samtidig er det muleg å skrive også om denne typen stoff på ein måte som gjev rom for innleving. Det kravde mange omskrivingar, men eg opplever at *Livet etter skjelvet* er eit døme på ei svært komplisert historie som likevel gjev rom for innleving hos lesaren. Ein lesar skal vere nokså kald for ikkje å håpe at det går bra med jordskjelvofferet Vincenzo Vittorini og familien hans den natta skjelvet råkar L'Aquila. Ein lesar skal også vere noko kald for ikkje å få medkjensle for Giulio Selvaggi og den triste situasjonen han har hamna i. Kven som får nytte mest godt av lesaren sin empati, vil nok kunne variere, men eg trur at lesarar kan involvere seg i denne forteljinga og lage seg håp for kva retning dei vil at historia skal ta.

Kor vidt reportasjane i denne oppgåva har eit potensiale for å transportere, eller absorbere, lesarar, er det svært vanskeleg å seie noko om utan å teste dette empirisk. Men eg meiner at reportasjane gjev rom for ei innleving som overgår innlevinga til lesarar av meir tradisjonelt nyheitsstoff. Eg meiner også at dei kan opne opp for opplevingar og tilstandar som nyheitsstoff i den omvendte trekant-forma i mindre grad er i stand til å gje oss. Viktige årsaker er at lesarar kan oppleve spenning, detaljrike skildringar og menneskelege kjensler som håp, tristheit og usikkerheit.

På grunn av dette trur eg at forteljande reportasjar om forskning kan tenkast å utvide målgruppa til forskingsstoffet. Ein treng ikkje vere spesielt interessert i seismologi eller risikoforsking for å lese ei litterær forteljing om eit jordskjelv, ein kan like gjerne sitje i godstolen med eit ønske om å oppleve noko. Samtidig meiner eg at forteljande journalistikk av denne typen kan opne opp for å påverke lesarane sine kjensler og haldningar. Dette vil eg kome tilbake til seinare.

6.2. Forteljingar kan menneskeleggjere forskinga

Som nemnt i innleiinga skreiv Jon Franklin allereie i 1986 om å *menneskeleggjere* forskinga, og at dette kunne opne opp for å røre ved lesarar, og til og med endre dei. Kan eg, utfrå egne erfaringar og litteratur eg har gjennomgått, stille meg bak denne påstanden? Eg meiner svaret

er ja. Eg vil her gå igjennom det eg ser som årsakene til dette, og eg vil også kome inn på kor vidt reportasjane i denne masteroppgåva kan ha ein slik effekt.

Sentrale omgrep i dette avsnittet vil vere identifikasjon og empati. La oss begynne med det første. Cohen (2001 s. 247) skildrar identifikasjon på denne måten: «Identification require that we forget ourselves and become the other – that we assume for ourselves the identity of the target of our identification». Dette minner om det Freud, Wollheim og Bettelheim skreiv fleire tiår tidlegare, nemleg at identifikasjon er ei imaginær oppleving der ein person gir opp medvitet om sin eigen identitet og opplever verda gjennom nokon andre sin synsvinkel (referert i Cohen 2001). Ifølgje desse forskarane er altså identifikasjon ein tilstand som krever at lesaren gløymer seg sjølv – og blir ein annan.

Identifikasjon er ein tilstand som har vist seg vanskeleg å konseptualisere. I mediastudiar er identifikasjon ofte blitt blanda saman med liknande konsept, for eksempel å like ein karakter eller å likne på ein karakter, men desse tilstandane krever at lesaren er medviten om seg sjølv (Cohen 2001). Vorderer og Knobloch (2000 s. 64) meiner at omgrepet kjem til kort når ein skal forklare kva som skjer med publikum som les ei historie eller brukar andre media: «Usually the viewer or reader keeps clearly in mind the distinction between his or her person and the character in a drama. Very often cues in the drama will prevent the audience from feeling as the protagonist does, through information that the protagonist does not have», skriv dei.

Zillmann ønskte å imøtegå denne problematikken. Difor foreslo han på 90-talet i staden å bruke omgrepet empati for å forklare den kognitive og kjenslemessige reaksjonen publikum får i forholdet til personar i ein tekst:

Empathy is defined as any experience that is a response (a) to information about circumstances presumed to cause acute emotions in another individual and/or (b) to the bodily, facial, paralinguistic, and linguistic expression of emotional experiences by and/or (c) to another individual's actions that are presumed to be precipitated by acute emotional experience, this response being (d) associated with an appreciable increase in excitation and (e) construed by respondents as feeling with or feeling for another individual.

(Zillmann 1994 s. 40)

Ifølgje Vorderer og Knobloch kan nettopp empati forklare ein del av det som skjer når ein lesar lever seg inn i ein tekst. Lesaren observerer karakteren i teksten og anten applauderer eller fordømmer handlingane og intensjonane hans. Viss lesaren applauderer, fører dette til at karakteren blir ein slags venn, eller ein helt, for lesaren. Viss han derimot fordømmer

karakterens handlingar, skjer det motsette: Karakteren blir som ein fiende. Lesarens «dom» over karakteren vil, på den eine eller andre måten, trigge lesaren sitt håp for eit positivt utfall og frykta for at det skal gå gale.

Anten ein kallar det som skjer empati eller identifikasjon, etablerer lesaren eit forhold til karakterane i ei forteljing. Og mykje tyder på at narrative sjangrar som forteljingar har eigenskapar som gjer at dei opnar opp for ein større grad av identifikasjon, eller empati, enn ikkje-narrative sjangrar. Cohen (2001) meiner til dømes at transport aukar sjansen for identifikasjon. Ifølgje Slater (2002) og Zillmann (referert i Vorderer og Knobloch 2000) går dette også motsett veg, dei skriv at forholdet mellom lesaren og personane i ein tekst er viktig for at lesaren skal oppleve ei forteljing som spennande og dramatisk. Dersom skribenten lukkast i å portrettere ein truverdig hovudperson, og dersom lesaren oppfattar hovudpersonen som lik seg sjølv eller kanskje slik han sjølv ønskjer å vere, kan det føre til at lesaren opplever verda gjennom hovudpersonen sine auge. Dette opnar opp for nye måtar å forstå ting på, og ein effekt *kan* vere at lesaren sine tankar og haldningar nærmar seg hovudpersonen sine, meiner Slater.

I tillegg viste Wied, Zillmann og Ordman i 1994 (referert i Cohen 2001) at filmsjåarar si kjensle av empati med ein karakter, hang saman med kor godt dei likte filmen. Cohen (2001) ser det difor som sannsynleg at ei sterk kjensle av empati eller identifikasjon fører til at ein liker budskapet i historia betre. Slater (2002) støttar dette. Han meiner at både forholdet til karakterane og forteljinga si handling, eller plot, er viktig for at lesaren skal involvere seg i budskapet, og at ei slik involvering kan auke budskapens påverknad på haldningar og åtferd.

Også utanfor narrativ-litteraturen finn vi teoriar som tydar på at mellommenneskelege relasjonar er viktige for korleis vi oppfattar budskapar. Dan Kahan og Donald Braman (2006) meiner at kvar enkelt av oss vel å lytte til, og stole på, dei menneska som deler våre grunnleggjande verdiar og som vi kan identifisere oss med. Dette er ein del av den såkalla «cultural cognition theory» som har fått merksemd hos kommunikatørar av klima- og risikoforsking. Legg vi denne teorien til grunn, kan ei menneskeleggjering av forskarar føre til at fleire stolar på det dei meiner eller formidlar. Føresetnaden er at ei slik menneskeleggjering blottlegg verdiar som lesaren sjølv kan kjenne seg att i.

Prosessane er ikkje klokkeklare. Men fleire studiar tydar altså på at forholdet vi etablerer til karakterane i ei forteljing eller avsendaren av ein budskap, betyr mykje for korleis vi opplever forteljinga eller budskapet. Det kan også bety noko for haldningane våre, og for korleis vi forstår verda rundt oss. Det kan altså sjå ut til at Jon Franklin hadde heilt rett då han

skreiv at ei menneskeleggjering av forskinga har potensiale til å *røre ved* og til og med *endre* lesarar.

6.2.1. Karakterane i forskingsjournalistikken

Før eg på nytt går inn på reportasjane i denne oppgåva, vil eg kort skrive litt om kva som kjenneteiknar dei karakterane vi finn i forskingsstoffet i media i dag. Dette er nødvendig for å kunne diskutere kva forteljingane kan tilføre på dette området.

Hornmoen (1999) meiner at norske journalistar har eit stykke å gå når det gjeld å teikne eit sannferdig og fullstendig bilete av forskarar og verda deira. For det første ser han ein fare ved at forskaren, særleg den mannlege, blir framstilt som ein heroisk figur, høgt heva over normale menneske:

Forskningsjournalistikken må motstå fristelsen til å fortelje om forskningen på en slik måte at den framstår som en aktivitet for de invigde, en separat kultur høyt hevet over annen menneskelig virksomhet. Det er ikke vår oppgave å skape myter omkring forskere og forskningen, myter som forskere med ønske om status, penger eller uavhengighet vil være tjent med. Vår oppgave er snarere å fortelle på en slik måte at vi avmytoligiserer og minsker avstanden mellom forskningen og publikum.

(Hornmoen 1999 s. 186)

Ifølgje Hornmoen eksisterer det nokre stereotypiar av forskarar der ute. Dette kan vere tanken på forskarar som folk høgt heva over alle andre, til dømes det distré geniet på kontoret. Internasjonal forskning støttar opp om dette synet. Ein gresk studie der 171 studentar vart oppmoda til å teikne forskarar, resulterte i ei synleggjering av at det eksisterer sterke stereotypiar, og at synet på både forskarar og forskning er nokså utdatert, ifølgje Christidou m. fl. (2010). Liknande studiar har blitt gjort i USA, med same resultat (Rahm og Charbonneau 1997). Samstundes er det her verdt å påpeike at folks syn på forskarar, og forholdet mellom forskarar og andre menneske, er mangesidig og komplekst. Gregory og Miller (1998 s. 131) skriv i boka *Science in Public. Communication, Culture and Credibility* at denne karikaturen, mannen med bustete hårsveis og kvit frakk, ikkje nødvendigvis er eit bilete på kva slike teiknarar sjølve tenker på som forskarar, men derimot kva teiknarane trur at *andre* vil kjenne igjen: «... they opt into the caricature for the purposes of communication, just like the mass media». I innleiinga skriv dei: «Caricatures draw their power from their proximity to the truth; however, as this book aims to show, the relationship between science and the public is much more complex and nuanced than any caricature can convey» (Gregory og Miller 1998 s.

3). Desse forskarane bruker altså ei heil bok på å forklare det komplekse forholdet mellom forskarar og andre menneske. Eg vil komme tilbake til dette i oppgåvas diskusjonsdel.

Hornmoen meiner at den identifikasjonen journalisten kan tilretteleggje for gjennom å løfte fram mennesket bak forkinga, kan gje lesarar ein inngangsport til forskingsverda, og at element av personkarakteristikkar bør få plass langt oftare enn det som i dag er tilfelle i norske media: «Det er ikke bare fordi det kan gi leseren eller lytteren en nødvendig nærhet til stoffet. Det handler også om å gjøre det tydelig at forskning er en menneskelig aktivitet, at vitenskapelig virksomhet på helt avgjørende måter er farget av menneskene som tar del i den» (Hornmoen 1999 s. 218).

Klimaforskaren Stephen Schneider er ein annan som har påpeika at forskning baserer seg på verdier: «Values creep into virtually everything», skriv han i ein diskusjon. «For a scientist, the best way to deal with a value question is to do it explicitly. Try to know what your biases are and put them in the open» (sitert i Boffey, Rodgers og Schneider 1999 s. 89). Her kan den forteljande forskingsjournalisten vere ei god hjelp, om ho er medviten om dette.

Dersom forteljande journalistar i større grad løfter fram mennesket bak forkinga, kan dette altså tilføre den nyheitsorienterte forskingsjournalistikken fleire ting: For det første kan det opne opp for identifikasjon og empati med menneska bak forkinga. Dette kan igjen resultere i at lesarar endrar måten dei ser verda på, ja, faktisk at menneske blir *endra*, slik Franklin har påpeika. For det andre kan det løfte fram forskning som det faktisk er, nemleg ein menneskeleg aktivitet som er farga av menneska bak. Dette perspektivet kan vere eit viktig korrektiv til den resultatorienterte forskingsjournalistikken ein gjerne finn i nyheitssakene, jmf. kapittel 2. Ein resultatorientert nyheitsjournalistikk vil i liten grad gje plass til å synleggjere dei menneskelege verdiane og føresetnadene som ligg til grunn for forkinga.

På desse måtane kan altså det å bli kjent med forskarane bringe lesaren nærare forskingsverda. Den avstanden som finst mellom «folket» og forskarverda, og som Hornmoen skriv om, kan tenkast å minke dersom personane bak forkinga får meir plass. Så kan ein sjølv sagt også peike på farar: Når våre kjensler for hovudpersonane – til dømes forskarane – blir prega av empati eller identifikasjon, kan dette gjere oss mindre kritiske til informasjonen i teksten, jmf. Slater (2002), nemnt over. Her meiner eg det er viktig at journalisten bevarer sin kritiske sans medan ho arbeider og at ho er bevisst på den makta ho innehar.

6.2.2. Menneska i mine reportasjar

Å la lesarar få bli kjende med forskarar var ein av hovudmotivasjonane mine for å skrive denne masteroppgåva. Eg hadde sjølv jobba lenge i eit forskingsinstitutt og opplevd forskjellen på å vere «innanfor» og «utanfor» eit forskingsfelt. I enkelte debattinnlegg kunne alle klimaforskarar bli skildra som konspiratørar, noko som ikkje stemde med mi oppfatning av røynda – eg var jo «innanfor».

Denne oppgåva er tilknytt forskingsprosjektet Climate Crossroads, og eg ønskte å skrive forteljande reportasjar om klimarelatert forskning. Eg ønskte å leite fram personlege historier, ikkje for å drive propaganda, men for å gje eit korrektiv til den røynda som eg oppfatta kom fram i media elles. Som eg har reiegjort for i kapittel 4, var det utfordrande å finne historier som eigna seg. Etter å ha stanga hovudet mot veggen tallause gonger, utvida eg temafeltet til å gjelde natur og miljø.

Ei kinesisk kjærleikshistorie er den reportasjen i denne oppgåva som har det største klimaelementet, og dette er også den reportasjen som har forskaren sin personlegdom mest i sentrum. At Yu Juan følte ein sterk kjærleik for andre menneske, og at ho brann for rein energi og fattigdomsnedkjemping, er berande element i reportasjen. Men skaper denne reportasjen grunnlag for identifikasjon eller empati med Yu Juan? Som nemnt i kapittel 5 var det ei utfordring å skrive om ein død forskar, og dette, så vel som språk- og kulturbarrierer, skapte grenser for kor godt kjent eg vart med henne. Det er sannsynleg at dette også vil påverke kor godt lesaren blir kjent med Yu Juan og forholdet lesaren får til henne. I tillegg vil lesarens kjensler for henne avhenge av kor vidt Yu Juan hadde eigenskapar eller tankar som lesaren kan kjenne seg att i, eller som lesaren kan sympatisere med, jmf. Slater (2002) og Kahan og Braman (2006), nemnt over.

At Yu Juan hadde ein blogg, opnar opp for ein ufiltrert kontakt mellom Yu Juan og lesaren ved at lesaren kan lese utdrag frå bloggen. Likevel nytta eg meg til slutt av denne mulegheita berre éin stad i teksten. Viktigare var det at bloggen ga meg som skribent viktig informasjon om henne. Eg vart betre kjent med henne og det ho stod for. Personleg opplevde eg, både då folk snakka om Yu Juan og då eg las bloggen hennar, at eg beundra henne. Ho hadde nokre eigenskapar som eg kjenner meg att i, og ho hadde også eigenskapar som eg sjølv kunne ønske meg. Sidan bloggen hennar vart lesen av svært mange, er det naturleg å tenke at *mange* såg opp til henne på denne måten. Som skribent ønskte eg å overføre dette positive biletet til lesaren fordi, frå den staden eg ser verda, er dette eit «riktig» bilete.

Denne reportasjen handlar likevel ikkje berre om Yu Juan. Den handlar i stor grad også om mor hennar. Eg trur at mange kan kjenne seg att i, eller sjå opp til, den relasjonen som var, og er, mellom Su Ping og dottera. Dei fleste mødre vil kjenne att den store kjærleiken ei mor føler for barnet sitt. Desse vil truleg også føle empati med mora som mista sitt einaste barn. Og når ei mor elsker dottera si så høgt at ho legg til side resten av livet sitt for å oppfylle dottera sin draum, er dette eit sterkt bilete på kjærleik.

Både Yu Juan og Su Ping har eigenskapar som ein lesar kan beundre og ønske å kjenne seg att i. Yu Juan var dødssjuk, men brukte alle sine krefter på å gjere livet lettare for andre. Ho overtala også mor si til å drive fattigdomsnedkjemping og miljøarbeid etter at ho sjølv var død. Su Ping la ikkje berre livet sitt til side og gjorde det dottera ønska. Ho viser i tillegg ein tydeleg styrke i at ho kjem seg gjennom sorga og finn ei mening i livet. Viss Slater (2002) og Cohen (2001) sine teoriar stemmer, om at kjenslene for karakterane i teksten betyr noko for kor vidt lesaren liker historia, trur eg mange vil like denne historia. Viss det også er slik som Slater skriv vidare, at lesarens positive kjensler for personane kan føre til at ho kan bli smitta av deira tankar og haldningar, meiner eg at reportasjen opnar opp for dette. Eit godt handverk er likevel ein føresetnad her, og dei utfordringane eg møtte i arbeidet medverkar truleg til at eg – og lesaren – blir mindre kjent med karakterane enn kva som ville vere tilfelle om eg forstod språket deira og begge framleis var i live. I tillegg må det kommenterast at sjølv om både Yu Juan og Su Ping har ei tilknytning til Noreg, er heimlandet deira eit land langt borte. Det er naturleg å rekne med at kløfta mellom forskarar og folk ikkje er den einaste kløfta som må byggjast bru over her; det eksisterer ei også ei kløft mellom norske lesarar og menneske i Kina.

Ein publikumsstudie ville gje betre svar på spørsmåla om lesarar sitt forhold til hovudpersonane og kor vidt dette kan medføre ei endring av lesaren sine tankar og haldningar. Innanfor rammene til ei praktisk masteroppgåve må eg derimot nøye meg med å basere refleksjonane mine på litteratur og personlege erfaringar, som lesar og skribent. Kor vidt denne reportasjen har potensiale til å skape eit større engasjement for tema som fattigdomsnedkjemping og fornybar energi, kan eg dermed berre spekulere i. Men eg trur det er muleg.

I to av dei andre reportasjane i masteroppgåva, opplever eg at lesaren blir nokså lite kjent med hovudpersonane og at potensialet for identifikasjon og empati derfor blir mindre. Dette gjeld reportasjane *Ein godt skjult gøymestad* og *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen*. Når det gjeld den første, meiner eg at dei spesielle *forskningsjournalistiske* utfordringane eg møtte

her, gjorde det vanskeleg å bli godt kjent med forskarane. Mellom anna gjeld dette forskarane sin «profesjonalitet», som eg går nærare inn på i kapittel 4. Eg opplever det også som ei hindring at den emosjonelle temperaturen i stoffet er låg. Som nemnt over kan sannsynlegvis *transport* og *spenning* auke sjansen for identifikasjon, og eg meiner at det potensialet ikkje er så stort i denne reportasjen. I reportasjen frå Tveitahaugen opplever eg på den andre sida at temaet har høg emosjonell temperatur, i Noreg er det å leve med risiko for naturulykker eit nærliggande tema for mange. I tillegg gjeld dette i høgste grad liv eller død. Her meiner eg derimot at gjennomføringa kunne ha vore betre. Eg ser i ettertid at eg tilbrakte for kort tid med dei det gjaldt, og at eg kanskje også burde jobba meir for å finne «dei rette» intervjuobjekta. Huseigarane i reportasjen gjekk ikkje lenger med nervane i høgspenn, dette ga meg mindre å byggje på. I tillegg viste røynda der ute seg å vere så annleis enn eg hadde venta på førehand, slik eg også har skildra i kapittel 4. Eg opplever at kombinasjonen av desse faktorane resulterte i ein reportasje som i mindre grad opnar opp for identifikasjon og empati. Lesaren blir rett og slett ikkje godt nok kjent med menneska i teksten.

I reportasjen *Livet etter skjelvet* er hovudpersonen ein italiensk seismolog. Også kona hans har ei viktig rolle i reportasjen. At kona er halvt norsk og har eit norsk namn, samt at Italia er nokså nært Noreg, gjorde det lettare å skape eit tiltenkt band mellom lesar og personane i teksten. Eg kunne kommunisere med dei direkte og på fleire språk enn kva som var tilfelle i Kina, og dette gjorde at eg kunne bli meir kjent med dei og få fleire detaljar om deira kjensler og opplevingar. I tillegg har vi her ei historie med høg emosjonell temperatur. Alle desse faktorane la til rette for ei forteljing der empati eller identifikasjon er muleg. Samtidig opplevde eg, som reiegjort for i kapittel 4, utfordringar som gjekk på det forskingsjournalistiske. Eg følte at eg måtte «trenge meg på», og eg hadde med svært opptatte folk å gjere. Forskarar er ikkje vane med den litterære journalisten, som spør om merkelege ting som ikkje handlar om jordskjelv i det heile tatt, for eksempel om du hadde pysjamas på deg då du ringde ein telefon. Eg har heller ikkje inntrykk av at dei er vane med at journalistar inviterer seg heim til dei. På den andre sida: Kven er egentleg vane med dette? Min store fordel var i dette tilfellet, som i reportasjen om Yu Juan, at hovudpersonane *ønskte* å fortelje historia si. I den grad det var muleg, imøtekom dei mine behov.

Sjølv om eg gjerne skulle tilbrakt enda meir tid med hovudpersonane i jordskjelvreportasjen, meiner eg at eg vart såpass godt kjent med dei at eg kan skildre dei. Eg trur også at denne reportasjen er eit døme på at potensialet for empati eller identifikasjon kan auke i det narrative formatet. Dette er ikkje ei nyheitshistorie om seks drapsdømde forskarar,

slike som det var fleire av i perioden rundt dommen. Dette er derimot ei historie som også rommar ein heilt vanleg familiefar og ei heilt vanleg mor; ein heilt vanleg mann, og ei heilt vanleg kvinne. Dei er sympatiske og velmeinande, eigenskapar som dei fleste av oss verdset og kjenner oss igjen i.

Mange vil nok meine at skribenten bak *Livet etter skjelvet* tar side. Denne problemstillinga har eg også nemnt i kapittel 4. Til ein viss grad opplever eg sjølv at dette stemmer. Eg er ikkje objektiv, eg ønskjer å formidle at ein urett er begått. Og eg trur at eg ved å la lesarane bli kjende med dei det gjeld, får eg denne budskapen igjennom. Utan dei sterke virkemidla identifikasjon og empati er, trur eg denne budskapen ville vere langt meir vanskeleg å formidle. Men når eg bruker slike sterke virkemiddel må eg som journalist vere bevisst på kva eg gjer. Eg kjem tilbake til diskusjonen om objektivitet og subjektivitet i kapittel 5.4.

Avsluttingsvis i diskusjonen om menneskeleggjing av forkinga vil eg peike på at nokre av reportasjane manglar ein klar hovudperson. Dette har det til tider vore vanskeleg å velje. Den eine openberre hovudpersonen var død, og difor vart mor hennar like viktig. I *Det gjekk ei ras på Tveitahaugen* var det også vanskeleg å lande på éin av dei involverte. Eg trur at mangelen på ein klar hovudperson kan skape ei hindring for identifikasjon og empati hos lesaren. Forsking har tyda på at forteljingar med ein klar helt appellerer sterkt til oss. Schank og Berman meiner at dei historiene som har sterkest påverknad på lesaren, er dei historiene der lesarane kan sjå seg sjølv i rolla til helten i forteljinga:

The closer we can come to relating to the hero, the more personally relevant the story becomes, and the more likely we are to learn from it. That means that if the storyteller can get us to really sympathize with the hero, it also implies that we can imagine being in the same circumstances, and we begin to think about what we might do, or how we might feel if we were in the hero's shoes. Adding to a story rich details that touch on references the broader public understands assists this effect.

(Schank og Berman 2002 s. 308)

Her kjem Schank og Berman både inn på relevansen av forholdet vi etablerer til hovudpersonen i forteljinga og relevansen av godt handverk; gode og detaljrike skildringar. Alt dette, og meir til, er altså viktige ingrediensar når vi syr saman ei historie med ein budskap som vi ønskjer skal nå fram.

Er det så slik mine reportasjar løftar fram det menneskelege i forkinga og verdiane som ligg bak? Eg meiner at både *Livet etter skjelvet*, *Ei kinesisk kjærleikshistorie* og *Ein godt skjult gøymestad* viser menneska bak forkinga. Dei to første viser også forskarar i ein heilt

annan situasjon enn vi vanlegvis tenkjer på dei i, nemleg på dødsleiet og etter ein drapsdom, og dette medverkar til ei menneskeleggjering. I tillegg seier både *Ein godt skjult gøymestad* og *Ei kinesisk kjærleikshistorie* noko om kva som driv miljøforskarar til å jobbe med det dei gjer. Slik blir verdiane bak synleggjorte. Eg opplever derimot ikkje at mine reportasjar direkte oppmodar lesaren til ei meir kritisk haldning til forskning. Eg trur dette ville kravd ei meir kritisk tilnærming frå mi side i utgangspunktet, andre innfallsvinklar og andre reportasjar. Likevel meiner eg at sjølve synleggjeringa av dei bakanforliggende verdiane kan gje lesaren eit meir heilskapleg bilete av kva forskning er. I tillegg trur eg at sjølve tematikken i *Livet etter skjelvet* kan gjere folk merksame på at forskning er ingen fasit, og at det er ein heil del vi ikkje veit. Forskaren trekkast ned frå sin pdestall og over i den menneskelege verda, der ingen kan føreseie framtida.

6.3. Forteljingar kan gje rom for meir kontekst

I kapittel 2 var eg inne på kva som kan skje med forskingsstoff som tilpassast nyheitsmedia sine rammer. Nyheitssakene vinklar i dei fleste tilfelle på forkinga sine resultat. Sensasjon og konflikt er sentrale kriterier, og nyheitsrammen krever ei nokså omfattande forenkling.

Eg vil her gjere reie for det eg meiner kan vere nok ein styrke ved dei journalistiske forteljingane: Av grunnar nemnt over, kan forteljinga halde på lesaren si merksemd frå begynning til slutt, sjølv om ho strekkjer seg over fleire avissider. Forteljingane står ofte på avisene sine reportasjesider, sjølv om dei ikkje treng å gjere det (Bech-Karlsen 2007). Reportasjar får meir spalteplass enn nyheitssakene, og meir spalteplass gjev meir rom for kontekst, og det gjev meir rom for at usikkerheita i forkinga kjem fram.

Forskringsresultat er nemleg ikkje nødvendigvis fakta. Kommunikasjonsprofessor Katherine E. Rowan (1999 s. 205) kallar forskning for ein «puslespelprosess», engelsk «puzzle solving process». Ho meiner at forskingsjournalistar bør hjelpe publikum å delta i puslespelet, ved å rapportere om korleis forskarane har tenkt. Ho meiner også at det er viktig å trekkje inn fleire forskarar sine meiningar: «Because scientific puzzle-solving works by testing claims and building consensual support for one explanation over others, news audiences need to know how widely a scientist's opinion is shared by other scientists» (Rowan 1999 s. 207). Ho trekkjer fram global oppvarming som eit eksempel på eit felt der dette er spesielt viktig.

Meir kontekst i forskingsstoffet er også eit ønske blant lesarar. Då Carol Rogers (1999) let fokusgrupper få lese nyheitsartiklar og sjå nyheitsinnslag om to forskingstema som har hatt preg av mykje usikkerheit, global oppvarming og AIDS, etterlyste deltakarane meir

kontekst til forkinga dei las om. Dei ønska meir informasjon om korleis den «nye informasjonen» dei fekk presentert passa inn i det store biletet. Utan slik kontekst var det vanskeleg for dei å forstå informasjonen og også å bestemme kor viktig han var. Deltakarane etterlyste også meir detaljert informasjon. Dei opplevde at dei ikkje forstod innhaldet i historiene. Ei av nyheitssakene fokusgruppene fekk presentert, stod i Washington Post og handla om FNs klimapanelers hovudrapport frå 1995. Men då det vart nemnt at forskarar hadde «bevis» for global oppvarming, engelsk «evidence» (Rogers 1999 s. 190), og at det var «konsensus» om at menneska påverka klimaet, vart ikkje dette spesifisert nærmare. Sjøarar og lesarar fekk ikkje sjå kva beviset eigentleg var, eller korleis konsensusen hadde oppstått. Mange opplevde her at dei ikkje fekk fullverdig informasjon, verken frå tv-innslaget eller frå nyheitssaka i Washington Post. Rogers erfarte at folk hadde vanskeleg for å tru på ein konsensus om global oppvarming. Den eine årsaka var at dei mangla tilstrekkeleg informasjon, og den andre var at dei tidlegare hadde opplevd ei konflikt og usemje om temaet i media. Dette hadde forvirra dei. Dette er ein problematikk som også andre akademikarar har trekt fram. Ein av dei er britiske Mike Hulme (2009), som har peika på at klimaforsking tidvis er blitt presentert gjennom motstridande rammer i media og at dette kan gjere lesarar og sjøarar blaserte.

Ein av Carol Rogers sine konklusjonar er at det er spesielt viktig å tilby publikum kontekst i saker der forskingsresultat er usikre, og særleg der helse- eller miljørisiko blir dekkja. Her meiner ho at media har ei særskilt viktig rolle:

In fact, mass media can be especially important sources of information for unobtrusive issues, those things we do not typically encounter in our everyday lives. Many science issues certainly fall into that category. For example, most of us are not likely to have much direct experience with such things as cloning, global warming, or endangered species.

(Rogers 1999 s. 181)

Kommunikasjonsforskarane Valenti og Wilkins skreiv i 1995 det dei kalla ein «Ethical risk communication protocol». Her konkluderer dei mellom anna med at journalistar som dekkjer saker der risiko er involvert «would find themselves producing longer pieces that include context (...). Risk, in this framing, would be treated as an issue rather than a news event» (Valenti og Wilkins 1995 s. 192). Desse forskarane etterlyser altså det same som Rogers sine fokusgrupper etterlyser. Risiko er komplisert, det er viktig, og skal vi forstå nok til å kunne

gjere gode vurderingar av vår eiga åtferd, treng vi kanskje mediesaker som gir oss meir fullstendig informasjon enn det vi lett finn i nyheitsjournalistikken, der tida er knapp.

Zehr (1999) peikar på enda ein fare dersom publikum manglar ei forståing av usikkerheita og kompleksiteten i forskinga:

If nonscientists fail to become aware of the management of scientific uncertainty, they open themselves to manipulation by scientists and other groups and organizations that use science for their own benefit. This lack of awareness tips the balance of power further in the direction of those best able to represent and interpret these uncertainties – a potentially dangerous arrangement for issues such as genetic engineering and global warming, that touch the lives of many people.

(Zehr 1999 s. 18-19)

Zehr trekkjer her fram at samfunnsmedlemmer som ikkje forstår usikkerheita i forskinga, rett og slett kan miste påverknadsmulegheiter. Om grunnleggande, etiske debattar overlatast til ei lita og privilegert gruppe, kan dette tenkast å få uønska konsekvensar på lengre sikt.

Også forskarane Anders Bryn og Rune Halvorsen (2010) meiner at ei meir heilskapleg framstilling av korleis miljøforskning fungerer vil vere eit pluss for demokratiet. Dei viser til eit «ellers utmerket vitenskapelig arbeid» som resulterte i overskrifta «Bjørkeskog på Svalbard om 100 år?», eit scenario dei ser på som urealistisk:

Mange medier ønsker nettopp slike overskrifter og oppfordrer oss forskere til å bli flinkere til å spissformulere oss (...). Hvis mediernes fokus en gang i framtiden vendes til et kritisk søkelys på dette og liknende utspill, kan resultatet lett bli at tilliten svekkes, både til forskerne og til forskningen. Samtidig oppfordrer vi mediene til å rapportere fra et bredere spekter av funn fra klimaforskningen, og bidra til at nyansene i forskningen når fram i samfunnsdebatten. Dette tror vi et opplyst demokratisk samfunn er best tjent med.

(Bryn og Halvorsen 2010 s. 32)

Bryn og Halvorsen peikar her på at nyheitssaker der sensasjonskriteriet står høgt kan føre til at tillita til forskarar på sikt blir svekka. Ei slik svekking av tillit kan tenkast å ha negative konsekvensar. Sjølv om vi på ingen måte skal stole blindt verken på forskarar eller forskingsresultat, er dagens bukett av forskingsresultat, innanfor eitkvart felt, det beste vi har å rette oss etter.

6.3.1. Kontekst i mine reportasjar

Eg meiner at dei reportasjane eg har skrive gjev rom både for meir kontekst og meir usikkerheit enn det ein ofte finn i nyheitssaker. For det første har dei mange fleire ord enn ei

typisk nyheitssak og dermed fleire potensielle stader å putte slik informasjon inn. For det andre har eg opplevd at forteljinga som sjanger gir rom for å omtale usikkerheit på andre måtar enn det ein kanskje vanlegvis tenkjer på. Eg har ikkje i nokon av reportasjane skrive at «forskringsresultata er usikre» eller brukt andre standardformuleringar som ein gjerne finn i nyheitsbiletet. I staden har eg valt å rette lite merksemd mot sjølve resultata, og heller løfte fram problemstillingar som – i nokre av tilfella – også tydeleggjer usikkerheita i forskinga.

I *Livet etter skjelvet* byggjer heile historia på at innbyggjarar stolte på at forskarane skulle fortelje dei sanninga om kva som ville skje. Slik Valenti og Wilkins (1995), nemnt over, foreslår, blir risiko her eit *tema* for reportasjen. Risiko er eit tema med potensielt høg emosjonell temperatur. Det kan handle om liv eller død. Samtidig er det, slik både Valenti, Wilkins og Rogers skriv, eit tema som krever kontekst for at lesarar skal forstå det og ta stilling til det.

Eg meiner at risiko eignar seg godt for litterære forteljingar, og eg har ofte opplevd å falle tilbake til denne typen idear i jakta på reportasjetema i denne masteroppgåva. Nettopp fordi miljøforskning inneber så mykje usikkerheit, har det vore ei utfordring å relatere denne tematikken til det menneskelege. Som nemnt i kapittel 4 er det til dømes ikkje lett å peike på ei hending og seie at «den hendinga er ein konsekvens av klimaendringar». For meg har ei naturleg løysing vore å la usikkerheita bli berande element i forteljingane. Korleis lever vi med usikkerheit, og kva konsekvensar kan det få om vi tar feil? I tillegg til *Livet etter skjelvet* spinn også *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen* rundt denne tematikken. I begge forteljingane kjem det fram at forskarar og fagfolk kan gje oss noko informasjon, men at dei ikkje kan gje oss all den informasjonen vi har bruk for.

I *Livet etter skjelvet* skriv eg i eit av avsnitta om kommunikasjonssvikten som oppstod mellom forskarane og innbyggjarane. Eg skriv også tydeleg at jordskjelvforskarar per i dag ikkje kan føreseie når eit jordskjelv skal komme. Eg gjev dermed lesaren eit inntrykk av kva som er status i dette forskingsspørsmålet. I tillegg skildrar eg korleis forskarane 31. mars 2009 legg fram sine faresonekart og seier det dei bruker å seie, medan folk i L'Aquila eigentleg berre vil ha svar på eitt spørsmål. Her forklarar eg altså, både direkte og indirekte, at forskarar veit ein heil del – men ikkje nok.

I *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen* møter vi den forskingsbaserte kunnskapen ute hos potensielle mottakarar, nemleg dei som bur utsett til. Også her blir det sagt, om enn indirekte, at denne kunnskapen ikkje kan gje oss dei fulle svara på spørsmåla våre. 1/1000 sjanse, kva er

eigentleg det? Eg kjem inn på folks forståing av denne typen statistikk. Også denne reportasjen handlar om korleis vi tar stilling til risiko og tilpassar liva våre etter eiga forståing.

Ein godt skjult gøymestad gir informasjon om kva som er status i dagens botnforsking, og reportasjen set dermed forkinga på båten inn i ein større kontekst. Dette skjer i hovudsak i andre avsnitt: «Heilt fram til midten av 1800-talet trudde mange at botnen i dei store havdjupa var ørken, der ingen kunne bu. I dag veit vi at 99 prosent av klodens buareal er i havet, og at det finst ein enorm artsrikdom på botnen. Vi veit også at det under havet finst fjell, dalar, vulkanar, skrentar og skred. Men det er mykje vi ikkje veit (...)». I resten av reportasjen kjem det fram at forskarane på skipet driv eit pionéararbeid, og også kva dette inneber: Når ein skal utforske noko ingen før har utforska, kan ein for eksempel risikere å krysse eit korallrev frå feil side, slik at ein endar opp med ikkje å vite om det er levande eller dødt. Dette synleggjer den puslespelverksemda som Katherine E. Rowan (1999), nemnt over, skildrar. Dersom forskarane skal finne ut meir om korallrevet, må dei tilbake. Denne gongen har dei ikkje tid. «At vi fekk med dette revet, er tusen gonger betre enn at vi ikkje veit at det er der,» seier Aave Lepland når historia nærmar seg slutten. Kanskje trøystar ho Valerie Bellec lite grann, og kanskje treng lesaren litt trøyst, også. Hornmoen (2007) meiner at historier der forskarar leitar etter svar på eit spørsmål gjerne krever ei løysing, til dømes at noko nytt oppdagast eller blir avdekka, for at lesaren ikkje skal føle seg snytt. I dette tilfellet blir oppdaginga såpass uklar at det er ein stor risiko for at lesaren føler seg snytt. Dette meiner eg er uheldig. Samtidig kan ein argumentere for at *forskingshistoria* blir betre: Etter siste setning står vi så heilt klart att med eit uferdig puslespel, og eg unngår dermed å teikne eit «heroisk» bilete av vitskapen, noko fleire har peika på som problematisk (Gregory og Miller 1998, Hornmoen 1999, 2007).

7. FORTELJINGA: EIT MEKTIG VÅPEN

- diskusjon og avsluttande refleksjonar

Eg har i avsnitta over argumentert for at forteljingane kan gjere at forskingsjournalistikken når ut til fleire og at leselysta aukar, at forskinga blir menneskeleggjort og at konteksten rundt forskinga, og usikkerheita, kjem tydelegare fram. Under alt dette ligg det også fleire andre mulege konsekvensar: Vi kan lære meir. Vi kan endre haldningar. Vi kan få ei djupare forståing for korleis forskning føregår. Vi kan bli meir kritiske til forskning. Vi kan tenkje nytt om grunnlaget for livsvala våre. Vi kan endre samfunnsengasjementet vårt.

Dette er ei lang liste med potensielt positive effektar av forteljingar, og lista er truleg også lengre. Samtidig opnar ho opp for spørsmål: Kor viktig er det egentleg at ålmenta har kunnskap om forskning? Kva kan vere ulempene, og farane, ved å bruke forteljargrep i dekninga av forskning? Skal slike grep brukast når journalisten dekkjer usikker og kontroversiell forskning? Og vil ikkje forteljinga sine kriterier, akkurat som nyheitskriteria, tvinge forskinga inn i ei ramme som ho ikkje nødvendigvis er tilpassa?

I dette kapitlet vil eg drøfte desse spørsmåla og på den måten forsøke å trekkje erfaringane frå det praktiske arbeidet opp på eit høgare nivå. Eg vil basere refleksjonane på det som har kome fram i dei tidlegare kapitla, samt annan litteratur som kan byggje opp under denne tematikken.

7.1. Ålmenta sitt forhold til forskning

Til grunn for problemstillinga i denne masteroppgåva ligg ein idé om at forskingsbasert kunnskap er viktig for samfunnet, og at det er ein styrke at slik kunnskap blir allment kjent. Eg vil her kome nærare inn på inn på dette temaet ved å spørje: Er det egentleg så viktig at samfunnet har denne kunnskapen? Og om det er slik – kva er så årsaka til det?

Synet på forskning som ein aktivitet som skil seg frå resten av samfunnet, er eit syn som ifølgje Gregory og Miller (1998) har eksistert heilt sidan forskinga tok til å utvikle seg på 1600-talet. Med den franske revolusjonen på 1700-talet kom ideen om eit publikum som ein homogen og mektig masse, og det utvikla seg etter kvart ein tenkt avstand mellom forskinga og folket (Gregory og Miller 1998). Mange har prøvd å skape, eller vere, eit bindeledd, gjennom å popularisere forskinga. Tidleg ute var Charles Darwin, ein av 1800-talets store forskingsformidlarar. Etter kvart skulle også journalistar komme på banen (Gregory og Miller 1998).

Gregory og Miller skriv om korleis det kring overgangen til 1900-talet vart ein stadig meir synleg ambivalens i det folkelege, og journalistiske, synet på forskning. Medan enkelte meinte at forskning var svaret på alle våre problem, meinte andre at forskinga var *årsaka* til alle våre problem. Under verdskrigane vart ambivalensen styrka; tanks og jagarfly representerte forskarar si nærast overmenneskelege makt. Og i tiåra etter verdskrigane, med utbreitt skepsis til forskning samt økonomiske innstrammingar i mange vestlege land, vaks det fram ei rørsle som ville jobbe for betre kommunikasjon mellom forskarar og publikum, «the public understanding of science «movement»» (Gregory og Miller 1998 s. 3). Desse opplevde forskinga som truga. Ifølgje Hornmoen (2006 s. 68) var mange journalistar i USA på denne tida opptatt av forskingsjournalistikken som eit «opplysningsprosjekt». Det dominerande synet på forskingsjournalistikken var at han var eit samarbeidsprosjekt mellom journalistar og vitskapsfolk, knytt til «en ideologi der kunnskap og vitenskap ble ansett som en nødvendig betingelse for at lekfolk skal gjøre informerte valg i samfunnsspørsmål» (Hornmoen 2006 s. 67).

Men det var ikkje alle som såg det som viktig å auke forskingskunnskapen der ute i folket. Dette er også tilfelle i dag:

At an even more basic level, there is much discussion about what the terms «public,» «understanding,» and «science» actually mean. All in all, disagreements abound as to whether the public (whoever they are) should, can or would want to understand (whatever that means) science (however defined).

(Gregory og Miller 1998 s. 8)

Det finst altså mange spørsmål om kva forskingsformidling, eller forskingskommunikasjon, handlar om. Forsøk på å «straumlineforme» kommunikasjonen i ulike modellar har møtt kritikk. Eit døme er den såkalla «scientific literacy»-modellen (Einsiedel og Thorne 1999 s. 49), også kjent som «the deficit model» (Gregory og Miller 1998 s. 17), der kunnskap blir sett på som eit sosialt gode. Ifølgje modellen treng menneske ein basiskunnskap om forskning for å kunne fungere i ulike kulturelle kontekstar. Modellen har blitt kritisert for å implisere ein straum av kunnskap frå forskarar til folket, via massemedia. Det er blitt stilt spørsmål som dei som står nemnde i sitatet over; om kor vidt folk faktisk treng forskingskunnskapen, kva slags kunnskap det er snakk om og ikkje minst kven dette publikumet eigentleg er. Det er blitt peika på som ei grov forenkling å sjå på publikum som ein homogen masse (Einsiedel og Thorne 1999). Trass kritikken: Ifølgje Gregory og Miller (1998 s. 17) har «their criticisms (...) barely impacted on scientists' discussions of public understanding of science». Gregory

og Miller meinte altså i 1998 at ei oppfatning av ein einvegskommunikasjon framleis var dominerande i forskarkretsar.

Det finst likevel fleire kommunikasjonsmodellar som kan medverke til å utdjupe biletet av forholdet mellom forskarar og resten av samfunnet. Ein av desse er «interactive science»-modellen. Han skil seg frå modellen over ved at han legg stor vekt på usikkerheita i forskinga. Modellen «takes as a given the uncertainties embedded in the scientific enterprise and the idea that science cannot be separated from its social and institutional connections» (Einsiedel og Thorne 1999 s. 50). Denne modellen impliserer at kunnskap ikkje alltid strøymar frå ekspertar til lekfolk, men at kunnskapen kan flyte mange vegar. Einsiedel og Thorne meiner at både scientific literacy-modellen og interactive science-modellen kan ha noko å tilføre. Samtidig som mange forskingsresultat er usikre og kunnskapen kan flyte mange vegar, finst det noko vitenskapleg kunnskap som ligg fast, meiner dei. Til dømes har ei lang rekke studiar peika på ein samanheng mellom lungekreft og røyking og ein kan i dag kalle denne kunnskapen for dokumentert.

Her er det også viktig å understreke at kunnskap om forskning ikkje berre handlar om å vite kva forskarar har kome fram til. Det handlar vel så mykje om kunnskap om kva forskning eigentleg er, korleis forskarar jobbar og kva verdiar som ligg til grunn. Eg meiner at journalistar har ei viktig rolle i å løfte fram slike perspektiv. Hornmoen (2006) er blant dei som har argumentert for at journalistar bør nærme seg forskarar på ein kritisk måte og få fram etiske dilemma og usikkerheit. Han påpeikar at ein etter 1990 har sett ei meir kritisk tilnærming hos forskingsjournalistar i USA. Mange av desse journalistane framstiller ikkje forskarar som ei gruppe som kan bringe fram endelege svar, men som personar som utviklar førebelse tesar om røynda.

Denne oppgåva hadde sitt opphav i mi eiga erfaring frå arbeid med kommunikasjon av klimaforskning. Nettopp frå klimaforskinga kan vi hente eit eksempel på mulege konsekvensar dersom samfunnet manglar kunnskap om forskingas vesen. Då klimaforskarar ved University of East Anglia i 2009 vart utsette for hacking av e-postar, resulterte dette i ei enorm merksemd i media der forskarane vart skulda for å ha manipulert data. Bråket rundt e-postlekkasjane vart populært kalla Climategate, for å indikere at dette gjalt ein vitenskapleg skandale (Ryghaug og Skjølsvold 2010). Seinare undersøkingar fann likevel ikkje indikasjonar på at forskarane hadde gått uetterretteleg fram (Bjørnæs 2010). Ryghaug og Skjølsvold konkluderte med at e-postane fekk stor merksemd delvis fordi journalistar ikkje kjenner til korleis forskning foregår:

Debates are performed in much the same way as is reported in many ethnographic studies of scientific work. Unfortunately, many journalists seem unaware of such work and have judged the e-mail conversations on a kind of Boy Scout image of science. Thus, they appear to be surprised that scientific facts are made and not just discovered, that they emerge as products of deliberation and persuasion, that methodological doubts may be resilient, and that scientists' trustworthiness is important.

(Ryghaug og Skjølsvold 2010 s. 304)

Om Ryghaug og Skjølsvold har rett, vart manglande innsikt i forskingas prosessar her årsak til store skandaleoppslag og kanskje også svekka tillit til klimaforskarar generelt. Ryghaug og Skjølsvold meiner forskarar på lang sikt kan vere betre tent med større openheit om korleis forskning foregår.

7.1.1. Konsekvensar av auka kunnskap om forskning og betre kunnskapsflyt

Ulike forfattarar har peika på fleire positive konsekvensar av at den forskingsbaserte kunnskapen i samfunnet blir styrka. Slike konsekvensar kan kome til syne både på individuelt plan og i større og meir overordna samanhengar.

Når det gjeld individuelle fordelar av forskingsbasert kunnskap, kan vi først bygge vidare på eksemplet frå Einsiedel og Thorne (1999). Dersom ein person manglar kunnskap om kreft og røyking og difor ikkje tar omsyn til det, kan det få alvorlege følgjer for helsa hans, meiner dei to forfattarane og peikar på at det same gjeld ulike miljøproblem. Låg kunnskap kan bety lite handling, og konsekvensane kan på sikt gå ut over individ i form av til dømes helseplagar eller naturkatastrofar. Kunnskap som ein føresetnad for å gjere informerte val i samfunnet var også tanken bak det «samarbeidsprosjektet» som ifølgje Hornmoen oppsto mellom amerikanske forskarar og journalistar på 1900-talet, referert i avsnitt 7.1.

Dersom kunnskap om forskning kan vere nyttig for samfunnets individ, kan det også vere nyttig for samfunnet. Einsiedel og Thorne (1999) har peika på at låg kunnskap kan påføre samfunnet store kostnader. Dersom røykaren nemnt over døyr av lungekreft fordi han ikkje var klar over helseeffekten av røyking, vil dette ikkje berre ha konsekvensar for individet sjølv, det vil også påføre samfunnet kostnader. I tillegg er det blitt sagt at kunnskap er makt. Informerte borgarar kan utøve makt gjennom stemmeseddelen, lobbyisme og forbrukaråtfærd (Gregory og Miller 1998).

Einsiedel og Thorne (1999) meiner også at det er behov for kunnskap om forskning for å leggje til rette for nødvendige endringar i samfunnet:

What do we do in cases where personal involvement in an issue is minimal or nonexistent, when there is a widespread lack of public knowledge about it, and when such ignorance is judged detrimental to some acknowledged or social good? The scientific literacy model has, in fact, demonstrated considerable utility when we look at specific areas of application, particularly at health or environmental issues where public experience may be lacking. How does a concept make it into the public consciousness unless it has visible issue entrepreneurs – sources who actively promote particular points of view – championing its cause?

(Einsiedel og Thorne 1999 s. 52)

Einsiedel og Thorne etterlyser her talspersonar som kan gå føre i store omstillingsprosessar ved å fortelje om den kunnskapen dei har, særleg ser dei på dette som viktig innan miljø- og helsespørsmål.

Ein skal likevel vere forsiktig med å trekkje bombastiske konklusjonar om kva auka kunnskap om forskning betyr for individ og samfunn. Menneskelege val baserer seg på ei lang rekke variablar, og mange av dei veit vi lite om. Når det gjeld kunnskap som makt, har det blitt påpeika at «the weapons in the hands of ordinary citizens are (...) fairly blunt» (Gregory og Miller 1998 s. 14). Dei forklarar dette med at andre faktorar står i vegen for ein reell demokratisk påverknad, til dømes at vareprisar betyr mykje for forbrukaråtfærd og at desse i stor grad bestemmast av produsentar og forhandlarar. «Little has been done that would really turn greater public understanding of science directly into democratic political and economic power», skriv Gregory og Miller (1998 s. 14).

Eit nærliggande spørsmål er kor stor vekt vi tillegg den informasjonen vi får. Handlinga i *Livet etter skjelvet* er eit sterkt døme på at låg kunnskap om forskning kan tenkast å få fatale konsekvensar: Dommen i L'Aquila legg til grunn at menneske døydde fordi dei var blitt feilinformerte av ekspertar. Desse menneska visste ikkje det dei fleste seismologar vil skrive under på, nemleg at det ikkje er muleg å føreseie eit jordskjelv. Det store spørsmålet er: Ville dei handla annleis om dei hadde visst det? Svaret vitast ikkje. Ifølgje Gregory og Miller (1998) er det dokumentert at vi som samfunnsborgarar oppsøkkjer kunnskap som betyr noko for oss, akkurat som folk gjorde i L'Aquila. Men i kor stor grad vi tillegg denne informasjonen vekt i forhold til anna informasjon, til dømes kva folk rundt oss meiner, finst det få eintydige studiar på. Den norske psykologen Per Espen Stoknes er blant dei som har snakka om kognitiv dissonans og avstanden mellom haldningar og handlingar i klimaspørsmålet; kvifor vi held fram med å ta fly, sjølv om vi veit at det skadar miljøet (Jære 2010). Kognitiv dissonans inneber at det nokre gonger finst eit manglande samsvar mellom

kognisjon (tankar, tru og førestellingar) og handling, og at det då oppstår ein dissonans, eller eit ubehag. Ein kan sleppe unna dette ubehaget ved å endre anten tankemåte eller handlinga si, og nokre gonger kan det vere lettast å endre tankegang: Å fly er sikkert ikkje så ille likevel – og dessutan gjer alle andre det også.

Sjølv om prosessane ikkje er enkle, er det nærliggjande å tenkje seg at auka vitskapleg kunnskap i samfunnet kan ha fleire fordelar enn ulemper for individ, demokrati og politikkutforming. Slik kunnskap gjer ikkje nødvendigvis borgarane meir glade i forskning og mindre kritiske; i 1996 viste undersøkinga British Social Attitudes survey at medan forskingsbasert kunnskap i det britiske folket hadde auka merkbart sidan 1988, hadde ikkje folks haldningar til forskning endra seg i det heile tatt: «... if anything the public were more ambivalent...», skriv Gregory og Miller (1998 s. 12). Dei skriv vidare:

...if no publicity is bad publicity, then science must be the exception that proves the rule. To know science is not necessarily to love it, and the publics that repeatedly tell survey researchers that they want more information about science are as likely to be working out what to criticize or avoid as what to applaud or embrace.

(Gregory og Miller 1998 s. 52)

Gregory og Miller meiner altså at meir kunnskap om forskning og forskarar gjer oss meir kritiske. Vi blir merksame på at forskarar kan ha sin eigen agenda, og at objektivitet er vanskeleg å finne: «We only have to look at experts fighting in controversies to see that there is no single answer any more, and we want to know what is happening and whose agenda is at work. We want to see (...) the whites of science's eyes» (Gregory og Miller 1998 s. 103).

Til sist vil eg nemne at auka vitskapleg kunnskap i samfunnet også kan ha fordelar for vitskapen sjølv. Albert Einstein sa ein gong at «restricting the body of knowledge to a small group deadens the philosophical spirit and leads to spiritual poverty» (sitert i Gregory og Miller 1998 s. 84). Den kjende fysikaren meinte altså at dersom fleire menneske involverast, vil dette kunne styrke vitskapen. Danske Gitte Meyer (2006) er også blant dei som har argumentert for at forskarar langt ifrå har monopol på fornufta. Det er fullt muleg å tenkje seg at involverte og engasjerte borgarar kan medverke både til å vri forskingsspørsmåla i meir relevante retningar og til å justere vitskapelege oppfatningar. Auka kunnskap kan slik gje positive ringverknader for ein vidare kunnskapsflyt – begge vegar. I tillegg kan ei djupare forståing for forskning medverke til at ein kanskje unngår opprørande og forvirrande hendingar som Climategate, referert i avsnitt 7.1.

7.2. Den forteljande journalistikken sitt bidrag

Eg vil no gå over til å diskutere korleis den forteljande journalistikken kan medverke til å auke den forskingsbaserte kunnskapen i samfunnet, og om han kanskje også kan leggje til rette for betre kunnskapsflyt mellom forskarar og andre samfunnsaktørar. Auka kunnskap og betre kunnskapsflyt fordrar ein nærleik, eller eit band, mellom dei ulike samfunnsaktørane, og ifølgje scientific literacy-modellen er møtepunktet massemedia. Eg har vore inne på at dette er ein forenkla modell og at forholdet kan vere både komplisert og mangeslungent, men sidan denne masteroppgåva først og fremst handlar om journalistikk, vil eg her konsentrere meg om det bindeleddet som dei journalistiske forteljingane kan vere og problematisere ulike aspekt ved dette.

7.2.1. Eit fantastisk, men problematisk potensiale

Som tidlegare nemnt, meiner mellom anna Hornmoen (1999) at den forteljande journalistikken kan medverke til å minske avstanden mellom forskarar og lesarar. Eg meiner også dette. Med grunnlag i kapittel 6 vil eg påstå at den forteljande journalisten kan tilføre forskingsjournalistikken ei menneskeleggjering, og også leggje til rette for ei innleving, som nyheitsjournalisten ofte vil ha større vanskar med. Eg meiner at forteljargrepa kan redusere avstanden mellom lesaren og forskaren; at dei kan nå ut til fleire, og også nå lenger inn. Men dette kan også tenkast å ha problematiske sider ved seg.

Ei potensielt problematisk side er at den forteljande journalisten gjerne nyttar verkemiddel som kan ha overtydande effektar på lesaren – samtidig som det sjeldan vil vere muleg for journalisten å vektleggje alle sider av ei sak i like stor grad. Lesarar er sjeldan passive mottakarar, ifølgje Slater (2002) har vi menneske ulike kognitive evner og ulike lyster til å stå imot overtydande budskapar. Motargumenta blir vanlegvis fleire når ein budskap ikkje stemmer overeins med haldningane våre eller når det går klart fram at avsendaren har eit ønske om å overtyde oss. Men ein av dei faktorane som kan dempe slik motargumentering, er distraksjon. Ifølgje Slater er det rimeleg å forvente at narrativar nettopp skaper ein slik distraksjon som gjer at budskapen lettare kan sleppe igjennom:

We might expect that the distraction provided by a gripping narrative tends to inhibit discounting and counterarguing. After all, such counterarguing would fundamentally disrupt the suspension of disbelief that is essential if one is to be absorbed in a narrative. In addition, the persuasive intent of the message is not salient in the same way it is for a traditional persuasive message.

(Slater 2002 s. 173)

Ifølgje Slater vil motargumentasjon frå lesaren si side kunne redusere leseopplevinga, og det er naturleg å tenkje seg at lesaren difor motargumenterer mindre. I tillegg aukar forteljinga sitt overtydingspotensiale fordi budskapet i forteljinga er meir skjult enn i ein tradisjonell overtydande tekst. Slater baserer seg her på eigne og andre sine studiar, der både oppdikta og sanne forteljingar har vist seg å gjere lesarane meir mottakelege for ein budskap og også å kunne endre haldningar hos dei lesarane som i utgangspunktet meinte det motsette.

Kommunikasjonsprofessoren går så langt som til å skrive at forteljingar kan vere blant dei einaste strategiane som finst for å påverke haldningane til dei som i utgangspunktet er heilt usamde i ein budskap. Det ser dessutan ikkje ut til at lesaren sine verdiar og haldningar er det som betyr mest for kor vidt lesarane tar til seg budskapet: Den interessa lesaren har for forteljingar og narrativ, og, i tillegg, graden av involvering i forteljinga, er langt viktigare faktorar, ifølgje Slater. Om Slater har rett i at forteljingane har eit heilt spesielt overtydingspotensiale, kan vi godt kalle dette eit fantastisk fenomen. Men når vi journalistar tar i bruk så sterke verktøy, stiller dette også store krav til at det vi skriv er etterretteleg.

Vi kjem her inn på temaet objektivitet og subjektivitet, som eg også var inne på i kapittel 5, i samband med reportasjen *Livet etter skjelvet*. Olav Njaastad skriv i boka *Nyhetsjournalistikk* (2012 s. 91) at «det finnes ikke noe slikt som objektiv journalistikk». Han meiner at både journalisten sine personlege forhold, forhold i redaksjonen og ytre faktorar knytte til den aktuelle saka – til dømes kva kjelder som brukast – vil hindre journalistisk objektivitet. Vidare meiner han at «det uopnåelige idealet likevel er verdt å strekke seg etter» (Njaastad 2012 s. 91). Nyheitsjournalisten må tilstrebe å vere etterretteleg og nøyaktig, balansert og heilskapleg, relevant og vesentleg, ifølgje Njaastad. Dette er sentrale journalistiske målsettingar som også Ver varsam-plakaten baserer seg på. Slike mål vil derfor vere viktige å strebe etter i all journalistikk, også den forteljande. Samtidig er det blitt argumentert for at den forteljande, eller litterære, journalisten, kan – og bør – tillate seg ei meir subjektiv haldning. Hartsock (1998 s. 63) skriv: «The subjectivity of the literary journalist must take a more active role in the composition of the report in comparison to the relatively more submerged role implicit in the abstract nature of objectified journalism». Ifølgje Hartsock er dette rett og slett nødvendig, dersom den forteljande journalisten skal kunne oppnå det som Trachtenberg kalla ein ««exchange of subjectivities» through the use of rhetorical «felt detail»» (Hartsock 1998 s. 63).

På bakgrunn av dette vil eg argumentere for at ein fortellande journalist ofte ikkje vil kunne gje eit objektivt og nøytralt bilete av røynda. Journalisten må nemleg velje: Kven skal vere hovudpersonen i fortellinga? Kva budskap ønskjer eg å formidle? Kva stemmer og tankar skal få sleppe til, og kva stemme skal eg som forteljar av historia bruke? Slike val kan resultere i at lesaren sin empati blir dreia i ei bestemt retning, og mulegheita for eventuelle haldningsendringar hos lesaren vil følgje med. Eg meiner at desse situasjonane blir alvorleg problematiske først når journalisten ikkje lenger strebar mot å oppnå dei målsettingane som er nemnde ovanfor. Eg som journalist må spørje meg: Er dette ei vesentleg historie å fortelje? Har eg gjort ein etterretteleg jobb? Er det som står her, sant? Det er svært viktig at eg kan svare ja på desse spørsmåla. Så får vi heller slå oss til ro med at ei forteljing aldri vil kunne spegle alle sider av røynda på likt vis. Slik er det, og slik vil det vere. Vi journalistar *har* ei stor makt i å velje ut kva sider av røynda vi skal skildre for lesarane. Dette ansvaret må vi vere oss bevisst.

I den forteljande forskingsjournalistikken blir tematikken over særleg viktig når vi journalistar dekkjer usikker og kontroversiell forskning, eller forskning som har hamna i skytselden av for eksempel politiske årsaker. Her meiner eg at journalisten må vere ekstra nøye med å stille seg «sjekk-spørsmåla» nemnt over. Ho må bruke sine verktøy med omhu, og hugse på at effektar som empati og identifikasjon, og ikkje minst transport, er sterke effektar som kanskje til ein viss grad må balanserast. Dette kan gjerast ved å la fleire stemmer få sleppe til i forteljinga, slik eg valde å gjere det i *Livet etter skjelvet*. Det kan også gjerast ved å gje plass til *kontekst*, jmf. kapittel 6.3. Ein journalist kan i tillegg vurdere å supplere forteljinga med nøytrale faktaboksar som presenterer kontekst på ein kjenslelaus og enkel måte. Dette gjorde eg i fleire av reportasjane. Sjølv om eg ikkje meiner at ei forteljing må vere objektiv og fullt balansert, er det er viktig at journalisten har desse problematikane i mente. Når ein kjem tett innpå folk, til dømes forskarar i ein reportasje, er det lett å la seg fange – også for ein journalist.

Eg har tidlegare nemnt at *Ei kinesisk kjærleikshistorie* kan vere ein reportasje som skaper eit større engasjement for miljøspørsmål. Om så skulle vere tilfelle: Er dette uproblematisk? Skal journalistar som dekker miljøforskning forsøke å skape eit engasjement for rein energi og lågare forbruk? Dette er store spørsmål som ein kunne brukt ei eiga masteroppgåve på å diskutere. Men skal eg formulere meg kort, vil eg skrive at dei same sanningskrava gjeld her som i tilfellet over. Så lenge historia er *sann*, og så lenge journalisten opptretr *etterretteleg*, er det ikkje eit journalistisk lovbrøt å føle, eller vidareformidle, eit

engasjement. Tvert imot trur eg at dette kan vere ein styrke for ei forteljing. Ved å la lesaren bli kjent med ein person som brenn for noko, kan journalisten medverke til at lesaren oppnår ei *innsikt* som går djupare enn det ho kan lese seg til i faglitteraturen. Berit Hedemann formulerer det på denne måten:

Slik jeg ser det, er innsikt forskjellig fra forståelse, innsikt er kjennetegnet ved at den fyller kroppen like mye som hjernen, innsikt er «total» forståelse. Forståelse av et fenomen, et årsaksforhold, en samfunnsinstitusjon, kan man tilegne seg på universitetene. Innsikt kan sjelden læres ved å sitte bøyd over bøkene. Innsikt får vi mennesker i møte med andre virkelige mennesker, ting, forhold. Innsikt impliserer en dypere forståelse av innfløkte forhold og relasjoner. Innsikt forandrer våre følelser og våre handlinger.

(Hedemann 2006 s. 21)

Som Hedemann skriv, er ikkje innsikt noko vi kan lese oss til. Innsikt er noko som vi skaper inne i oss sjølve, ved at vi bearbeidar inntrykk og fakta. Lesaren spelar sjølv ei aktiv rolle i denne prosessen. Eg meiner at så lenge journalisten opptrer etterretteleg og sannferdig, er det stor skilnad på å formidle eit engasjement og å drive propaganda.

7.2.2. Om forteljinga som ramme

Andersen og Hornmoen (2011) skriv, som nemnt i kapittel 3, at dei hyppige resultatorienterte nyheitssakene er ei uheldig utvikling. Dei meiner at nyheitsjournalistikken pressar forskinga inn i eit format utan tilstrekkeleg rom for diskusjon, perspektiv, djupn og kontekst, og heller ikkje for engasjerande forteljingar. Eg meiner at den forteljande journalistikken her kan ha noko å tilføre. Det bør likevel understrekast at også det narrative formatet har krav til kva som passar inn. Kanskje er heller ikkje dette eit format som kan «løyse alle problem» for forskingsjournalistikken. Eg vil bruke dette avsnittet til å diskutere denne tematikken.

Som eg har nemnt tidlegare i oppgåva, var det svært vanskeleg å finne gode reportasjetema til denne masteroppgåva. Fleire av reportasjane i denne oppgåva skulle handle om klima og forskning. Men så begynte utfordringane. Eg opplevde at å skildre ein forskar sitt liv, langt i frå er nok. Akkurat som i nyheitsjournalistikken, er det visse kriteriar som må oppfyllest for å skrive ei god historie. Eg ville skrive om FNs klimapanel, men skrinla ideen fordi eg ikkje fann dei gode historiene eg leita etter. Eg skulle på tokt på havet, og ønska så sterkt å finne forskaren med eit brennande personleg engasjement som kunne «lyse opp» forteljinga og gjere det enkelt å byggje opp ei spenning og involvere lesaren. Denne forskaren fann eg ikkje, og eg endte opp med ei historie som eg vurderer til å ha lågare emosjonell

temperatur. Eg var på møte med Meteorologisk institutt som skulle finne ut om nedbørsendringane i Noreg var knytt til klimaendringar – men eg klarte ikkje å finne ut korleis eg skulle byggje opp ei historie rundt skrivebordsforskning. Det var slike opplevingar eg sikta til då eg tidlegare i denne oppgåva skreiv at eg «stanga hovudet mot veggen tallause gonger» og i staden valde å tenkje breiare enn klimaperspektivet, og fokusere på miljø og natur i eit breiare perspektiv. Slik fekk til dømes ei jordskjelvhistorie plass.

Alle journalistar har rammer å halde seg til:

The media's technology frames, and more than just literally. Television emphasizes pictures and motion; on radio, sound is everything; cinema is larger than life. Newspapers are a finite sieze and come in a whole number of whole pages: if the paper is full and then one great story comes in late, an event that would have been news is cast into oblivion to make room for it.

(Gregory og Miller 1998 s. 104)

Akkurat som andre massemedia og sjangrar, har eg, som forteljande journalist, vore nøydd til å presse miljøforskninga inn i eit format. Den litterære, forteljande journalistikken krever hovudpersonar som har tid, og lyst, til å by på seg sjølv. Han krever element som kan pirre nysgjerrigheit blant lesaren, og som kan skape ein motor og ei framdrift i teksten. Han krever at journalisten får tilgang til situasjonar og scener som norske lesarar i 2014 har lyst å fordjupe seg i. Han krever også tema der journalisten blir kjenslemessig involvert – utan dette, er det vanskeleg å skrive godt og engasjerande. Skal ein byggje opp ei historie, må ein altså ha tilgang på dei nødvendige byggjeklossane. Dette avgrensar kva som får plass i den forteljande reportasjelijournalistikken. Så er det også slik at å fortelje er ein personleg geskjeft, og andre journalistar kan vere interesserte i heilt andre saker enn meg og finne historier der eg ikkje klarte det. Dette utvidar rommet lite grann. Men ei litterær forteljing utan gode personskildringar, utan framdrift og utan kjensler vil i liten grad vere ei litterær forteljing.

For forskingsjournalistikken kan enkelte trekk ved forteljinga vere særleg problematiske. Eitt slikt element er *helten*. I kapittel 6 har eg vist til både Zillmann (referert i Vorderer og Knoblock 2000) og Schank og Berman (2002) som har skrive om helten si rolle i ei forteljing. Forteljingar med ein helt appellerer til oss, særleg dersom vi kan identifisere oss med han. Samtidig har Hornmoen (2007) peika på at forskarar i journalistiske fortellingar ofte får rolla nettopp som ein slik helt og at dette kan skape eller forsterke eit bilete av forskaren som ein *allvitar*. Særleg gjeld dette dei såkalla detektivhistoriene. Også Gregory og Miller (1998 s. 123) har løfta fram denne problematikken. Om forskning på tv skriv dei at «if the

overall social message of police dramas is that crime does not pay, the overriding social message of science on television is that scientists always solve the problem, even though how they do so must remain invisible to the public». Forskarane viser også til Trachtman, som har skrive at dersom forkinga blir sett i eit heltemodig eller apolitisk lys, kan dette på sikt gjere folk desillusjonerte.

I mine forteljingar finn ein spor av slike heltebilete. Alle forskarane i forteljingane blir portretterte på ein positiv måte. Likevel vil eg seie at Valerie Bellec i *Ein godt skjult gøymestad* ikkje fell heilt inn i ei slik helterolle fordi ho ikkje finn det fulle svaret på det ho lurar på. Som eg har nemnt tidlegare kan dette kanskje skuffe lesaren – kanskje ville det blitt ei meir medrivande forteljing dersom forskarane hadde ei tydelegare problemstilling og slutten var meir openbar? Giulio Selvaggi i *Livet etter skjelvet* blir også framstilt som ein sympatisk person, men heller ikkje han har eit fagleg problem å løyse – han står derimot midt i eit alvorleg personleg problem, som slett ikkje blir løyst i løpet av forteljinga. Og når det gjeld Yu Juan i *Ei kinesisk kjærleikshistorie* blir ho i svært stor grad framstilt som ein dyktig og sympatisk person, men det er i kraft av hennar menneskelege eigenskapar og indre drivkraft i å kjempe for det ho brenn for. Slik har eg styrt unna forteljingar der forskaren leitar etter eit svar med to strekar under, og som dermed kan tenkjast å skape desillusjonar rundt forking på sikt. Fleire av forskarane eg har portrettert framstår likevel som heltar fordi dei kjempar mot store *personlege* utfordringar. Ein er drapsdømt, ein annan skal døy. Eg trur at eg ved å skildre forskarar som møter slike utfordringar kan medverke til å løfte forskarar ut av rolla som allvitarar, og inn i ei rolle som *menneske*.

Forteljinga sine klare rammer har skapt utfordringar i form av kva tema eg kan skrive om i denne oppgåva, og for min del har denne ramma heller ikkje gjort det enkelt å komme opp med forteljingar som er tydeleg kritiske mot forskingsmiljø og forskingspraksis. Eg ville sannsynlegvis oppleve det vanskeleg å skrive ei forteljing der forskaren var hovudperson og framsto som ein lite sympatisk juksemar: For det første trur eg det kunne vere vanskeleg å skrive ei medrivande forteljing der hovudpersonen er ein antihelt. For det andre handlar det om at eg som skribent må ha *tilgang*, eg er avhengig av at menneska eg skriv om opnar seg opp (Degregory 2007). Det finst likevel eksempel på at journalistar har klart dette. Eit eksempel på ei forteljing om ein antihelt er reportasjen *Følte seg verdiløs* i VG Helg i 2009, skriven av Ronny Berg. Reportasjen handlar om forskar i medisin Jon Sudbø, som tre år tidlegare vart tatt for forskingsjuks. I aller første avsnitt skriv Berg at han i to år har forsøkt å få Sudbø i tale. Når han så lykkast, kjem Sudbø sitt perspektiv tydeleg fram i forteljinga, som

er skriven som eit intervju med trekk frå forteljande journalistikk. I intervjuet legg ikkje Sudbø skjul på sine synder, men han blir menneskeleggjort. Slike historier er sjeldne, men Berg si forteljing blir ståande som eit godt eksempel på ein forskingsjournalistikk som både er kritisk og menneskeleg på same tid.

Det finst også andre mulegheiter for å skrive kritiske forskingsforteljingar. Hornmoen (2009) har peika på mulegheitene som ligg i saker med ein dialogisk struktur, referert i avsnitt 3.5. Ei anna løysing kunne vere å la hovudpersonen vere ein person på andre sida av dei vitskapelege resultata og modellane, til dømes huseigaren som fekk huset sitt øydelagt av ras sjølv om fagfolk hadde sagt at det var trygt der, eller politikaren som baserte avgjerda si på forskingsresultat som seinare viste seg ikkje å stemme. Hadde eg tenkt på denne måten då eg skulle skrive *Livet etter skjelvet*, ville eg kanskje gitt Vincenzo Vittorini rolla som hovudperson i reportasjen. Men i dette tilfellet var det fleire omsyn å ta – både kva som var mest interessant for norske media, og kva spørsmål som appellerte mest til *mine* kjensler. Bech-Karlsen (2007) skriv at å fortelje er ein personleg geskjeft. Akkurat slik som ein annan journalist ville valt *sin* inngang og *sin* hovudperson, valde eg *min* inngang og *min* hovudperson. Denne fridomen er den forteljande journalisten nøydd til å ha.

Kritisk journalistikk bør omfatte forskingsverksemd så vel som andre verksemdar i samfunnet. Eg trur at den forteljande journalistikken kan gje rom for historier som granskar forskingsmiljøa, og når eg sjølv ikkje har gjort dette i denne oppgåva, har nok dette til dels med tilfeldigheter å gjere og dels med personlege eigenskapar, interesser og kontaktar. Men eg vil samtidig hevde at det er korttenkt å setje sin lit til at forteljingane åleine skal kunne gjere forskingsjournalistikken meir kritisk. Idear til forteljingar startar ofte i hjartet. Utan eit ektefølt engasjement frå journalisten, blir forteljinga sjeldan god – dette er i alle fall mi erfaring. I tillegg inneber sjangerkrava at forskinga også i forteljinga blir putta inn i ei ramme som skal innehalde visse element. I jobben med å vri forskingsjournalistikken i ei meir kritisk retning, bør også andre format vere med – både nyheitsjournalistikken, dokumentarjournalistikken og avisene sine debattspaltar kan medverke til å setje vitskapen i eit meir kritisk lys.

Eg meiner likevel reportasjane i denne oppgåva kan gje ei auka forståing for korleis forskning fungerer og også gje opphav til fleire kritiske refleksjonar, hovudsakeleg fordi dei viser fram kor tvetydig og usikker forskning kan vere. Både *Livet etter skjelvet*, *Ein godt skjult gøymestad* og *Det gjekk eit ras på Tveitahaugen* kan ha ein slik funksjon. Eg har opplevd at forteljinga sitt format opnar opp for å vise samanhengar på ein annan måte enn

resultatorientert nyheitsjournalistikk. Ein del av årsaka er at formatet gir meg som journalist ein luksus som nyheitsjournalistar ikkje har, nemleg spalteplass. Denne plassen kan ein journalist vere bevisst på å nytte ikkje berre for å skape innleving, spenning og empati, men også for å vise fram kontekst og usikkerheit. Dette kan både medverke til ein betre balanse i forteljinga og til å synleggjere kva forskinga *ikkje* kan dokumentere.

7.3 Avsluttande refleksjonar

I problemstillinga stilte eg meg to spørsmål: Kva kan forteljande journalistikk tilføre i dekninga av forskingsstoff, og kva utfordringar møter eg som journalist når eg skriv om forskning ved bruk av ein slik sjanger? To år og nesten hundre sider seinare kan eg slå fast to ting: Forteljingar om forskning har så visst noko å tilføre forskingsjournalistikken – men å skrive dei er utfordrande.

Den aller største utfordringa var å finne tema som eigna seg til gode, nære forteljingar innanfor dei forskingsfeltene som eg hadde valt ut. Eg skulle skrive om ein profesjon som vanlegvis snakkar til hovuda våre, men forteljingane eg skreiv, skulle nå inn til hjartet til lesaren. Det var inga enkel oppgåve.

Andre store utfordringar var at forskarane sjølve ofte framsto mest i kraft av sin profesjon, og mindre i kraft av sin person. Eg opplevde også at forskning, og forskingspolitiske spørsmål, kan vere svært kompliserte, og at å forenkle og fortelje på same tid er ein utfordrande geskjeft. Eg opplevde utfordringane ved å måtte rekonstruere, og eg opplevde å føle empati. Til tider måtte eg streve for å opptre uavhengig når folk møtte meg med stor velvilje og personlege interesser. Eg erfarte også korleis det kan vere å vere ein norsk journalist i eit ukjent land, og eg opplevde å måtte velje mellom fakta og menneske, og å følge hjartet og velje det siste.

I refleksjonane i ettertid gjekk det opp for meg at fleire av utfordringane eigentleg handla om at forteljinga, i likskap med alle andre sjangrar og alle andre typar medium, pressar forskinga inn i eit format. Eg jakta på tru, håp, kjærleik og spenning i ei verd som kan vere langtekkeleg, keisam, profesjonell og komplisert. Det var ikkje alltid eg fann det eg jakta på. Vitskapen er ikkje til for forteljingas del – vitskapen er vitskap, med alle sine sider.

Sjølv om eg personleg liker både forteljingar og forskingsforteljingar, vil eg ikkje tilsetje meg sjølv i jobben som forskingsforteljinga sin misjonær. Eg trur at det narrative formatet kan eigne seg like godt til å løfte fram andre sider ved samfunnet. Eg trur også at ein bør vere forsiktig med å slå fast at forskingsforteljinga skal kunne løyse alle utfordringane ved

dagens forskingsjournalistikk. Men eg meiner likevel at forskingsforteljinga har sin plass, i journalistikken og i samfunnet:

I boka *Åpen eller skjult. Råd og uråd i fortellende journalistikk* argumenterer Jo Bech-Karlsen (2007 s. 32) for at forteljingane bør få plass i avisene. Han meiner at det er «meningsløst» å setje nyheitstrekanten og forteljinga opp mot kvarandre, fordi vi har bruk for begge deler. Men fleire forteljingar ville gjere avisene meir varierte og interessante, meiner Bech-Karlsen. Dei ville bli meir menneskelege. Det ville bli meir morosamt å vere journalist, og lesarane ville begynne å lese avisene grundigare. Eg meiner at det Bech-Karlsen skriv her, også gjeld for den forteljande forskingsjournalistikken. Javisst har den forteljande journalistikken eit format som forskingsstoffet skal pressast inn i. Men *formatet er eit anna* enn formatet til den resultatorienterte nyheitsjournalistikken. Andre saker kan få plass, og andre sider ved forskinga kan løftast fram. Eg meiner at ein forskingsjournalistikk som omfattar ei breidde av sjangrar kan medverke til å utvide lesarar sitt bilete av vitskapen og kanskje bringe biletet nærare røynda.

Dersom den forteljande forskingsjournalisten klarer å bringe forskarane ned frå sin pedestall og nærare lesaren, trur eg dette kan ha positive konsekvensar. Eg meiner ikkje at det bør vere eit *krav* til forskarar alltid å gje journalisten tilgang på indre tankar og kjensler – det må vere lov til å framstå i kraft av si stilling eine og åleine. Eg argumenterer heller ikkje for ei «gjennompersonifisering» av forskingsjournalistikken, dette tvilar eg på ville vere sunt. Men eg trur at dersom vi journalistar *av og til* klarer å få tilgang på menneska bak, kan det medverke til at det som skjer innanfor desse miljøa opplevast som meir vesentleg for lesaren. I tillegg kan verdiane bak forskinga bli synleggjorte, noko som kan gjere oss meir medvitne om kva forskning eigentleg er. Alt dette kan tenkast å gje positive ringverknader, både for lesarar, for forskinga og for samfunnet elles.

Når eg har forsøkt å finne forteljingar frå forskingsfelte natur og miljø, har interessa mi fleire gonger falle på tema som omhandlar risiko. Eg opplever at innanfor natur og miljø har risikorelaterte tema eit særleg potensiale til å bli gode forteljingar. Dette trur eg har to hovudårsaker: For det første inneber risiko gjerne ein konkret fare, og dette gjer det muleg å danne seg eit bilete av det som kan skje. For det andre handlar risiko i siste instans om å overleve. Det handlar om *menneske* og vårt forhold til naturen og miljøet rundt oss, noko som muleggjer ein emosjonell temperatur i forteljinga. Eg trur også at risikorelaterte tema kan ha ein ekstra stor fordel av å bli presenterte i saker som gjev rom for kontekst, slik dei lengre forteljingane kan gjere. I staden for å presentere enkeltfunn, har forteljinga ei mulegheit til å

vise samanhengar. Ho har mulegheita til å vise kompleksiteten i risikosituasjonar, og ho kan også vise – i djupna – korleis menneske opplever og imøtegår risiko. Formatet kan slik medverke til å gje lesaren ei djupare forståing, ei innsikt. Kanskje kan ei slik innsikt gjere det lettare for lesarar å ta stilling i risikosituasjonar når ein møter desse i sitt eige liv.

I kapittel 2 skreiv eg at eg i denne oppgåva både er forskar og praktikar på same tid. Eg har forsøkt å ha både ein tilstrekkeleg nærleik og ein avstand til dei reportasjane eg har skrive, for å kunne drøfte kva desse og liknande reportasjar vil kunne tilføre samfunnet. Men i avsluttinga opplever eg det også nødvendig å gå attende til den usikkerheita som eg trekte fram i same kapittel, ved å understreke at massemedia sitt potensiale til å påverke lesarar framleis er eit forskingstema som i stor grad er utforska. Gregory og Miller spør:

Does media science make a difference to how people think about science? Possibly, but we do not know. How can we separate the influences of a particular medium from those of other media and from other sources of impressions and influences? We cannot. Do media give people information? Yes, sometimes, to a certain extent. Does that information have any effect? Sometimes, for some people: but when, and how much, and for whom, we do not know.

(Gregory og Miller 1998 s. 131)

Heller ikkje denne masteroppgåva kan gje noko svar med to strekar under. Eg har ikkje testa argumenta mine empirisk. Og om eg hadde gjort det, ville det truleg kravd hundrevis av masteroppgåver og doktorgrader for å kunne plassere det i skuffen for «ferdig utforska og dokumentert». Det eg derimot kan tilby er *mine* refleksjonar, på bakgrunn av det eg har lese, erfart – og følt.

LITTERATURLISTE

- Andersen, E. K. og H. Hornmoen (2011). Mediating science in Norway: Practices and transformations in major newspapers. *Media Transformations*, 5, s. 88-104.
- Anton, T. og R. McCourt (1995). *The New Science Journalists*. New York: Ballantine Books, Random House Inc.
- Bech-Karlsen, J. (2000). *Reportasjen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bech-Karlsen, J. (2011). Slike journalister vil redaktørene ha. URL: <http://www.bi.no/forskning/News/Nyheter-2011/Slike-journalister-vil-redaktorene-ha/> (Lesedato: 04.12.2013)
- Bech-Karlsen, J. (2007). *Åpen eller skjult. Råd og uråd i fortellende journalistikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Berg, R. (2009). «Følte seg verdiløs». *VG Helg*, 09.05.2009 s. 14
- Bjørnæs, C. (2010). *Rapporten som frikjenner forskerne*. URL: <http://cicero.uio.no/webnews/index.aspx?id=11367&lang=no> (Lesedato: 27.02.2014)
- Boffey, P. M., J. E. Rodgers og S. H. Schneider (1999). «Interpreting Uncertainty: A Panel Discussion». I: Friedman, S. M., S. Duwoody og C. L. Rogers: *Communicating uncertainty. Media Coverage of New and Controversial Science*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Brock, T. C., J. J. Strange og M. C. Green (2002). *Power Beyond Reckoning. An Introduction to Narrative Impact*. I: Green, M. C., J. J. Strange, og T. C. Brock: *Narrative impact: Social and cognitive foundations*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Bryn, A. og R. Halvorsen (2010). Usikkerhet ved økologisk modellering basert på klimaprojeksjoner. I: *Biolog*, 28, s. 29-33
- Clark, R. P. (2007). Balancegangen mellom fakta og fiktion. I: Sønnichsen, O. og M. Kramer: *Virkelighedens fortællere*. Århus: Forlaget Ajour
- Christidou, V., V. Hatzinikita og G. Samaras (2010). The image of scientific researchers and their activity in Greek adolescents' drawings. *Public Understanding of Science* 21 (5), s. 626–647
- Cohen, J. (2001). Defining Identification: A Theoretical Look at the Identification of Audiences With Media Characters. *Mass Communication and Society* 4 (3), s. 245-264
- Dalviken, L. (2005). *Fortellende journalistikk i Norden*. Kristiansand: IJ-forlaget

- Dalviken, L. (2003). *Fortellernes journalistikk*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo, Oslo
- Degregory, L. (2007). «Finding Good Topics: A Writer's Questions». I: Cramer, M. og W. Call: *Telling True Stories*. New York: Penguin Group
- De Saint-Exupéry, A. (1962). *Den lille prinsen*. Oslo: H. Aschehoug & Co
(Originaltittel: *Le petit prince*, utgitt av Editions Gallimard i 1946)
- Eide, M. og Ottosen, R. (1994). Science Journalism without Science Journalists». Notes on a Norwegian Media Paradox. *Public understanding of Science* 3 (4), s. 425-434
- Einsiedel, E. og B. Thorne (1999). «Public Responses to Uncertainty». I: Friedman, S. M., S. Duwoody og C. L. Rogers: *Communicating Uncertainty. Media Coverage of New and Controversial Science*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Fjæstad, B. (2007). «Why journalists report science as they do». I: Bauer, M. W. og M. Bucchi: *Journalism, Science and Society. Science Communication between News and Public Relations*. New York: Routledge
- Franklin, J. (2007). «A Story Structure. I: Cramer, M. og W. Call: *Telling True Stories*. New York: Penguin Group
- Franklin, J. (1986). «Humanizing Science Through Litereray Writing». I: Friedman, S. M., S. Dunwoody og C. L. Rogers: *Scientists and journalists*. New York: The Free press - a division of Macmillan, Inc.
- Franklin, J. (1978). *Mrs. Kelley's monster*. Tilgjengeleg frå:
http://www.jonfranklin.com/Stories/Mrs_Kellys_Monster.html (Henta: 17.01.2014)
- Galtung, J. og M. H. Ruge (1965). The Structure of Foreign News
The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research* 2 (1), s. 64-90.
- Green, M. C. og T. C. Brock (2002). «In the Mind's Eye. Transportation-Imagery Model of Narrative Persuasion». I: Green, M. C., J. J. Strange og T. C. Brock: *Narrative impact: Social and cognitive foundations*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Green, M. C. og T. C. Brock (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of Personality and Social Psychology* 79 (5), s. 701-721.
- Green, M. C., T. C. Brock og G. F. Kaufman (2004). Understanding Media Enjoyment: The Role of Transportation Into Narrative Worlds. *Communication Theory* 14 (4), s. 311-327
- Gregory, J. og S. Miller (1998). *Science in Public. Communication, Culture and Credibility*. New York: Plenum Press

- Eide, E. (2012). Visualizing a global crisis. Constructing climate, future and present. *Conflict and communication online* 11 (2), s. 1-16
- Hedemann, B. (2006). *Hør og se. En håndbok i bildeskapende radio*. Kristiansand: IJ-forlaget
- Hartsock, J. C. (1998). The critical marginalization of American literary journalism. *Critical Studies in Mass Communication* 15 (1), s. 61-84
- Hochschild, A. (2007). «Reconstructing Scenes». I: Kramer, M. og W. Call: *Telling True Stories*. New York: Penguin Group
- Hornmoen, H. (2010). Førte år i forskningens tjeneste. Fremvoksende naturvitenskapelig og medisinsk forskning i A-magasinet og VG i 1966, 1986, 2006. *Norsk sakprosa* (11), s. 1-97
- Hornmoen, H. (2007). «Når popularisering fjerner forskning fra fellesskapet». *Arr Idéhistorisk tidsskrift* (1), s. 43-53
- Hornmoen, H. (1999). *Vitenskapens vakthunder. Innføring i forskningsjournalistikk*. Oslo: Tano Aschehoug
- Hornmoen, H. (2003). «Forskningen har vist...: Roller og maktrelasjoner i forskningsjournalistikk». I: Berge, K.L., S. Meyer og T. A. Trippestad: *Maktens tekster*. Oslo: Gyldendal
- Hornmoen, H. (2006). «Frigjøring fra misjonsvirksomhet». I: Hornmoen, H., G. Meyer og P. Sylwan. *Fornuften har flere stemmer. Offentligheten, forskeren og journalisten*. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Hulme, M. (2009). *Why We Disagree About Climate Change. Understanding Controversy, Inaction and Opportunity*. Cambridge: Cambridge University Press
- Jære, L. (2010). «Når fienden er en selv». *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 47 (7), s. 615-619
- Kahan, D. og D. Braman (2006). Cultural Cognition and Public Policy. *Yale Law & Policy Review* 24 (1), s. 149-172
- Kramer, M. (2011). «Føles dine fødder også våde? » I: Litterær journalistikk. Teoripensum, masterstudiet Høsten 2011. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus, s. 68-77
- Kramer, M. og W. Call (2007). *Telling True Stories*. New York: Penguin Group
- Kramer, M. (2007). «Reporting for Narrative. Ten tips». I: Kramer, Mark og Wendy Call: *Telling True Stories*. New York: Penguin Group
- Maaland, B. (2013). – *En drøm for alle som tør å satse på noe nytt*. URL: <http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10103199> (Lesedato: 04.12.2013)

- Meyer, G. (2006). «Det gode folk, den dumme masse – eller borgere, der kan tænke sig om». I: Hornmoen, H., G. Meyer og P. Sylwan. *Fornuften har flere stemmer. Offentligheten, forskeren og journalisten*. Oslo: Cappelen akademisk forlag
- Nell, V. (2002). «Mythic Structures in Narrative. The Domestication of Immortality». I: Green, M. C., J. J. Strange og T. C. Brock: *Narrative impact: Social and cognitive foundations*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Njaastad, O. (2012). *Nyhetsjournalistikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Norsk presseforbund (2013). *Ver varsam-plakaten*. Tilgjengeleg frå: <http://presse.no/Saker/VER-VARSAM-PLAKATEN-nynorsk>. (Lesedato: 30.01.2014)
- Oatley, K. (1994). A taxonomy of the emotions of literary response and a theory of identification in fictional narrative. *Poetics* 23, s. 53-74
- Polichak, J. W. og R. J. Gerrig (2002). «Get Up and Win! Participatory Responses to Narrative.» I: Green, M. C., J. J. Strange og T. C. Brock: *Narrative impact: Social and cognitive foundations*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Rahm, J. og P. Charbonneau (1997). Probing stereotypes through students' drawings of scientists. *American Journal of Physics* 65 (8), s. 774-778
- Ramberg, I. (2004). Nordmenns forhold til forskning og teknologi i 2004. Oslo, NIFU STEP skriftserie, Vol. 21
- Rogers, C. L. (1999). «The Importance of Understanding Audiences». I: Friedman, S. M., S. Duwoody og C. L. Rogers: *Communicating Uncertainty. Media Coverage of New and Controversial Science*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Roksvold, T. (1997). «Riss av norske avisers sjangerhistorie». I: Roksvold, T. *Avisssjangerer over tid*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk
- Rowan, K. E. (1999). «Effective Explanation of Uncertain and Complex Science». I: Friedman, S.M., S. Dunwoody og C.L. Rogers: *Communicating uncertainty. Media Coverage of New and Controversial Science*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ryghaug, M. og Skjølsvold, T. M. (2010). The Global Warming of Climate Science: Climategate and the Construction of Scientific Facts. *International Studies in the Philosophy of Science* 24 (3), s. 287-307
- Schank, R. C. og T. R. Berman (2002). «The Pervasive Role of Stories in Knowledge and Action». I: Green, M. C., J. J. Strange, og T. C. Brock: *Narrative impact: Social and cognitive foundations*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Slater, M. D. (2002). «Entertainment Education and the Persuasive Impact of Narratives». I: Green, M. C., J. J. Strang, og T. C. Brock: *Narrative impact: Social and cognitive foundations*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates

- Stocking, S. H. (1999). «How Journalists Deal With Scientific Uncertainty». I: Friedman, S. M., S. Dunwoody og C. L. Rogers: *Communicating uncertainty. Media Coverage of New and Controversial Science*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sokolowski, R. (2000). *Introduction to Phenomenology*. Cambridge: Cambridge University Press
- Sønnichsen, O. og Kramer, M. (2002). *Virkelighedens fortællere*. Århus: Forlaget Å jour
- Valenti, J. A. og L. Wilkins (1995). An ethical risk communication protocol for science and mass communication. *Public Understanding of Science*, 4, s. 177-194
- Vorderer, P. og S. Knobloch (2000). «Conflict and Suspense in Drama». I: Zillmann, D. og P. Vorderer: *Media entertainment. The psychology of its appeal*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Waldahl, R. (1999). *Mediepåvirkning*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Weiss, C. H. og E. Singer (1988). *Reporting of social science in the national media*. New York: Russel Sage Foundation
- Wolfe, T. (1973). *The New Journalism*. New York: Harper and Row
- Zillmann, D. (1994). Mechanisms of emotional involvement with drama. *Poetics*, 23, s. 33-51
- Zehr, S. C. (1999). «Scientists' Representations of Uncertainty». I: Friedman, S. M., S. Dunwoody og C. L. Rogers: *Communicating uncertainty. Media Coverage of New and Controversial Science*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.